

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

โดย ดร. อัมพร จิรัฏฐิติกร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(กันยายน 2556)

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย

ดร. อัมพร จิรัฐติกร

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ. และ สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : MRG5480292

ชื่อโครงการ : การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

ชื่อนักวิจัย : ดร. อัมพร จิรัฐติกร

อีเมลล์ : ampornfa@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 1 กรกฎาคม 2554 – 30 กันยายน 2556

บทคัดย่อ:

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่ จากรัฐฉานในประเทศพม่า มายังจังหวัดเชียงใหม่ ในภาคเหนือของประเทศไทย ยังผลให้เกิดการปรากฏขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ” หลายหลายรูปแบบในเมืองเชียงใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ใน 3 รูปแบบ คือ พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี พื้นที่วัด และพื้นที่สื่อสาธารณะ ถึงแม้ว่าพื้นที่เหล่านี้จะดูแยกห่างจากกัน แต่เชื่อมโยงได้ด้วยพลังของสื่อสาธารณะและตัวแทนทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ในสามประเด็นคือหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ สอง เพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์และการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว และสาม เพื่อวิเคราะห์บทบาทและทัศนคติของรัฐไทยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของแรงงานอพยพในการช่วงชิงการใช้พื้นที่ดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการสร้างข้อถกเถียงว่าพื้นที่สาธารณะเหล่านี้มิได้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำนายอำนาจรัฐ แต่เป็นพื้นที่ที่รัฐไทยและแรงงานอพยพใช้ในการเจรจาต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตน บางครั้งผลประโยชน์นั้นดำเนินไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน แต่บางครั้งแรงงานก็พยายามที่จะช่วงชิง ต่อรอง หรือสร้างนิยามใหม่ของตัวเองให้กับพื้นที่สาธารณะเหล่านี้

คำหลัก : พื้นที่สาธารณะ แรงงานอพยพ ไทใหญ่ อัตลักษณ์ การต่อรองเจรจา

Abstract

Project Code : MRG5480292

Project Title : Politics of Public Space, Shan Migrant Public Spheres in the City of Chiang Mai, Thailand

Investigator : Dr. Amporn Jirattikorn

E-mail Address : ampornfa@gmail.com

Project Period : 1 July 2011 – 30 September 2013

Abstract:

The recent influx of Shan ethnic nationals from Burma into Chiang Mai in the 1990s, which increased from 2000 onward, provided the conditions for Shan “migrant public spheres” to emerge. This research discusses three sites of public spheres that Shan migrants create and participate in the city of Chiang Mai: radio airwaves, Buddhist temples, and festivities. Although these seem to be different forms of public space, they are linked together with the power of mass media and local agents situated in these domains in the mobilization of collective activities.

This research aims to investigate Shan migrant public spheres in Chiang Mai in three important aspects. First, it examines the specific ideologies which are reinforced in these public spheres, arguing that the Thai state does not give way to transnational space; instead it attempts to control alien population through public space. Second, it explores how Shan migrants participate in these public spheres and to what extent they accommodate themselves into the dominant order. Third, it discusses the roles of “local agents” or “cultural brokers” situated in these public spheres who mediate the interest of Thai state and Shan migrant community.

Through the study of Shan migrant public spheres, my paper attempts to show that transnational public spheres are shaped by the politics and institutional practices of a nation-

state while at the same time providing sites of expression and negotiation of cultural selves and identities for Shan migrants.

Keyword: migrant public space, transnational migrant worker, Shan, identity, negotiation of cultural identity

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยเรื่อง การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการวิจัยที่ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี (กรกฎาคม 2554 – กันยายน 2556) โครงการเน้น การศึกษาพื้นที่สาธารณะในรูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้นจากการที่มีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ จากประเทศพม่า เข้ามาทำงานพำนักอาศัยในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมากในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเน้นการเก็บ ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ การออกสำรวจสภาพการทำงานและความเป็นอยู่ ของแรงงานไทใหญ่ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมใน พื้นที่สาธารณะรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นงานทางศาสนาและประเพณี และพื้นที่สื่อสาธารณะของรายการวิทยุ ภาควิทยาไทใหญ่ทั้งสองรายการ งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของโครงการดังต่อไปนี้

ลักษณะของพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่จากรัฐฉานในประเทศพม่า ทำให้จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นเมืองที่มีสัดส่วนของประชากรที่เป็นแรงงานอพยพสูงมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนประชากรที่มีแรงงานอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ ปรากฏให้เห็นชัดเจนจากการเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ” (transnational public space) หลาย หลายรูปแบบในเมืองเชียงใหม่

พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพที่ปรากฏขึ้นในเมืองเชียงใหม่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี สอง พื้นที่สื่อสาธารณะ และ สาม พื้นที่ สาธารณะในชีวิตประจำวัน

พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีนั้นเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตน ของตน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี การเกิดขึ้นของงานประเพณีทางศาสนาของชาวไทใหญ่ที่ จัดขึ้นนับสิบครั้งต่อปีในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ที่วัดสองแห่งในตัวเมืองเชียงใหม่ คือวัดป่าเป้า และวัดคู์เต่า ได้ทำให้วัดทั้งสองแห่งได้กลายเป็นศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ที่ข้ามพรมแดนมาเป็นแรงงานอพยพใน ประเทศไทย ที่ผ่านม่วัดทั้งสองแห่งได้จัดงานเทศกาลประเพณีของชาวไทใหญ่ขึ้นหลายครั้ง มีตั้งแต่ปอย ส่างลอง เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานปีใหม่ของชาวไทใหญ่ และปีใหม่สากล การจัดงานนั้นเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งจากการที่ทางวัดให้การสนับสนุนเพื่อเปิดพื้นที่

ให้แรงงานอพยพสามารถจัดงานเฉลิมฉลองตามประเพณีวัฒนธรรมของตน และจากสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ และจากความร่วมมือของแรงงานอพยพด้วยกันเอง ที่เข้ามาร่วมมือในพื้นที่ภายในวัดปฏิบัติตามธรรมเนียมศาสนาและวัฒนธรรมของตน

ภายใต้แนวคิดของความเป็นพื้นที่สาธารณะ พื้นที่นั้นควรมีองค์ประกอบคือ 1) ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น (accessibility) 2) พื้นที่สาธารณะจะต้องกระตุ้นชีวิตสาธารณะ (public life) และเป็นพื้นที่ของการพบปะสังสรรค์ วัดทั้งสองแห่งจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญที่กระตุ้นชีวิตสาธารณะของแรงงานอพยพ เป็นพื้นที่เพื่อการพบปะสังสรรค์ในยามที่ต้องจากบ้านเกิดมาขายแรงงานต่างถิ่น ซึ่งพื้นที่สาธารณะเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ แม้ว่าพวกเขาจะเป็นแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานอพยพก็ตาม

พื้นที่สาธารณะอีกชนิดหนึ่ง คือพื้นที่สื่อสาธารณะ ที่ผ่านมาพบว่ามีเพียงรายการวิทยุเสียงภาษาไทยใหญ่เท่านั้นที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่สื่อสาธารณะของแรงงานอพยพ เนื่องจากสื่ออื่นๆ อย่างเช่น รายการโทรทัศน์ ยังไม่มีการผลิตขึ้น ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์ก็มีข้อจำกัดในแง่ของการเผยแพร่ ปัจจุบันในเขตพื้นที่เมืองเชียงใหม่ มีรายการวิทยุเสียงภาษาไทยใหญ่ที่มีบทบาทเป็นสื่อสาธารณะ 2 รายการ คือวิทยุชุมชนเสียงภาษาไทยใหญ่ ออกอากาศในคลื่น FM 99 MHZ และวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกอากาศเป็นภาษาไทยใหญ่ทางคลื่น AM 1476 สื่อสาธารณะทั้งสองชนิดนี้นับเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญเพราะกลุ่มคนต่างๆ ต่างก็เข้ามาหยิบฉวยใช้สื่อตัวนี้ในฐานะเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งสารไปถึงแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ชาวไทใหญ่ซึ่งเป็นผู้ฟัง ใช้ติดต่อกับแรงงานด้วยกัน รวมถึงส่งข่าวกลับไปถึงบ้านเกิดในรัฐฐาน ประเทศพม่าได้อีกด้วย

การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่สาธารณะ

- ประเพณีดั้งเดิมได้รับการรื้อฟื้น

จากกรณีศึกษาพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี ของชาวไทใหญ่ผ่านงานปอยส่างลองและงานปีใหม่ไทใหญ่ จะเห็นได้ว่าการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่จากรัฐฐานในประเทศพม่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้งานปอยส่างลองและงานปีใหม่ไทใหญ่ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง มีกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีของชาวไทใหญ่

สำหรับงานประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งถือเป็นงานบุญที่สำคัญที่สุดในสังคมของชาวไทใหญ่ เป็นงานบุญที่พ่อแม่ชาวไทใหญ่ทุกคนปรารถนาที่จะจัดให้ลูกชายสักครั้งในชีวิต ในรัฐฐาน ประเทศพม่านั้นงาน

ปอยส่างลองเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเสียจนพ่อแม่ต้องลำบากอดออมอยู่หลายปีเพื่อจัดงานบวชให้ลูกชายสักครั้งในชีวิต ดังนั้นแม่เมื่อต้องจากบ้านมาเป็นแรงงานอพยพในต่างแดน พ่อแม่ชาวไทยใหญ่จำนวนมากที่มีลูกชายอายุถึงวัยบวชเรียนได้ ก็ยอมปรารถนาที่จะให้ลูกชายได้บวช ดังนั้นสิ่งที่พวกเขาต้องกระทำสองประการคือ หนึ่งมองหาที่คือวัดที่พร้อมจะรับ “ลูกแรงงานต่างด้าว” เข้าบวชเป็นสามเณร และสอง เก็บหอมรอมริบ เพื่อนำเงินเก็บที่ได้มาบวชลูกชาย ที่ผ่านมาหลังจากมีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางจนทำให้ชาวไทใหญ่ไม่ว่าจะมาจากที่ใด ก็ล้วนแต่มีพี่น้องคนรู้จักที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือในยามที่พวกเขาปรารถนาที่จะบวชลูกชายให้เป็นส่างลอง นอกจากนี้วัดในจังหวัดเชียงใหม่ หลายต่อหลายวัดก็พร้อมที่จะเปิดพื้นที่เพื่อให้แรงงานได้นำลูกชายมาบวชเรียน จึงทำให้ประเพณีปอยส่างลองของชาวไทใหญ่ได้รับการรื้อฟื้นและสืบทอดต่อมาในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

สำหรับงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ก็ได้มีการริเริ่มจัดขึ้นเนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เช่นกัน โดยจัดขึ้นครั้งแรกราวปี พ.ศ. 2543 โดยสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผ่านมางานปีใหม่ไทใหญ่กลายเป็นงานที่มีชาวไทใหญ่ที่อาศัยในเมืองเชียงใหม่มารวมตัวกันมากที่สุด มีการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในหลากหลายแง่มุมมากที่สุดเช่นกัน

- พื้นที่กับการสร้างสำนึก “ความเป็นไทใหญ่”

พื้นที่สาธารณะของงานประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่นั้น ได้มีส่วนในการปลูกฝังสร้างสำนึกความเป็นไทใหญ่ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในกลุ่มแรงงานอพยพ กลุ่มคนต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีของชาวไทใหญ่ ได้มีการใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้ด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป อุดมการณ์ที่ทับซ้อนกับอยู่บนพื้นที่เหล่านี้มีทั้งอุดมการณ์การปลุกสำนึกของความเป็นไทในดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิด ผ่านนิทรรศการ ผ่านภาษาพูดบนเวที การแสดงการฟ้อนรำ ดนตรี หรือการแต่งกาย ทับซ้อนกันอยู่กับอุดมการณ์ความทันสมัยที่ชาวไทใหญ่ในฐานะแรงงานอพยพทุกคนอยากมีประสบการณ์ร่วม และแม้กระทั่งอุดมการณ์การค้าที่หลายฝ่ายเข้ามาเปลี่ยน “ความเป็นไท” ให้เป็นสิ่งที่ซื้อขายได้ บริโภคได้ เช่น การบริโภคเข็มกลัดธงชาติไต เสื้อยืดรูปบรรพบุรุษชาวไทใหญ่ หรือเทพเพลงที่ช่วยผ่อนคลายความคิดถึงบ้านจากเสียงร้องของนักร้องไทใหญ่

สำหรับผู้จัดงาน ซึ่งก็คือสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เกือบทุกครั้ง จุดมุ่งหมายของพวกเขาในการจัดงานก็อาจจะเป็นทั้งการเชื่อมต่อกับรัฐไทยในอันที่จะแสดงอัตลักษณ์ของคนไทใหญ่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่นอกเหนือไปจากภาพของคนขายแรงงานขั้นต่ำ ที่รัฐไทยมองพวกเขาอยู่เพียงมุมเดียว ทั้งเป็นการประกาศความจงรักภักดีที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้มีสถานะเป็น “พลเมืองไทย” พร้อมๆกันไปกับความพยายามที่จะเปิดพื้นที่สาธารณะให้แรงงานไทใหญ่ได้เข้ามาสนุกสนานรื่นเริง หลังจากเหน็ดเหนื่อยจากงานหนักมาตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะส่งผ่านความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ไปให้กับแรงงานไทใหญ่และลูกหลาน ที่สถานะของการเป็น “คนพลัดถิ่น” อาจทำให้ความหมายของ “ความเป็นไทย” พრაเลือนลงไป

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามาร่วมใช้ ทำให้เกิด ความสัมพันธ์ทางสังคมหลากหลายชุด ความสัมพันธ์ มีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับคนไทใหญ่ ระหว่างผู้จัดงานกับแรงงานอพยพ ระหว่างคนค้าขายกับแรงงาน

- พื้นที่สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล

รายการวิทยุภาคภาษาไทใหญ่ทั้งสองรายการ คือ วิทยุชุมชนเสียงภาษาไทใหญ่ ออกอากาศในคลื่น FM 99 MHZ และวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกอากาศเป็นภาษาไทใหญ่ทางคลื่น AM 1476 ต่างก็ได้มีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้แก่แรงงานอพยพในจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นแรงงานที่อาศัยต่างบ้านต่างเมือง เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับรัฐบาล ซึ่งจำเป็นที่จะใช้สื่อตัวนี้ในการส่งข่าวสารถึงแรงงานต่างด้าวที่แม้ไม่ใช่พลเมืองของรัฐไทย แต่รัฐก็มีความจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์และสื่อสารในเรื่องนโยบายต่างๆ

ในส่วนของวิทยุชุมชนภาคภาษาไทใหญ่นั้น การทำงานของวิทยุชุมชนแมพเรดิโอ ถือได้ว่าพื้นที่สื่อสาธารณะของชุมชนคลื่นนี้ได้เปิดพื้นที่ให้แรงงานได้มีโอกาสแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เป็นพื้นที่ของชุมชนอย่างแท้จริงที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาสะท้อนปัญหา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ อีกทั้งยังได้มีส่วนร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะอื่นๆที่ช่วยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อความเข้าใจและลดอคติทางสังคมที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติได้อีกด้วย

บทบาทและทัศนคติของรัฐบาลไทยต่อพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ

จากการศึกษา พบว่าพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพนี้เป็นพื้นที่ที่รัฐบาลไทยอนุญาตให้เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเข้ามาช่วงชิงเพื่อใช้พื้นที่นี้ในการส่งผ่านข่าวสาร ควบคุมแรงงาน รวมทั้งส่งผ่านความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยไปสู่แรงงานอพยพ ในกรณีของงานประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรม หน่วยงานของรัฐบาลอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้เข้ามาให้การสนับสนุน เพราะถือเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็สามารถใช้โอกาสของการที่แรงงานอพยพมารวมตัวกันเป็นจำนวนมากส่งข่าวสารของรัฐบาลไปถึงหูแรงงาน หรือใช้พื้นที่นี้สร้างความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยให้เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานอีกด้วย

สำหรับพื้นที่สื่อสาธารณะ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลไทยได้ประโยชน์โดยตรงในการใช้พื้นที่สาธารณะที่เผยแพร่ไปถึงแรงงานได้อย่างกว้างไกลนี้ในการส่งข่าวสารไปถึงหูแรงงานด้วยภาษาของพวกเขาเอง ที่ผ่านมารายการวิทยุทั้งสองรายการได้มีบทบาทอย่างมากต่อการส่งผ่านข่าวสารให้แรงงานเข้าใจในเรื่องนโยบายของรัฐ ในประเด็นเกี่ยวกับระบบการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ซึ่งในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย มีการให้ความรู้ความเข้าใจในประเด็นเรื่องสิทธิและสวัสดิการของแรงงาน การป้องกันตนเองจากโรคติดต่อหรือโรคระบาด หรือประเด็นการป้องกันภัยจากยาเสพติด

คำนำ

รายงานฉบับนี้ เป็นการรายงานผลการดำเนินงานของโครงการวิจัย เรื่อง การเมืองเรื่องพื้นที่ สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ที่เริ่มขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2554 และ สิ้นสุดลงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 เนื้อหาของรายงานแบ่งเป็น 6 บทโดยบทแรกว่าด้วยความมาเป็นมา ของปัญหา การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะข้ามชาติที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีแรงงานอพยพข้ามพรมแดนมาหา งานทำในประเทศไทยมากขึ้น รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะของ แรงงานอพยพ และบรรยายถึงวิธีการดำเนินงานของโครงการวิจัย บทที่ 2 กล่าวถึงนโยบายของรัฐในการ ออกใบอนุญาตทำงานแก่แรงงานข้ามชาติ บทที่ 3 บรรยายสภาพสังคมและวิถีชีวิตของแรงงานไทใหญ่เมื่อ เข้าอพยพเข้ามาหางานทำในจังหวัดเชียงใหม่ บทนี้ได้เกริ่นนำถึงพื้นที่สาธารณะประเภทต่างๆของแรงงาน ไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นประเด็นพื้นที่ทางศาสนาและประเพณี และในตอนท้ายเป็นกรณีศึกษา งานประเพณีปอยส่างลอง ของแรงงานชาวไทใหญ่ที่จัดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ บทที่ 4 เสนอกรณีศึกษา พื้นที่สาธารณะทางประเพณีของแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ บทที่ 5 กล่าวถึงพื้นที่สาธารณะด้านสื่อของแรงงานไทใหญ่ ผ่านกรณีศึกษารายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ 2 รายการ คือ รายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ ของสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ และรายการวิทยุชุมชน ภาษาไทใหญ่ ของมูลนิธิส่งเสริมสุขภาพของแรงงาน (มูลนิธิ แมพ) บทที่ 6 เป็นข้อสรุปผลการศึกษาและ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย

ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆที่ ทำงานกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติไทใหญ่ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นพิเศษ สำหรับความช่วยเหลือของคุณคำอิ่ง อมาตยกุล จากสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ คุณแสงเมือง มังกร จากมูลนิธิแมพ คุณสุภาววัลย์ ศรีสัตย์ใจ จากสถานีวิทยุกระจายเสียง ของกรมประชาสัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่ พระครูนันทา เจ้าอาวาสวัดป่าเป้า ครูบาจันทร์รังสี เจ้าอาวาสวัดกู่เต้า นอกจากนี้ก็ขอขอบคุณชุมชนไทใหญ่หลายๆ แห่งรอบเมืองเชียงใหม่ ที่กรุณาให้ข้อมูล บอกเล่าประสบการณ์ และให้ความคิดเห็นต่างๆ ขอขอบคุณ นักวิชาการที่ปรึกษา ดร. ชยันต์ วรรธนะภูติ จากศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ให้คำปรึกษาและชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัย ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนสนับสนุนโครงการ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลของการวิจัยจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องแรงงานข้ามชาติกับพื้นที่ สาธารณะมากขึ้น และหวังว่าข้อเสนอแนะของโครงการจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่แรงงานข้าม ชาติมากขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

ดร. อัมพร จิรัฐติกร

กันยายน 2556

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ฉ
คำนำ	ฎ
บทที่ 1 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ	1
บทที่ 2 แรงงานข้ามชาติและแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่	13
บทที่ 3 พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี	24
บทที่ 4 ป่าใหม่ไทใหญ่: พื้นที่ของสำนักความเป็นไทในดินแดนอื่น	41
บทที่ 5 พื้นที่สาธารณะด้านการสื่อสารของชาวไทใหญ่	70
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	97
บรรณานุกรม	116
ภาคผนวก	

บทที่ 1

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งทำความเข้าใจพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่จากรัฐฉานในประเทศพม่า ทำให้จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นเมืองที่มีสัดส่วนของประชากรที่เป็นแรงงานอพยพสูงมากเป็นอันดับต้นๆของประเทศ ประมาณว่าจากฐานประชากรจังหวัดเชียงใหม่ 1.2 ล้านคน มีประชากรที่เป็นแรงงานอพยพอยู่ถึง 200,000 คน¹ หรือคิดเป็นหนึ่งในหกของประชากรเชียงใหม่ทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนประชากรที่มีแรงงานอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนจากการเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ” (transnational public space) หลากหลายรูปแบบในเมืองเชียงใหม่

จากในอดีตที่ต้องหลบซ่อนๆ ไม่มีพื้นที่ในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ชาวเชียงใหม่เริ่มรับรู้ถึงการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ๆที่แรงงานอพยพชาวไทใหญ่ใช้แสดงออกถึงตัวตนของตน พื้นที่สาธารณะเหล่านี้บางครั้งก็เป็นพื้นที่ที่มองไม่เห็นจากสายตาสาธารณะ เช่นรายการวิทยุชุมชนเสียงภาษาไทใหญ่ บางครั้งก็เป็นพื้นที่ก้ำกึ่ง เช่นชุมชนไทใหญ่หลังวัดป่าเป้าที่ขายสินค้าไทใหญ่ทุกชนิดรวมทั้งเพลงและคาราเกะจากประเทศพม่า ซึ่งหากไม่สังเกตก็จะไม่รับรู้ถึงการมีอยู่ของมัน หรือบางครั้งก็เป็นพื้นที่สาธารณะที่มองเห็นได้ชัดเจนและชุมชนเชียงใหม่ไม่สามารถปฏิเสธได้ถึงการมีอยู่ของมัน เช่นการจัดงานบุญของชาวไทใหญ่ที่จะมีชาวไทใหญ่ซึ่งเป็นแรงงานอพยพมาเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งวิฤจจรต้อออกประกาศเตือนให้หลีกเลี่ยงเส้นทางที่ชาวไทใหญ่มารวมตัวกันเพื่อจัดงานตามประเพณีของตน

¹ ในปี พ.ศ. 2547 หลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีประกาศให้ประชากรจากสามประเทศคือพม่า ลาว และกัมพูชาที่เข้ามาพักพิงและประกอบอาชีพในประเทศไทยขึ้นทะเบียนแรงงานกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่ามีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่มาขึ้นทะเบียนแสดงตนถึง 76,952 คน แต่มีการออกใบอนุญาตปี พ.ศ. 2547 ให้แก่แรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่าเข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ 48,619 คน ในบรรดาแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าพบว่าร้อยละ 99 เป็นชาวไทใหญ่ ในความเป็นจริงแล้ว ตัวเลขที่ประมาณการโดย SHRF (Shan Human Right Foundation) and SWAN (Shan Woman Action Network) เสนอว่าน่าจะอยู่ที่ 150,000 – 200,000 คน โดยคิดจากฐานที่ว่าแรงงานที่เข้ามามีถิ่นพำนักในประเทศไทยหลังวันที่ 31 กรกฎาคม 2547 นั้นไม่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียน หากรวมตัวเลขของแรงงานที่ทะลักเข้ามาทุกปีแต่ไม่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียน ตัวเลขจริงน่าจะคิดเป็นสามเท่าของตัวเลขจดทะเบียน

ในแง่หนึ่งพื้นที่สาธารณะเหล่านี้เป็นพื้นที่หนึ่งที่แรงงานอพยพใช้สำหรับการแสดงออก ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนในสถานการณ์ที่พื้นที่อื่นๆไม่เปิดให้ แต่ในอีกแง่หนึ่งพื้นที่เหล่านี้ก็มิได้เป็นพื้นที่อิสระที่ปราศจากการควบคุมใดๆของรัฐเจ้าของถิ่นเลย จะพบว่าในหลายกรณีรัฐไทยเข้ามาจัดการกับพื้นที่สาธารณะเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการควบคุม หรือการใช้ช่องทางของพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ในการส่งข่าวสารที่รัฐไทยต้องการส่งผ่านไปให้แรงงานอพยพ ไม่ว่าจะเป็นการส่งข่าวสารเรื่องสุขภาพ ในกรณีการแพร่กระจายของเชื้อไข้หวัด 2009 หรือข่าวสารเรื่องการจัดทะเบียนแรงงาน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พื้นที่สาธารณะเหล่านี้จึงเป็นพื้นที่ที่รัฐไทยและแรงงานอพยพใช้ในการเจรจาต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตน บางครั้งผลประโยชน์นั้นดำเนินไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน แต่บางครั้งความพยายามของรัฐที่จะใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้ในการควบคุมแรงงาน ก็อาจจะส่งผลให้เกิดความพยายามที่จะชั่งชิง ต่อรอง หรือสร้างนิยามใหม่ของตัวเองให้กับพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ พื้นที่สาธารณะจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงงานอพยพ รัฐชาติ และตัวกระทำอื่นที่เข้ามาช่วงชิงพื้นที่ นิยามความหมาย และใช้ประโยชน์จากมัน

เนื่องจากพื้นที่สาธารณะข้ามชาตินี้เป็นพื้นที่ใหม่ เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบพรมแดนของรัฐชาติ แต่ขณะเดียวกันผู้ที่ใช้พื้นที่เหล่านี้กลับไม่ใช่คนท้องถิ่นที่เป็นประชากรของประเทศนั้นๆ ในหลายครั้งพื้นที่เหล่านี้จึงถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ทำลายหรือต่อต้านอำนาจรัฐ จึงเป็นพื้นที่ที่ควรจะได้รับ การควบคุม ในส่วนของประเทศไทย ส่วนราชการของบางจังหวัดได้มีคำสั่งห้ามมิให้แรงงานอพยพจัดงานที่ต้องใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อเฉลิมฉลองตามประเพณีของตน² แต่ในจังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพได้รับการยอมรับให้ดำรงอยู่ควบคู่ไปกับพื้นที่อื่นๆ ของชาวเชียงใหม่

² เมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้มีหนังสือสั่งการเรื่อง การควบคุมดูแลแรงงานต่างด้าว ลงนามโดย นายวีรยุทธ เขียมอำภา ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร เลขที่ สค 0017.2/ว 3634 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2550 ให้ควบคุมดูแลแรงงานต่างด้าวสัญชาติ พม่า ลาว และกัมพูชา ซึ่งเข้ามาทำงานในเขตจังหวัดสมุทรสาคร โดยเฉพาะแรงงานสัญชาติพม่าซึ่งพักอาศัยอยู่เป็นชุมชน โดยระบุให้สถานประกอบการและโรงงานทุกแห่ง ควบคุมดูแลแรงงานต่างด้าวอย่างเคร่งครัด และไม่สนับสนุนให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของคนต่างด้าว ไม่สนับสนุนให้มีการจัดงานเพื่อเผยแพร่ประเพณีต่างๆของคนต่างด้าว อ้างใน

<http://www.prachatai.com/journal/2007/11/14770>

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาพื้นที่สาธารณะของแรงงานชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ในสามพื้นที่ใหญ่ๆคือ หนึ่ง พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทยใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนของตน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี ในขณะที่เดียวกันมันก็เป็นพื้นที่ที่รัฐไทยพยายามเข้ามาช่วงชิงเพื่อใช้พื้นที่นี้ในการส่งผ่านข่าวสาร ควบคุมแรงงาน รวมทั้งส่งผ่านความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยไปสู่แรงงานอพยพ งานพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีของชุมชนชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่มีการจัดขึ้นประมาณปีละ 6-7 ครั้ง ในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น งานประเพณีบวชลูกแก้ว หรือบอยส่งล่อง งานบุญวันออกพรรษา งานปีใหม่ชาวไทยใหญ่

พื้นที่สาธารณะประการที่สอง คือพื้นที่สื่อสาธารณะ เช่นวิทยุชุมชนเสียงภาษาไทยใหญ่ ออกอากาศในคลื่น FM 99 MHZ และวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกอากาศเป็นภาษาไทยใหญ่ทางคลื่น AM 1476 อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานสิบปีแล้ว สื่อสาธารณะนี้นับเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญเพราะกลุ่มคนต่างๆต่างก็เข้ามาหยิบฉวยใช้สื่อตัวนี้ในฐานะเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งสารไปถึงแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นผู้ฟังใช้ติดต่อกับแรงงานด้วยกัน รวมถึงส่งข่าวกลับไปถึงบ้านเกิดในรัฐฉาน ประเทศพม่าได้อีกด้วย

พื้นที่สาธารณะประการสุดท้ายคือพื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวัน เป็นพื้นที่ที่ไม่แยกขาดจากชุมชนท้องถิ่น แต่ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นก็รับรู้พื้นที่เหล่านี้ถูกจัดวางเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ความบันเทิงและนันทนาการของชาวไทยใหญ่โดยเฉพาะ เช่นตลาดนัดชาวไทยใหญ่ ที่มีขึ้นทุกวันศุกร์บริเวณถนนเจริญประเทศ หรือชุมชนชาวไทยใหญ่หลังวัดป่าเป้า รวมถึงย่านคาราโอเกะของชาวไทยใหญ่หลังตลาดคำเที่ยง

งานวิจัยเรื่องพื้นที่สาธารณะของชุมชนไทยใหญ่นี้มุ่งทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมที่หลากหลาย บางครั้งก็ทับซ้อนบนเส้นพรมแดนรัฐชาติ บางครั้งก็ข้ามพรมแดนรัฐชาติ โดยมุ่งศึกษาที่กลุ่มคนที่เข้ามาปะทะสัมพันธ์บนพื้นที่เหล่านี้ เพื่อทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ การเปิดพื้นที่ใหม่ๆของกลุ่มคนที่เป็นแรงงานอพยพ การเมืองเชิงสัญลักษณ์บนพื้นที่สาธารณะ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ลื่นไหลไปมาบนพื้นที่เหล่านี้ โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในจังหวัด เชียงใหม่ในสามประเภท คือ หนึ่ง พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี สอง พื้นที่ สื่อสาธารณะ และ สาม พื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวัน
- 2) เพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์และการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในพื้นที่ ดังกล่าว
- 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทและทัศนคติของรัฐไทยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นในการ แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของแรงงานอพยพในการช่วงชิงการใช้พื้นที่ดังกล่าว

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรอบแนวคิดทางด้าน “พื้นที่สาธารณะ” หรือ “public sphere” ใน การศึกษาพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่ นักคิดคนสำคัญที่เสนอแนวคิด เรื่องพื้นที่สาธารณะ หรือ “ปริมนทลสาธารณะ” คือ ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1989) ที่เสนอ มุมมองของปริมนทลสาธารณะอันเกี่ยวพันกับพื้นที่การเมือง ในยุโรปช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ได้ เกิดสิ่งที่ฮาเบอร์มาสเสนอว่าเป็นการเกิดขึ้นของปริมนทลสาธารณะเป็นครั้งแรกๆ ซึ่งเริ่มมาจากการถกเถียงกันในเรื่องงานศิลปะและวรรณกรรมในห้องรับแขกของคนชั้นสูงในฝรั่งเศส หรือในสภา กาแฟของคนอังกฤษ คนที่มาเข้าร่วมในพื้นที่เหล่านี้ได้ใช้เหตุผลในการถกเถียงและสร้างสิ่งที่ เรียกว่า “ความคิดเห็นของสาธารณชน” ขึ้นเป็นครั้งแรก ปริมนทลสาธารณะนี้เปรียบเสมือนเป็น พื้นที่ที่พลเมืองสามารถเจรจาอย่างมีเหตุผลกับรัฐได้ ทว่าในช่วงหลังตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้น มา สิ่งที่เข้ามาแทนที่คือการเกิด “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการใช้เหตุผลตามความคิดอ่านของ ตน แต่มิได้เป็นไปเพื่อการสาธารณะ ขณะที่คนจำนวนมากกลายเป็นผู้บริโภคผู้รับรู้เรื่องราว สาธารณะ แต่ไม่มีการใช้เหตุผลถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้นตามทฤษฎีของฮาเบอร์มาสหลัง ศตวรรษที่ 19 จึงไม่เกิดการสื่อสารใดๆระหว่างรัฐกับสังคมพลเมืองที่เป็นลักษณะสำคัญของ ปริมนทลสาธารณะอีกต่อไป

งานของฮาเบอร์มาสมักถูกโจมตีว่าเน้นความเป็นชั่วคราวข้ามระหว่างรัฐกับพลเมือง ทำให้ มีนัยยะว่าปริมนทลสาธารณะเป็นพื้นที่เดียวเท่านั้นที่อยู่ระหว่างรัฐกับสังคมประชา นอกจากนี้ ฮา เบอร์มาสยังไม่สนใจว่าในปริมนทลสาธารณะนั้นใครมีสิทธิ์ที่จะพูดแทน “ความคิดเห็นสาธารณะ”

ฮาเบอร์มาสดูเหมือนจะละเอียดถี่ถ้วนและสภาวะการณ์ที่เปิดโอกาสให้ตัวกระทำบางคนหรือบางกลุ่มมีสิทธิที่จะส่งเสียงออกมาได้ในพื้นที่สาธารณะ

อย่างไรก็ตามแนวคิดของฮาเบอร์มาสก็ทำให้แนวทางการศึกษาเรื่องปริมนทลสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสายการศึกษาด้านภูมิศาสตร์เมือง (urban geography) ที่มองว่าพื้นที่สาธารณะนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นเมือง และเป็นสิ่งพึงประสงค์สำหรับเมืองสมัยใหม่ เพราะการมีพื้นที่สาธารณะสำคัญต่อชีวิตรชีวิตของเมือง และเป็นแหล่งของกิจกรรมสาธารณะต่างๆของคนเมือง แต่ในขณะเดียวกันนักวิชาการหลายคนได้เสนอแย้งว่า แท้จริงแล้ว พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของคนเฉพาะกลุ่ม พื้นที่สาธารณะเต็มไปด้วยการต่อสู้ช่วงชิงการนิยามความหมาย พื้นที่สาธารณะยังปิดกั้นคนบางกลุ่มออกจากความเป็น “สาธารณะ” ของพื้นที่สาธารณะอีกด้วย

นอกจากฮาเบอร์มาสแล้ว อับปาตูราย (Appadurai, 1996) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะในยุคสมัยใหม่ที่ตัดพันข้ามพรมแดนรัฐชาติ โดยอับปาตูราย มองว่าการอพยพโยกย้ายของแรงงานข้ามชาติและการไหลของสื่อข้ามพรมแดนทำให้เกิด “พื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่น” ที่อับปาตูรายใช้คำว่า “diasporic public sphere” พื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่นนี้ปะปนอยู่กับพื้นที่สาธารณะของเจ้าของบ้าน เป็นพื้นที่สาธารณะที่แตกต่างจากในอดีต เพราะเกิดภายใต้เงื่อนไขของการเคลื่อนย้ายของสื่อและผู้คนที่มีความถี่ เข้มข้นและกว้างขวาง จนทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนขยายใหญ่ขึ้นเป็นความสัมพันธ์ข้ามประเทศและข้ามทวีป สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ๆ ที่ท้าทายกฎระเบียบของรัฐบาล เป็นพื้นที่สาธารณะที่จินตนาการชุมชนไม่ผูกติดกับความเป็นชาติ แต่ตัดข้ามชาติ และตัดเชื่อมท้องถิ่นทางไกลเข้าไว้

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่นของอับปาตูรายนั้นพัฒนามาจากแนวคิดเรื่อง “จินตนาการชุมชน” (imagined communities) ของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson 1991) ที่เสนอว่ารัฐสมัยใหม่พยายามสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชนร่วมกันภายใต้จินตนาการที่อยู่ในขอบข่ายของพรมแดนรัฐ-ชาติ ผ่านการเชื่อมโยงผู้คนเข้ากับรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชาติ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม โดยผ่านตัวกลางที่สำคัญคือสื่อสารมวลชน ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมจินตนาการของผู้คนจากมุมต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน แม้จะหยิบยืมแนวคิดจินตนาการชุมชน

ของแอนเดอร์สันมาใช้ แต่อัปปาดูรายก็ได้ขยับออกไปจากแนวคิดของแอนเดอร์สันที่ยังยึดติดอยู่ในกรอบของพรมแดนรัฐ-ชาติ โดยแย้งว่าการเคลื่อนย้ายของสื่อและผู้คนในระดับที่เข้มข้นและกว้างขวาง ทำให้จินตนาการชาติของแรงงานอพยพเลือนไหลไปมา โดยพื้นที่สาธารณะข้ามชาติเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติใช้เป็นพื้นที่ต่อสู้เพื่อแย้งซึ่งนิยามความหมายและแสดงออกถึงความมีตัวตนของแรงงานข้ามชาติ ทำให้จินตนาการใหม่นี้เลือนไหลข้ามพรมแดนและหลุดออกจากการควบคุมของรัฐชาติที่เป็นเจ้าของพื้นที่นั้นๆ เป็นจินตนาการที่ขยายใหญ่ ข้ามพรมแดนและตัดเชื่อมต่อท้องถิ่นทางไกลเข้าไว้ด้วยกัน

อย่างไรก็ตามแม้ว่างานวิจัยชิ้นนี้จะใช้กรอบแนวคิดของอัปปาดูรายในการศึกษาพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพพลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นแย้งกับอัปปาดูรายรวมทั้งนักวิจัยอีกจำนวนมากที่ศึกษาวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (ดู Glick Schiller *et al.* 1995, Basch *et al.* 1994, Portes *et al.* 1999) ก็คือแนวคิดที่มองปรากฏการณ์และกิจกรรมข้ามพรมแดนทั้งหลายที่คนข้ามแดนมีส่วนสร้างให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งเงินกลับบ้าน การติดต่อเชื่อมโยงสัมพันธ์กับบ้านที่จากมาตลอดเวลา ว่าเป็นตัวที่ทำให้อำนาจอธิปไตยของรัฐ-ชาติสั่นคลอน ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยต้องการเสนอข้อถกเถียงที่ว่า แท้จริงแล้วอำนาจของรัฐ-ชาติมิได้สลายตัวลงไปในพื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่น ในทางตรงกันข้าม รัฐมีความพยายามที่จะเข้ามาควบคุมพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ ความพยายามที่จะควบคุมพื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่นนี้เป็นการปฏิบัติการทั้งภายในขอบเขตดินแดนและพื้นที่ดินแดนรัฐ-ชาติ หรือข้ามชาติ ดังที่ปรากฏให้เห็นในรายการวิทยุ สวท. ภาคภาษาไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ ที่ใช้คลื่นความถี่สั้น กำลังส่งกระจายเสียงถึง 50 กิโลวัตต์ทำให้สามารถรับสัญญาณกระจายเสียงได้ไกลถึงประเทศพม่า บ่อยครั้งผู้จัดรายการพยายามส่งข่าวสารจากภาครัฐไปถึงชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า เพื่อห้ามมิให้เดินทางเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย อันแสดงให้เห็นว่าในสนามสังคมข้ามพรมแดนนั้นมีใช้เพียงแรงงานอพยพเท่านั้นที่สามารถสร้างสังคมข้ามพรมแดนเพื่อเชื่อมต่อบ้านและสังคมใหม่ได้ แต่รัฐก็สามารถปฏิบัติการได้ทั้งภายในเขตดินแดนรัฐ-ชาติและพื้นที่ดินแดนรัฐ-ชาติ ได้เช่นกัน (ดู Ong 1999, Smith and Guenizo 1998, Willis *et al.* 2004)

งานศึกษาวิจัยที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยนั้นยังไม่ได้ได้รับความสนใจศึกษากันมากนัก ที่ผ่านมามีงานศึกษาหลายชิ้นที่นำแนวคิดเรื่อง “พื้นที่ทางสังคม” (social space) มาใช้ในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในการศึกษาเรื่อง “คนเมือง: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่

และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง” ชัยนัต วรรณระภูติ (2549) มองว่า ความเป็น “คนเมือง” นั้นจะศึกษาโดยลำพังโดดเดี่ยวไม่ได้ หากแต่ต้องศึกษาตัวตนของ “คนเมือง” ในแง่ของความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น ทั้งที่อยู่ในระนาบของความสัมพันธ์ที่เหนือกว่าและด้อยกว่า ชัยนัตเสนอว่า ความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญของเรื่องคือ 1) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ 2) พื้นที่ ประการแรก ในแง่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คนแต่ละกลุ่มก็จะเข้ามาใน “สนาม” หรือ “พื้นที่” เพื่อสร้างและแสดงตัวตนเพื่อบ่งบอกความแตกต่างทางชาติพันธุ์ หรือเพื่อบอกตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ตำแหน่งแห่งที่ของตน เพื่อตอบโต้ต่อรอง หรือเพื่อขัดแย้งพลังอำนาจ ประการที่สอง ในแง่ของพื้นที่ ความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์เกี่ยวโยงกับประเด็นเรื่องพื้นที่อย่างเห็นได้ชัด เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ เป็นสำนึกของกลุ่มคนที่ผูกพันกับพื้นที่

ในงานของ Nicola Tannebaum (2010) เรื่องการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน Tannebaum มองว่าพื้นที่ทางศาสนา เป็นกลยุทธ์สำคัญที่แรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ที่อพยพเข้ามาใหม่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนใช้ในการอ้างอัตลักษณ์และสร้างความยอมรับจากหน่วยงานรัฐและคนท้องถิ่นที่เป็นชาวไทยใหญ่ดั้งเดิม

งานทั้งสองชิ้นที่กล่าวมาข้างต้นเน้นการศึกษาพื้นที่ในแง่ของการช่วงชิงต่อรอง และเน้นมองพื้นที่จากแง่มุมของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ งานวิจัยที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่ใช้กรอบแนวคิดของ “พื้นที่การต่อสู้” หรือ “พื้นที่ต่อรองช่วงชิง” (contested space) คืองานวิจัยชุดของยศ สันตสมบัติ และคณะ (2551) ที่ศึกษากระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของไทย งานวิจัยในกลุ่มนี้ อย่างเช่น การศึกษาชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติทางสังคมวัฒนธรรมบริเวณพรมแดนไทย-พม่าของอรุณญา ศิริผล (2548) หรืองานของวาสนา ละอองปลิว (2548) ที่ศึกษาเรื่อง “เชียงใหม่ การค้า การท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน” และงานของโสภิตา วีรกุลเทวัญ (2548) เรื่อง “เมืองเชียงใหม่ การค้า ชาติพันธุ์และพรมแดนทางวัฒนธรรมชายแดน”

งานวิจัยของยศ สันตสมบัติและคณะ (2551) ได้เปิดพรมแดนการถกเถียงในเรื่องของพื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่หลุดออกไปจากกรอบพรมแดนรัฐชาติ โดยการเสนอข้อถกเถียงใหม่ๆ ที่ว่าการมองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นไม่ควรมองแบบยึดติดกับพื้นที่แบบตายตัว ในปัจจุบันอัต

ลักษณะทางชาติพันธุ์กลายเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตัวเองของกลุ่มชนต่างๆซึ่งเลื่อนไหลตามเงื่อนไข สภาพการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างงานวิจัยของโสภิตา ที่ศึกษาการขยายตัวทางการค้าตามแนวชายแดนเมืองเชียงของ ได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆใช้ความเป็นชาติพันธุ์เข้ามาต่อรองทางการค้า ความเป็นชาติพันธุ์ถูกใช้เป็นฐานในการสร้างชุมชนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ทางการค้าและเศรษฐกิจ เช่นชุมชนไทลื้อ ที่ขยายตัวบนฐานความเป็นชาติพันธุ์เพื่อเชื่อมโยงชาวไทลื้อในจีน กับลื้อในลาวและไทยเข้าด้วยกัน

แม้งานวิจัยชุดนี้จะมีมุมมองเรื่องพื้นที่ทางสังคม (place making) และพื้นที่ในการต่อสู้ (contested space) แต่การมองพื้นที่เหล่านี้เป็นการมองจากฐานของชุมชนที่เข้ามาใช้พื้นที่ทางเศรษฐกิจ พื้นที่ทางการค้าเพื่อเจรจาต่อรอง สร้างความหมายใหม่ สิ่งที่น่าสนใจของยศ สันตสมบัติ และคณะ (2551) ยังไม่ครอบคลุมถึง ประการที่หนึ่งคือเรื่องของพื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เฉพาะตัวคือมีความเป็นสาธารณะ (public) ที่เปิดทางให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นพื้นที่ที่มองเห็นได้ เป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวัน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่กึ่งปิด เพราะภาษาที่ใช้ เนื้อหาวัฒนธรรมที่ส่งผ่าน เป็นตัวจำกัดการเข้ามาใช้ของคนที่เป็นพลเมืองเจ้าของพื้นที่ไปโดยปริยาย แต่กระนั้นก็ตามพื้นที่เหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นอิสระจากการทำงานของรัฐ ที่มีความพยายามที่จะเข้ามาควบคุมพื้นที่เหล่านี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการเปิดที่ทางให้กับการศึกษา “พื้นที่” แบบใหม่ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องมีฐานอยู่บนพื้นที่ชายแดนอย่างงานศึกษาในอดีตที่ผ่านมา (ดู วันดี 2545 และ อรรถญา 2548) หรือพื้นที่ทางการผลิต การค้า (ดู วาสนา 2548, Jakkrit 2008) แต่เป็นพื้นที่สาธารณะที่ปะปนอยู่กับพื้นที่ในชีวิตประจำวันของคนในเมือง เป็นพื้นที่ที่พบเห็นได้ทุกวันตามตรอกซอกซอย หรือเป็นพื้นที่ที่แรงงานอพยพเข้ามาใช้ร่วมกับเจ้าของบ้าน การเปิดที่ทางให้กับการศึกษาเรื่องพื้นที่สาธารณะนั้นมีความสำคัญเพราะจะทำให้มองเห็นว่าแม้แต่ในระดับของชีวิตประจำวัน ก็มีการช่วงชิงนิยามความหมาย การต่อสู้ทางอุดมการณ์ความคิดปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่สิ่งเหล่านี้กลับเป็นจุดเล็กๆที่นักวิชาการทั่วไปมักไม่ค่อยให้ความสนใจ

ประการที่สองที่งานวิจัยชุด “อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย” ของ ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2551) มองข้ามคือการศึกษาชุมชนในเมืองที่ซึ่งอาจเรียกได้ว่าไม่มีความเป็นชุมชนอย่างแท้จริง แรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่มากกว่าครึ่งเป็นแรงงานอพยพในเมือง ทำงานอยู่ในภาคการก่อสร้าง หรือภาคบริการเช่นเป็นคนรับใช้ตามบ้าน เป็นคนเสิร์ฟอาหาร เป็นคนทำอาหาร หรือเป็น

แรงงานรับจ้างชั่วคราว แรงงานเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีตัวตน มองไม่เห็น (invisible) กระจายอยู่ต่างๆ ไม่มีความเป็นกลุ่มก้อนหรือชุมชนที่เห็นได้ชัด ไม่เหมือนชุมชนไทใหญ่ที่เป็นแรงงานในสวนส้ม ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ หรือชุมชนไทลื้อในเมืองเชียงของ จังหวัดเชียงราย การดำรงอยู่แบบกระจายตัวของแรงงานอพยพในเมืองนั้นทำให้ความเป็นชุมชนถูกทำให้กลืนหายไปกับความเป็นเมือง เมื่อความเป็นชุมชนถูกทำให้กลืนหายไปกับความเป็นเมือง พื้นที่ที่คนกลุ่มนี้จะแสดงออกได้ถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเองก็มีเพียงพื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวันเหล่านั้นนั่นเอง

ประการสุดท้ายที่งานวิจัยซึ่งได้กล่าวอ้างมาข้างต้นเหล่านี้มองข้ามก็คือการมองสื่อสาธารณะ (mass media) ในฐานะเป็นพื้นที่พื้นที่หนึ่ง ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม รวมถึงรัฐไทยหยิบมาใช้เพื่อต่อสู้ แอ้งชิงความหมาย ในทศวรรษของฮาเบอร์มาส (1989) สื่อเป็นส่วนหนึ่งของ “สาธารณะ” (public) เพราะเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ามาถกเถียงโดยเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ การมีพื้นที่สาธารณะที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐนั้นเป็นกระบวนการขั้นสำคัญที่จะนำไปสู่การเมืองภาคประชาชนหรือสังคมประชา สำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เราเริ่มมองเห็นการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ๆ ผ่านสื่อ เช่นชุมชนสังคมออนไลน์ facebook หรือ twitter ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับวิถุชุมชนที่ขยายตัวอย่างกว้างขวางทั้งในเมืองและชนบท อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นแย้งกับฮาเบอร์มาส ก็คือการที่ฮาเบอร์มาสมองพื้นที่สาธารณะในฐานะที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ อีกทั้งการที่ฮาเบอร์มาสละเลยเงื่อนไขและสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ตัวกระทำบางคนหรือบางกลุ่มมีสิทธิที่จะส่งเสียงออกมาได้ในพื้นที่สาธารณะ นอกเหนือไปจากนี้สิ่งที่ผู้วิจัยมองเห็นก็คือการที่ท่วงวิชาการไทยยังตามไม่ทันกับการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ๆ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจสื่อสาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ โดยเลือกศึกษารายการวิทยุเสียงภาษาไทใหญ่ ซึ่งปัจจุบันรายการวิทยุที่ขยายตัวเติบโตขึ้นมาโดยมีผู้รับฟังเป็นจำนวนมากมีอยู่สองรายการคือ รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ และรายการวิทยุชุมชนภาคภาษาไทใหญ่

รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์เป็นรายการวิทยุของภาครัฐ ออกอากาศบนคลื่นความถี่ AM 1476 มีจุดประสงค์เพื่อส่งผ่านข่าวสาร นโยบายรัฐไปให้ถึงชุมชนชาวไทใหญ่ในภาษาที่แรงงานเข้าใจ รายการวิทยุนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายการวิทยุเสียงชนเผ่า ซึ่งแต่เดิมไม่มีภาษาไทใหญ่ แต่ต่อมาเนื่องจากจำนวนแรงงานอพยพที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่อพยพเข้ามา

เป็นแรงงานในภาคเหนือเป็นจำนวนมาก รายการวิทยุเสียงชนเผ่าจึงได้เพิ่มเสียงภาษาไทยใหญ่เข้ามาในปี พ.ศ. 2542 ส่วนรายการวิทยุชุมชนภาษาไทยใหญ่นั้น เริ่มเกิดขึ้นมาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา ออกอากาศทางคลื่น FM 99 MHz เริ่มแรกมีช่วงเวลาออกอากาศเพียงแค่วันจันทร์ พุธ ศุกร์วันละสองชั่วโมง ปัจจุบันดำเนินการบริหารโดย MAP (Migrant Assistant Project Foundation for the Health and Knowledge of Ethnic Laborers) ได้ขยายเวลาออกอากาศทุกวัน วันละหลายชั่วโมง โดยแบ่งเป็นรายการหลากหลายประเภทที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานอพยพ

ในอดีตที่ผ่านมา งานวิจัยทางมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญศึกษาความสัมพันธ์ของสื่อกับผู้ชมหรือผู้ฟังเท่าไรนัก อาจเป็นเพราะมองว่าเป็นหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชนที่ควรจะไปศึกษาการรับข่าวสารข้อมูลจากสื่อ ทั้งนี้มีพักต้องพูดถึงสื่อทางเลือก หรือสื่อออกกระแสดังกล่าว ที่แทบจะไม่มีการศึกษาแนวนี้เกิดขึ้นเลย เพิ่งจะในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเองที่ได้เริ่มมีการศึกษาสื่อกับแรงงานอพยพขึ้นมาบ้าง ในงานวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของอัมพร จิรัฐติกร (Amporn 2008) ที่มุ่งทำความเข้าใจบทบาทของสื่อข้ามพรมแดนที่มีต่อชุมชนแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ อัมพรได้เสนอว่า กระบวนการไหลของสื่อข้ามพรมแดนที่มีกำเนิดในประเทศต้นทางคือประเทศพม่าเข้ามายังคนเสพที่เป็นแรงงานพลัดถิ่นชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยนั้นเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนยกย่อน และมีตัวกระทำ ที่เป็นทั้งรัฐไทย กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ ผู้นำทางวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ เจ้าหน้าที่รัฐ เข้ามาเลือกสรร ดัดแปลง ควบคุมการไหลของสื่อข้ามพรมแดน ในขณะที่เดียวกันแรงงานอพยพก็เลือกรับและแปลความหมายของสื่อข้ามพรมแดนโดยเชื่อมโยงกับตัวตนใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากประสบการณ์ของการเป็นแรงงานอพยพในเมืองไทย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับแรงงานอพยพ ทำให้เรามองเห็นกระบวนการสร้างตัวตนใหม่ๆ ของแรงงานพลัดถิ่นที่เปลี่ยนไปตามเงื่อนไข และสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ก็ยังทำให้เห็นว่าสื่อเป็นพื้นที่ในการช่วงชิงการนิยามความหมายของความเป็น “ไทใหญ่” โดยกลุ่มคนต่างๆ อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ของอัมพร เนื่องจากมุ่งเน้นสื่อข้ามพรมแดน ก็ได้มองข้ามพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติที่ไป ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการศึกษาเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติที่รวมเอาพื้นที่ทางศาสนาและประเพณี พื้นที่สื่อสาธารณะ และพื้นที่ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจถึงการเกิดขึ้นของพื้นที่

ใหม่ๆ ที่สามารถเปิดเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความขัดแย้งแบบใหม่ๆ รวมถึงกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานอพยพในสถานการณ์ที่พื้นที่อื่นๆไม่เปิดโอกาสให้ด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าผู้วิจัยได้แบ่งประเภทพื้นที่สาธารณะของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ออกเป็นสามประเภท โดยเน้นเฉพาะพื้นที่สาธารณะในเมือง พื้นที่สาธารณะของแรงงานพลัดถิ่นสามประเภทดังกล่าวประกอบด้วย

1) พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนของตน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี งานพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่มีการจัดขึ้นประมาณปีละ 6-7 ครั้ง ในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น งานประเพณีบวชลูกแก้ว หรือปอยส่างลอง งานบุญวันออกพรรษา งานปีใหม่ไทใหญ่

2) พื้นที่สื่อสาธารณะ สื่อสาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมรายการวิทยุเสียงภาษาไทใหญ่หลายรายการ หลายสถานี แต่ผู้วิจัยเลือกสื่อวิทยุสาธารณะเพียงแค่สองรายการ เนื่องจากเป็นรายการที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ที่ผ่านมามีทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ รายการวิทยุสองรายการประกอบไปด้วย 1) รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ เป็นรายการวิทยุของภาครัฐ ออกอากาศบนคลื่นความถี่ AM 1476 มีจุดประสงค์เพื่อส่งผ่านข่าวสาร นโยบายรัฐไปถึงชุมชนชาวไทใหญ่ในภาษาที่แรงงานเข้าใจ 2) รายการวิทยุชุมชนภาษาไทใหญ่ ออกอากาศโดยมูลนิธิแมพ (MAP Foundation) เริ่มเกิดขึ้นมาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา ออกอากาศทางคลื่น FM 99 MHz เริ่มแรกมีช่วงเวลาออกอากาศเพียงแค่สามวันคือวันจันทร์ พุธ ศุกร์วันละสองชั่วโมง ปัจจุบันได้ขยายเวลาออกอากาศทุกวัน วันละหลายชั่วโมง โดยแบ่งเป็นรายการหลากหลายประเภทที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานอพยพ

3) พื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวัน เป็นพื้นที่ที่ไม่แยกขาดจากชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่สามพื้นที่คือ ตลาดนัดไทใหญ่ ที่มีขึ้นทุกวันศุกร์บริเวณถนนเจริญประเทศ ชุมชนไทใหญ่หลังวัดป่าเป้า และย่านคาราโอเกะของชาวไทใหญ่หลังตลาดคำเที่ยง

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่นำมาเสนอในที่นี้เกิดจากการการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะทั้งสามประเภท ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2554-2556 และนอกจากนี้ยังได้นำประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้ทำวิจัยอย่างต่อเนื่องในชุมชนแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย นอกจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะทั้งสามประเภทแล้ว ยังได้ทำการการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติอีกด้วย บุคคลที่สัมภาษณ์ประกอบไปด้วย

- บุคคลที่เกี่ยวข้องในภาคปฏิบัติการ กล่าวคือนักจัดรายการวิทยุทั้งของภาครัฐและวิทยุชุมชน เจ้าอาวาสวัดคูเต่าและวัดป่าเป้า ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีทางศาสนาของชาวไทใหญ่ รวมทั้งเจ้าของร้านในชุมชนไทใหญ่หลังวัดป่าเป้า และเจ้าของกิจการคาราโอเกะไทใหญ่หลังตลาดคำเที่ยง

- บุคคลที่เกี่ยวข้องในภาครัฐ โดยได้สัมภาษณ์บุคคลากรในภาคราชการ กล่าวคือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทางด้านกฎหมายแรงงาน เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวคิดและทัศนคติของภาครัฐต่อการปรากฏตัวของพื้นที่สาธารณะดังกล่าว

บทที่ 2

แรงงานข้ามชาติและแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งทำความเข้าใจพื้นที่ที่สาธารณะของแรงงานอพยพ ซึ่งเป็น “คนพลัดถิ่น” อันเกิดจากปรากฏการณ์การอพยพโยกย้ายของแรงงานข้ามชาติและการเคลื่อนไหวของสื่อข้ามพรมแดน ทำให้เกิดพื้นที่ที่สาธารณะของแรงงานอพยพที่ปะปนอยู่กับพื้นที่ที่สาธารณะของเจ้าของบ้าน โดยเลือกกลุ่มแรงงานไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา ดังนั้นก่อนที่จะทำความเข้าใจถึงรายละเอียดของพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ จะขอเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐไทยในการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติก่อน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจถึงความซับซ้อนในสถานะของแรงงานอพยพเหล่านี้

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “แรงงานอพยพ” อันหมายถึงกลุ่มเดียวกับ “แรงงานต่างด้าว” ซึ่งเป็นคำที่ใช้โดยทางราชการและใช้กันอย่างเคยชินทั่วไป เพื่อเรียกแรงงานที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านได้แก่พม่า ลาว และกัมพูชา เนื่องจากคำว่า “แรงงานต่างด้าว” เป็นคำที่มีนัยของการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และมาทำงานใช้แรงงานกาย ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงเลือกใช้คำว่า “แรงงานอพยพ” แทนคำว่า “แรงงานต่างด้าว” เพื่อไม่ให้ติดอยู่กับภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ที่ทำผิดกฎหมาย

ในบรรดาแรงงานอพยพข้ามพรมแดนที่เข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากกว่าหนึ่งล้านคน ในระยะเวลาสี่ปีที่ผ่านมา เป็นแรงงานจากประเทศพม่ามากที่สุด หากพูดถึงปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดแล้ว (push and pull factors) ปัจจัยผลักดันที่สำคัญประการแรกอันส่งผลให้แรงงานจากประเทศพม่าเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยเป็นอัตราส่วนที่มากกว่าจากประเทศอื่นก็คือ สภาพการเมืองที่มีความขัดแย้งแตกแยกและการสู้รบกันระหว่างรัฐบาลทหารพม่าที่ปกครองแบบเผด็จการกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ในช่วงสองถึงสามทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มไทใหญ่ กลุ่มกะเหรี่ยง และกลุ่มมอญที่มีประชาชนตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับชายแดนไทยฝั่งตะวันตก ความขัดแย้งและการสู้รบทำให้มีผู้คนจำนวนหลายแสนคนอพยพเข้ามาลี้ภัยและหางานทำในประเทศไทย

ปัจจัยผลักดันประการที่สอง เกิดจากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำในพม่าเนื่องจากการบริหารประเทศอันยาวนานของรัฐบาลทหารพม่า ส่งผลให้ประชาชนต้องการแสวงหางานที่สามารถสร้างรายได้ดีกว่าการทำงานในประเทศ นอกจากนี้การที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศพม่ายาวถึง 2,401 กิโลเมตร ทำให้สามารถเดินทางข้ามชายแดนได้อย่างสะดวก ในภาวะ

ที่ประเทศไทยมีเศรษฐกิจที่ดีกว่า จึงทำให้แรงงานจากพม่าเดินทางเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

ส่วนปัจจัยดึงดูดที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับแรงงานไทใหญ่จากรัฐฉาน ประเทศพม่า ก็คือสถานะของเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นเมืองใหญ่อันดับสองของประเทศ มีพลเมืองอยู่เกินกว่าล้านคน ทำให้มีความต้องการแรงงานทั้งภาคเกษตร ภาคก่อสร้าง และภาคบริการเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังมีพรมแดนติดกับรัฐฉาน ในประเทศพม่า ทำให้การเดินทางข้ามพรมแดนเข้ามาขายแรงงานทำได้ง่าย นอกจากนี้สำหรับชาวไทใหญ่แล้ว ภาษาและวัฒนธรรมที่ค่อนข้างจะใกล้เคียงกันระหว่างชาวไทใหญ่กับคนเมือง ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่คล้ายคลึงกัน ก็ทำให้ชาวไทใหญ่รู้สึกที่สามารถปรับตัวกับสังคมเชียงใหม่ได้ไม่ยาก เครือข่ายของแรงงานชาวไทใหญ่ที่เพิ่มขึ้นจากการอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก็ยิ่งทำให้การอพยพเข้ามาขายแรงงานของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้น จนทำให้ทุกวันนี้ประมาณได้ว่าในจังหวัดเชียงใหม่มีแรงงานชาวไทใหญ่เข้ามาพำนักอาศัยและทำงานอยู่มากถึง 200,000 คน

ภาพประกอบ : รัฐฉาน ประเทศพม่า มีพรมแดนติดกับประเทศไทยทางตอนบน เชื้อต่อการที่ แรงงานจำนวนมากจากรัฐฉานจะเดินทางข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานในภาคเหนือของประเทศไทย

ก่อนที่จะไปทำความเข้าใจถึงพื้นที่สาธารณะของแรงงานไทใหญ่ บทนี้จะมุ่งเน้นทำความเข้าใจถึงนโยบายของรัฐในการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

นโยบายของรัฐในการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ

นโยบายของรัฐไทยในเรื่องการอนุญาตให้แรงงานข้ามชาติทำงาน และขั้นตอนวิธีการจดทะเบียนแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงมาตลอด ก่อนปี พ.ศ. 2515 แรงงานข้ามชาติสามารถทำงานได้โดยไม่ต้องขออนุญาต ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 322/2515 ให้แรงงานข้ามชาติที่จะทำงานต้องขออนุญาตกรมแรงงาน ในปี พ.ศ. 2521 พระราชบัญญัติการทำงานคนต่างด้าว ระบุอาชีพสงวนสำหรับคนไทย 36 อาชีพ ซึ่งรวมถึงอาชีพกรรมกรให้แรงงาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ผ่อนผันให้ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายทำงานได้ชั่วคราว

หลังจากเหตุการณ์จลาจลทางการเมืองในประเทศพม่าในปี พ.ศ. 2531 ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของไทยในช่วงนั้นเป็นยุคเริ่มต้นของเศรษฐกิจฟองสบู่ โดยเฉพาะในภาคการก่อสร้างและประมง ทำให้เกิดความต้องการแรงงานระดับล่างเป็นจำนวนมาก แรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะจากประเทศพม่า เริ่มต้นลักลอบเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนนับแสน ภาคธุรกิจเอกชนจึงเรียกร้องให้รัฐบาลอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติได้ ทำให้ในที่สุดรัฐบาลได้หันมาใช้นโยบายยืดหยุ่นขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 เปิดนโยบาย “ผ่อนผัน” ให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายสามารถทำงานได้ในลักษณะชั่วคราวตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนด โดยใช้วิธีออกเป็นมติคณะรัฐมนตรีประกาศการผ่อนผัน และวางแนวทางการปฏิบัติการอนุญาตจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเป็นรายปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539³ (กฤตยา 2548: 131) ปี พ.ศ. 2539 จึงนับเป็นปีแรกที่มีมติคณะรัฐมนตรีอนุญาตให้มีการผ่อนผันจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 ประเทศ คือ พม่า

³ อันที่จริง มติคณะรัฐมนตรีลักษณะนี้ เกิดขึ้นครั้งแรกสมัยรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ในเดือนมีนาคม 2535 แต่ผ่อนผันให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติเฉพาะผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าหรือผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยได้ชั่วคราวเท่านั้น และอนุญาตให้จ้างได้เฉพาะในเขต 9 จังหวัดชายแดนที่มีแรงงานต่างชาติดลักลอบเข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้ว ขณะที่มติคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จะผ่อนผันแรงงานต่างด้าวจาก 3 ประเทศ คือ พม่า กัมพูชา และลาว โดยพื้นที่จังหวัดที่อนุญาตจะเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งๆไป

กัมพูชา และลาว ให้ทำงานได้ใน 43 จังหวัด 36 ประเภท โดยที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลไม่เคยยอมรับฐานะของแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายมาก่อน

หลังจากปี พ.ศ. 2539 นโยบายของรัฐมีการปรับและประกาศใช้หลายครั้ง นั่นคือ

- มติครม. เมษายน 2541 ผ่อนผันจ้างแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมายต่อ 1 ปี
- มติครม. สิงหาคม 2542 ผ่อนผันจ้างแรงงาน 18 กิจการ ใน 37 จังหวัด
- มติครม. สิงหาคม 2543 คงพื้นที่ กิจการ จำนวน เหมือนเดิม
- มติครม. สิงหาคม 2544 ทักษิณ ชินวัตร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ กล่าวคือ มีการผ่อนผันให้ขึ้นทะเบียนได้ทุกจังหวัด ทุกประเภทกิจการที่กำหนด โดยแรงงานสามารถขึ้นทะเบียนเองได้
- มติครม. สิงหาคม 2545 อนุญาตให้ต่อใบอนุญาตทำงานเท่านั้น โดยให้คงจำนวนเดิม แต่ไม่อนุญาตให้จดทะเบียนเพิ่ม
- มติครม. สิงหาคม 2546 ผ่อนผันเหมือนปี พ.ศ. 2545

ในปี พ.ศ. 2547-48 มีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ โดยรัฐบาลได้มีนโยบายการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือต้องการให้มีการใช้แรงงานต่างด้าวโดยถูกกฎหมาย โดยกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ 7 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

- 1) การจัดระบบแรงงานต่างด้าว
- 2) การกำหนดมาตรฐานการจ้างแรงงานต่างด้าว
- 3) การสกัดกั้นแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้ามาทำงาน
- 4) การปราบปราม จับกุม ดำเนินคดีแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง
- 5) การผลักดันและส่งกลับแรงงานต่างด้าว
- 6) การประชาสัมพันธ์ การจัดระบบแรงงานต่างด้าว
- 7) การติดตามประเมินผล

มาตรการดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการใช้แรงงานต่างด้าวโดยถูกกฎหมายได้
กำหนดให้มีการดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง เป็นการผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และ
กัมพูชาทุกคนที่อยู่ในประเทศไทย มารายงานตัวจัดทำทะเบียนประวัติและกำหนดรหัสประจำตัว
บุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทย และขออนุญาตทำงาน

ระยะที่สอง เป็นการปรับเปลี่ยนสถานะแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองที่มารายงานตัว
และจัดทำทะเบียนประวัติแล้วในระยะที่หนึ่งให้เป็นผู้เข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย โดยมี
มาตรการดังนี้

- 1) เจรจากับประเทศคู่ภาคี (ประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา) เพื่อให้ดำเนินการจ้าง
แรงงานต่างด้าวตามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการจ้างแรงงาน
(MOU) ตามที่รัฐบาลไทยได้ทำข้อตกลงไว้
- 2) การปรับเปลี่ยนสถานะให้เป็นผู้เข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย เพื่อให้ประเทศพม่า ลาว
และกัมพูชา ดำเนินการพิสูจน์และรับรองสถานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองที่อยู่
ระหว่างรอการส่งกลับ โดยการออกหนังสือเดินทาง (passport) เว้นแต่ประเทศต้น
ทางไม่สามารถออกหนังสือเดินทางได้ ให้ใช้เอกสารรับรองบุคคลโดยประเทศต้นทาง
แทนหนังสือเดินทางและกระทรวงต่างประเทศ หรือสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองออกวี
ซ่าให้อยู่ในราชอาณาจักร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการทำงานเป็นกรรมกร
- 3) การอนุญาตให้คนต่างด้าวที่ปรับเปลี่ยนสถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยถูกต้องตาม
กฎหมาย คนต่างด้าวที่ได้รับการปรับเปลี่ยนสถานะและได้รับวีซ่าเพื่อการทำงาน ให้
ขออนุญาตทำงานกับนายจ้างตามจำนวนที่ได้รับอนุญาตให้จ้างแรงงานต่างด้าวได้
(ตามโควตา)
- 4) การเก็บค่าธรรมเนียมการจ้างแรงงานต่างด้าว (Levy) เพื่อให้ นายจ้างซึ่งเป็นผู้ได้รับ
ประโยชน์จากการใช้แรงงานต่างด้าวมีความรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดจากแรงงาน
ต่างด้าวเข้ามาใช้สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน (Infra-Structure) และสิ่ง
สาธารณูปโภคต่างๆ เช่นเดียวกับประเทศสิงคโปร์หรือมาเลเซีย จึงควรจัดเก็บ
ค่าธรรมเนียมการจ้างแรงงานต่างด้าว (Levy) จากนายจ้าง

- 5) การอนุญาตให้มาทำงานแบบมาเช้า – กลับเย็น ซึ่งถือเป็นการเดินทางเข้ามาทำงาน โดยถูกต้องตามกฎหมาย เฉพาะบริเวณพื้นที่ชายแดนเห็นควรรีให้กระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเจรจา ร่วมกับประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา เพื่อกำหนดเอกสารการเข้าเมือง และแนวทางการปฏิบัติร่วมกันต่อไป
- 6) การอนุญาตให้เข้ามาทำงานตามฤดูกาล ซึ่งถือเป็นการเข้ามาทำงาน โดยถูกต้องตามกฎหมายในภาคเกษตรกรรม เช่น สวนส้ม ไร่่อ้อย ฯลฯ เห็นควรรีให้กระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเจรจา ร่วมกับประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา เพื่อกำหนด เอกสารการเข้าเมืองและแนวทางการปฏิบัติร่วมกันต่อไป

ในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2547 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบให้บริหารจัดการแรงงานต่างด้าว ดังนี้คือ แรงงานต่างด้าวทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศไทย ทั้งที่จดทะเบียนไว้แล้วเดิมอย่างถูกต้องตามกฎหมายและที่ลักลอบเข้าเมือง จะต้องมาจดทะเบียนใหม่ให้ถูกต้องทั้งหมดเพื่อที่จะทำให้ภาครัฐสามารถทราบถึงจำนวนของแรงงานต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไทยให้ตรงตามความเป็นจริงให้มากที่สุด โดยแรงงานต่างด้าวที่มาจดทะเบียนในครั้งนี้จะเป็นผู้ที่มีสถานะเป็นผู้อยู่ระหว่างรอส่งกลับเป็นระยะเวลา 1 ปี

โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการจัดวางรูปแบบใหม่ของการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ โดยให้มีการขึ้นทะเบียนทั้งตัวแรงงานและครอบครัว รวมทั้งนายจ้างด้วย โดย

- 1) แรงงานที่มีนายจ้างพามารายงานตัว ให้ขึ้นทะเบียนตามทะเบียนบ้านของนายจ้าง
- 2) ส่วนแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีนายจ้างพามารายงานตัว หรือทำงานรับจ้างรายวันไม่มีงานประจำ สามารถขึ้นทะเบียนได้ด้วยตัวเอง
- 3) นายจ้างที่ยังไม่ได้จ้างแรงงานหรือเคยจ้างแต่จำนวนไม่พอ สามารถมาขึ้นทะเบียนแจ้งความจำนงว่าต้องการจ้างแรงงานในกิจการอะไร เป็นจำนวนเท่าใด จากประเทศใดใน 3 ประเทศนี้ หรือจะไม่ระบุประเทศก็ได้

ในส่วนของ การขึ้นทะเบียนแรงงาน ให้รวม “ผู้ติดตาม” ด้วย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่หนึ่ง เปิดให้มีการขึ้นทะเบียนในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2547 โดยให้แรงงานและผู้ติดตามมารายงานตัวที่เขตหรือที่อำเภอทั่วประเทศ เพื่อขึ้นทะเบียนรับหมายเลขประจำตัว 13

หลัก หรือ ทร.38/1 โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ผู้มารายงานตัวจะได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศไทยได้ 1 ปี

ขั้นที่สอง ทุกคนที่ต้องการทำงานให้ไปตรวจร่างกาย เสียค่าใช้จ่ายในการตรวจ 600 บาท และต้องจ่ายค่าประกันสุขภาพอีกคนละ 1,300 บาท

ขั้นที่สาม คือการขอใบอนุญาตทำงาน มีค่าใช้จ่ายเป็นค่าธรรมเนียม 100 บาท และค่าใบอนุญาตทำงาน 1,800 บาท รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด 3,800 บาท

ผลปรากฏว่ามีนายจ้างมาขึ้นทะเบียนจำนวน 248,746 คน แจ้งความจำนงว่าต้องการจ้างแรงงานรวม 1,598,752 คน ในส่วนของแรงงานข้ามชาติ มีผู้มารายงานตัวสูงถึง 1,284,920 คน แต่มีผู้มาถ่ายรูปและพิมพ์ลายนิ้วมือเพียง 1,122,192 คน (จำนวนที่หายไปนี้คาดว่าเป็นแรงงานที่อยู่ในกิจการประมง) หักจากผู้สูงอายุและผู้ติดตามอื่น เหลือจำนวนผู้อยู่ในกำลังแรงงาน 1,019,110 คน แต่จากข้อมูลวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 มีแรงงานข้ามชาติผ่านการตรวจร่างกายและไปขอใบอนุญาตทำงานรวม 847,630 คน (คิดเป็น 83% ของกำลังแรงงานทั้งหมดที่มาจดทะเบียน) ที่เหลือ 171,480 คนคือผู้ที่ยังไม่มาขอใบอนุญาต (กฤตยา 2548: 132)

อย่างไรก็ดี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2548 ทางคณะรัฐมนตรีได้มีมติปรับระบบการจ้างแรงงานข้ามชาติจากพม่า ลาวและกัมพูชาใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยในสาระสำคัญของมติดังกล่าว เปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติที่มี “บัตรประจำตัวบุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทย” หรือ ท.ร. 38/1 สามารถขอใบอนุญาตทำงานได้ โดยให้นายจ้างประกันตัวจากเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเพื่อทำงานได้ไม่เกิน 1 ปี โดยเสียค่าประกันตัวจำนวน 10,000 บาท และต้องผ่านการตรวจร่างกายจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยเสียค่าตรวจ ค่าประกันสุขภาพ และค่าธรรมเนียมขอใบอนุญาตทำงานต่อเวลา 1 ปี รวม 3,800 บาท ตามกฎเกณฑ์ที่ประกาศไปแล้วก่อนหน้านี้ ส่วนแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีบัตรประจำตัวบุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทยหรือ ท.ร. 38/1 ให้นายจ้างเสียค่าประกันตัวจำนวน 50,000 บาทและขั้นตอนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้แต่ละจังหวัดจะได้ตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (one stop service) เพื่อจัดการทุกขั้นตอนในบริเวณเดียวกันให้เสร็จสิ้น (สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว 2548)

จากปัญหาค่าประกันตัวที่ค่อนข้างสูง ทำให้มีแรงงานข้ามชาติมารายงานตัวเป็นจำนวนที่น้อยมาก จึงได้มีการประชุมคณะกรรมการบริหารแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง (กบร.) ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบให้ต่ออายุใบอนุญาตฯ ได้อีก 1 ปี ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2550 และเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงและเหตุผลหลายด้านประกอบกันแล้วเห็นว่า ไม่ควรเก็บค่าประกันตัว แต่

ทั้งสองกรณียังต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบ แต่ไม่อนุญาตให้มีการเปลี่ยน นายจ้าง และถ้าไม่ได้ขออนุญาตในช่วงที่กำหนด ก็จะถูกจับกุม

พ.ศ. 2548 ให้ผู้จดทะเบียนแรงงาน ต้องเป็นผู้ที่เคยจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2547 เท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในปีนี้เป็นคือ

(1) กระทรวงศึกษาธิการ ออกระเบียบว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียน ให้ลูกของ แรงงาน

ข้ามชาติเข้าศึกษาในสถานศึกษาของรัฐได้เช่นเดียวกับเด็กไทย

(2) มีกระบวนการเปิดให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศลาวและกัมพูชาได้ดำเนินการพิสูจน์ สัญชาติ เพื่อปรับสถานะจากแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ไปสู่การมีสถานะเป็นผู้เข้า เมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย

(3) มีการดำเนินการในจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาและสถานะสิทธิบุคคล ซึ่งมี เป้าหมายที่จะจัดการในเรื่องการไร้สถานะบุคคลของคนกลุ่มต่างๆในประเทศไทย

พ.ศ. 2549 เปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานเพิ่มเติมจากผู้ที่มี ทร. 38/1 แต่ไม่มีเอกสาร การจ้างงาน และผู้ที่ไม่ มี ทร.38/1 ในลักษณะประกันตน ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความ เหมาะสมอย่างกว้างขวาง ทำให้ในที่สุดก็ยกเลิกการจ่ายเงินประกันตนไป ในปีนี้มีการขยายการ ประกันสุขภาพไปยังครอบครัวและผู้ติดตามของแรงงานข้ามชาติตามความสมัครใจ

พ.ศ. 2550

(1) ให้ผู้จดทะเบียนแรงงาน ต้องเป็นผู้ที่เคยจดทะเบียนต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2547 หรือ 2549 เท่านั้น

(2) มีการยกเลิกการรายงานผลการตรวจการตั้งครรภ์ แต่ให้การตรวจการตั้งครรภ์เป็นไป ตาม

กระบวนการวินิจฉัย เพื่อหลีกเลี่ยงการเอ็กซ์เรย์ปอดและการกั้นยาป้องกันโรคทำข้าง ที่อาจส่งผล ต่อ

ทารกในครรภ์

(3) มีมติกรม. เปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติเป็นกรณีพิเศษในพื้นที่จังหวัด ชายแดน

ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และจังหวัดสงขลาในเขตอำเภอจะนะ นาหวี สะบ้าย้อย และเทพา ซึ่งแรงงานข้ามชาติต้องทำงานเฉพาะในพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น

(4) ในส่วนของผู้ติดตามนั้น ยุติการอนุญาตให้ผู้ติดตามอาศัยอยู่ในประเทศไทย ยกเว้น บุตรที่

เป็นผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

(5) เริ่มมีการรับแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองถูกกฎหมายตาม MOU ระหว่างไทย-ลาว และ ไทย-

กัมพูชาจำนวนประเทศละ 10,000 คน และมีการปรับลดค่าธรรมเนียมในการตรวจลงตราหนังสือเดินทางให้เหลือ 500 บาท

พ.ศ. 2551 มีการผ่อนผันให้แรงงานข้ามชาติสามารถอยู่อาศัยและทำงานได้เป็นการชั่วคราวโดยมีระยะเวลาในการผ่อนผันเพิ่มขึ้นเป็นสองปี คือสิ้นสุดปี พ.ศ. 2553 สำหรับแรงงาน ชาวกัมพูชา ได้กำหนดให้การพิสูจน์สัญชาติสิ้นสุดในเดือนธันวาคมของปี พ.ศ. 2551 แต่ใน ส่วนของแรงงานลาว ยังต่อเนื่องถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 การเปลี่ยนแปลงอีกด้านที่สำคัญคือ แนวปฏิบัติด้านการประกันสุขภาพได้เปิดกว้างให้กับแรงงานข้ามชาติและครอบครัวที่ไม่มีเอกสารใดๆ เลยเข้าถึงบริการสุขภาพได้มากขึ้นโดยให้แต่ละโรงพยาบาลพิจารณาตามความเหมาะสม

ในปีนี้มี การออกกฎหมาย พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 ฉบับ ใหม่ และมีผลบังคับใช้ในการควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว มาตราที่เกี่ยวข้องการจ้าง แรงงานต่างชาติในพระราชบัญญัติการทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานจาก 3 ประเทศคือพม่า กัมพูชา และลาว คือมาตรา 13 ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนต่างๆดังต่อไปนี้

- 1) คนต่างชาติที่รอการเนรเทศตามกฎหมายว่าด้วยการเนรเทศและได้รับการผ่อนผันให้ ไปประกอบอาชีพ ณ ที่แห่งใดแทนการเนรเทศ
- 2) กลุ่มคนต่างชาติที่เข้าเมืองโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง แต่ ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับออกไปนอกราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ซึ่งหมายถึงกลุ่มแรงงานจาก 3 ประเทศ คือ พม่า กัมพูชา และลาว กลุ่มนี้ได้มีการขึ้นทะเบียนรับเลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข "00" ตั้งแต่ พ.ศ. 2547
- 3) ชนกลุ่มน้อยที่รอลงรายการสัญชาติไทย หรือรอพิสูจน์สัญชาติไทย

แรงงานจากประเทศพม่า กัมพูชา และลาว เกือบทั้งหมดที่อยู่ในประเทศไทยจะเป็นการจ้างงานตามมาตรา 13 (2) ซึ่งสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้มีการจัดทำทะเบียนบุคคลไว้แล้ว คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ที่รัฐบาลประกาศให้มีขั้นตอนกำหนดให้แรงงานข้ามชาติและผู้ติดตามต้องไปขึ้นทะเบียนบุคคลรับเลข 13 หลักที่ขึ้นต้นสองหลักแรกด้วยเลข "00" ทำให้เกิดฐานข้อมูลรายบุคคลของแรงงานข้ามชาติขึ้น โดยตัวเลขล่าสุดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2551 มีอยู่รวม 1,633,874 คน จังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติจาก 3 ประเทศเพื่อนบ้านอาศัยอยู่มากที่สุด 5 ลำดับแรกคือ กรุงเทพฯ สมุทรสาคร ตาก เชียงใหม่ และชลบุรี (กฤตยา และ กุลภา 2552)

การพิสูจน์สัญชาติ

หลังจากปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้เริ่มดำเนินนโยบายในการพิสูจน์สัญชาติ ซึ่งเป็นนโยบายที่กำหนดให้ แรงงานต่างด้าวจากประเทศพม่า ลาว เขมร ที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยทุกคนต้องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติเพื่อเปลี่ยนสถานะสถานภาพจากผู้หลบหนีเข้าเมืองเป็นสถานะสถานภาพแรงงานที่ถูกต้องกฎหมาย แรงงานต่างด้าวเหล่านี้สามารถทำงานในประเทศไทยและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเทียบเท่ากับแรงงานไทย

ในปีพ.ศ. 2550 เริ่มมีการรับแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองถูกต้องกฎหมายตาม MOU ระหว่างไทย-ลาว และไทย-กัมพูชาจำนวนประเทศละ 10,000 คน และเริ่มกระบวนการพิสูจน์สัญชาติอย่างจริงจัง แรงงานจากประเทศพม่า กัมพูชา และลาว ที่จะเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติจะต้องมีหลักฐานดังนี้

- ต้องมีใบ ทร.38/1 (แบบรับรองรายการทะเบียนประวัติ)
- ต้องมีใบอนุญาตทำงาน (บัตรสีชมพู) ที่ยังไม่หมดอายุ
- แรงงานพม่าที่จะพิสูจน์สัญชาติได้ต้องเป็นกลุ่มที่มาจดทะเบียน และมาขอใบอนุญาตทำงาน ตามมติ ครม. 18 ธันวาคม 2550
- จะต้องเป็นแรงงานที่มีนายจ้างอยู่แล้ว

หลังจากที่ได้เปิดให้มีการพิสูจน์สัญชาติขึ้นแล้ว พบว่าในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักรไทยทั้งหมด 1,972,504 คน แบ่งเป็นผู้เข้าเมืองถูกต้องกฎหมาย (ที่ได้ผ่านการพิสูจน์สัญชาติแล้ว) 698,777 คน และเข้าเมืองผิดกฎหมาย (ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ แต่ได้รับผ่อนผันตามมติครม.- ถือบัตรสีชมพู) 1,273,727

คน โดยในจำนวนนี้เป็นแรงงานต่างด้าวชาวพม่าถึง 1,333,227 คนแบ่งเป็นผู้เข้าเมืองถูกกฎหมาย 425,191 คนและเข้าเมืองผิดกฎหมาย 908,036 คน

ในส่วนของจังหวัดเชียงใหม่ สถิติปีพ.ศ. 2555 พบว่าจังหวัดเชียงใหม่ มีแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน จำนวน 69,588 คน เฉพาะสัญชาติพม่า จำนวน 69,398 คน ผ่านการพิสูจน์สัญชาติแล้ว 66,799 คน (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2556) จะเห็นได้ว่าแรงงานจำนวนมาก (ราวร้อยละ 90) ได้รับการผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีแรงงานอีกจำนวนมากที่ไม่มาพิสูจน์สัญชาติ ปัญหาหลักของการไม่มาพิสูจน์สัญชาติและขออนุญาตทำงาน คือ แรงงานต่างด้าวหลบหนีนายจ้าง ไปขออนุญาตทำงานในจังหวัดอื่นที่มีค่าแรงสูงกว่า ทำให้นายจ้างไม่ต้องการพิสูจน์สัญชาติให้กับแรงงานต่างด้าวอีก นอกจากนี้นายจ้างและแรงงานต่างด้าวยังเชื่อว่า จะมีการขยายระยะเวลาพิสูจน์สัญชาติ หลายคนจึงไม่มาดำเนินการตามกำหนด

การพิสูจน์สัญชาติ เพื่อปรับสถานะจากแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ไปสู่การมีสถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมายนั้น ทำให้แรงงานได้รับหนังสือเดินทาง ซึ่งจะเป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ในการขอตรวจลงตรา และประทับตราอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรไทยได้ กล่าวคือมีวีซ่าทำงานถูกต้องตามกฎหมาย และสามารถใช้นหนังสือเดินทางดังกล่าวแสดงกับเจ้าหน้าที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองเวลาเดินทางกลับ ประเทศพม่าเพื่อไปทำธุระหรือกลับไปเยี่ยมครอบครัว ญาติพี่น้องได้ นอกจากนี้ยังมีอิสระที่จะเดินทางไปในที่ต่างๆขณะที่พำนักในประเทศไทยได้

บทที่ 3

พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี

ในบทนี้จะเป็นการทำความเข้าใจสังคมของแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถึงแม้จังหวัดเชียงใหม่จะมีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่สร้างความเป็นชุมชนขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากลักษณะของงานอาชีพที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป หลังจากกล่าวถึงสังคมและเครือข่ายของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่แล้ว บทนี้จะเป็นการเริ่มต้นพูดถึงพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนของตน โดยจะเป็นการวิเคราะห์ว่าพื้นที่ทางศาสนามีความสำคัญอย่างไรต่อชาวไทใหญ่ และในส่วนท้ายจะเป็นการวิเคราะห์ถึงบทบาทของกลุ่มคนต่างๆที่เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อสร้างความหมายให้กับความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่

เครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม

การเข้ามาหางานทำในประเทศไทยของชาวไทใหญ่มักจะเริ่มต้นจากการชักชวนของเพื่อนฝูงที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในเมืองไทยก่อนแล้ว หรือในบางกรณีแรงงานก็ตัดสินใจเดินทางเข้ามาเอง เมื่อเข้ามาถึงก็ติดต่อหาญาติพี่น้องเพื่อให้ช่วยหางานให้ทำ ทั้งนี้คำว่า “เครือข่ายบุคคล” ของชาวไทใหญ่นั้นกินความกว้างขวางมากกว่าคำว่าสมาชิกในครอบครัว หรือญาติพี่น้อง แต่รวมถึงคนรู้จักที่มาจากหมู่บ้าน หรือจากชุมชนเดียวกันในรัฐฉาน ประเทศพม่า ดังนั้นในสถานประกอบการหลายๆแห่งของจังหวัดเชียงใหม่ จะพบแรงงานชาวไทใหญ่จากหมู่บ้านหรือจากเมืองเดียวกันในรัฐฉาน ประเทศพม่า ทำงานอยู่ที่เดียวกัน เช่นบริษัทนิมชีเส็ง ซึ่งเป็นบริษัทขนส่งขนาดใหญ่ มีคนงานนับพันคน คนงานชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ของที่นี่จะมาจากเมืองซื่อ ลางเคอ อยู่ทางภาคใต้ของรัฐฉาน ในขณะที่ไซส์ก่อสร้างบางแห่ง จะพบคนงานเกือบทั้งหมดมาจากเมืองแสนหวีทางรัฐฉานภาคเหนือ ตัวอย่างของคนไทใหญ่จากเมืองเดียวกัน อาศัยและทำงานในที่เดียวกัน เช่นนี้ มีให้เห็นในอีกหลายๆที่ และหลายกิจการ เช่นสวนส้มบางแห่ง อาจพบคนงานเกือบทั้งหมดมาจากเมืองซื่อ “จ็อกแม” ในรัฐฉานภาคเหนือ (ขวัญชีวิต 2549)

จากการที่ชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น มาตามเครือข่ายญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่เข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นในแง่ของแหล่งที่อยู่

อาศัยแรงงานอพยพชาวไทใหญ่จึงมักจะพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรือคนจากเมืองเดียวกันที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงใหม่มาก่อน ในระยะแรกมีการตั้งชุมชนตามเครือข่ายญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว ทำให้เกิดชุมชนไทใหญ่ย่อยๆหลายแห่งขึ้นในตัวเมืองเชียงใหม่ เช่น ชุมชนไทใหญ่หลังวัดป่าเป้า หรือชุมชนไทใหญ่อยานวัดกู่เต้า หรือชุมชนไทใหญ่ในเขตอำเภอรอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น อำเภอแม่แตง อำเภอฝาง อำเภอเชียงดาว ชุมชนไทใหญ่ในเมืองมักเป็นกลุ่มประเภทแรงงานภาคบริการ ในขณะที่ชุมชนไทใหญ่นอกเมืองเป็นกลุ่มแรงงานภาคเกษตร เช่นอยู่ในสวนส้มของเมืองฝาง หรือสวนผักผลไม้ที่แม่แตง

ปัจจุบันการอพยพย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่มีการเข้ามาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ชาวไทใหญ่สร้างแหล่งที่อยู่ใหม่ที่เอื้อกับอาชีพของตน แหล่งที่อยู่เหล่านี้กระจายไปตามที่ต่างๆ ทำให้ไม่เกิดเป็นชุมชนที่ชัดเจนเหมือนอย่างในสมัยก่อน อย่างไรก็ตามในตัวเมืองเชียงใหม่จะพบชุมชนย่อยๆของชาวไทใหญ่ กระจายอยู่ทั่วไป ตามถิ่นที่พักอาศัยและสถานที่ทำงาน อย่างเช่น ที่ตลาดธานีรินทร์ ซึ่งเป็นตลาดใหญ่แห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ แรงงานรับจ้างขายอาหารและรับจ้างทำอาหารเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทใหญ่ ดังนั้นชุมชนรอบข้างในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ก็เปลี่ยนแปลงกลายเป็นชุมชนไทใหญ่ เรียกว่า ชุมชนวัดสันติธรรม ซึ่งจะประกอบด้วยหอพักและบ้านเช่าราคาถูกเป็นจำนวนมาก ชาวไทใหญ่ที่ทำงานรับจ้างที่ตลาดธานีรินทร์และย่านใกล้เคียง ก็มักจะเช่าบ้านหรือหอพักอยู่ด้วยกันในละแวกชุมชนแห่งนี้

นอกเหนือจากชุมชนหลังวัดสันติธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ย่านอื่นๆของตัวเมืองเชียงใหม่ที่ได้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นชุมชนไทใหญ่ไปในช่วงสิบปีที่ผ่านมา มีอย่างเช่น ชุมชนซอยช่างเคียนหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้เพราะมีการจ้างแรงงานไทใหญ่เป็นจำนวนมาก ในโรงแรมเชียงใหม่ภูคำ ที่อยู่ตรงข้ามซอยช่างเคียน รวมทั้งร้านอาหาร ร้านขายของต่างๆหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็จ้างแรงงานไทใหญ่ ทำให้เกิดการแสวงหาที่พักราคาถูกย่านไม่ไกลจากที่ทำงานตามมา หรืออย่างในซอยวัดอุโมงค์ ที่มีหอพักนักศึกษา ร้านอาหารต่างๆเกิดขึ้นมากมาย เพื่อรองรับตลาดนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้มีการจ้างแรงงานไทใหญ่เป็นจำนวนมาก ทำให้มีแรงงานไทใหญ่พักอาศัยกระจายอยู่ตามหอพักหรือบ้านเช่าในย่าน “หลังมอซอ” เป็นจำนวนมาก เมื่อมีแรงงานชาวไทใหญ่อาศัยอยู่แหล่งใดแหล่งหนึ่งเป็นจำนวนมากพอ สิ่งก็ตามมาคือตลาดนัด ที่ผู้ค้ามักจะนำสินค้าอุปโภคบริโภค เช่นอาหารไทใหญ่ เทปเพลงและวีซีดีคาราโอเกะ

เพื่อสนองต่อความต้องการของลูกค้าชาวไทยใหญ่ ทำให้เกิดตลาดนัดอย่างเช่น ตลาดนัดชอยซ่าง เคียน หน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลาดนัดวัดโป่งน้อย ในชอยวัดอุโมงค์ เป็นต้น

ขวัญชีวัน บัวแดง และคณะ (2549) ศึกษาเรื่องพัฒนาการสื่อสารสุขภาพในกลุ่มแรงงานข้ามชาติในไทยใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายทางสังคมของแรงงานก่อสร้างและแรงงานรับใช้ตามบ้านจะค่อนข้างปิดมากกว่าเครือข่ายของแรงงานในภาคบริการ ในกรณีของแรงงานรับใช้ตามบ้านนั้นเนื่องจากมักจะพักอาศัยแบบกินอยู่กับนายจ้าง ทำให้เครือข่ายทางสังคมจะค่อนข้างจำกัด เพราะโอกาสจะได้พบเจอเพื่อนหรือญาติพี่น้องชาวไทยใหญ่ด้วยกันจะน้อย ปกตินายจ้างมักจะอนุญาตให้หยุดงานและออกนอกบ้านได้เดือนละหนึ่งหรือสองวัน แรงงานเหล่านี้ก็มักจะใช้โอกาสวันหยุดเดือนละหนึ่งหรือสองครั้งเพื่อพบปะหาญาติพี่น้อง ในกรณีแรงงานก่อสร้าง สภาพสังคมของแรงงานกลุ่มนี้ก็ค่อนข้างปิดเช่นกัน เนื่องจากลักษณะของงานเป็นการจ้างรายวันไม่มีวันหยุด แรงงานจึงมักจะทำงานทุกวันเพราะไม่ต้องการขาดรายได้ โอกาสของการที่จะได้ออกนอกไซส์ก่อสร้าง เพื่อพบปะคนข้างนอกจึงมีน้อย อาจจะมีเพื่อนฝูงที่ประกอบอาชีพอยู่ข้างนอก มาเยี่ยมเยียนเป็นครั้งคราวไม่สม่ำเสมอ แรงงานก่อสร้างจึงมักจะติดต่อสื่อสารกันเฉพาะในชุมชนก่อสร้างนั้นๆ

ขวัญชีวัน และคณะ (2549) ยังได้พูดถึงเครือข่ายทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เครือข่ายทางศาสนาของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ นอกเหนือจากญาติพี่น้องและคนบ้านเดียวกัน ที่กลายเป็นเครือข่ายทางสังคมอันเหนียวแน่นของแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยแล้ว วัดก็ถือเป็นเครือข่ายทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่ชาวไทยใหญ่นิยมและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดอยู่อย่างสม่ำเสมอเมื่อใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทย ทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวไทยใหญ่ที่อพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยไปโดยปริยาย วัดที่อยู่ใกล้ชุมชนชาวไทยใหญ่เหล่านี้ในยามปกติก็มักจะมีชาวไทยใหญ่ไปทำบุญ หรือไปพบเจ้าอาวาสเพื่อขอคำปรึกษาในเรื่องต่างๆ หากเป็นในช่วงเทศกาลงานบุญ วัดเหล่านี้ก็จะจัดงานบุญ ตระเตรียมสถานที่เพื่อให้ชาวไทยใหญ่มาทำบุญที่วัด งานบุญของชาวไทยใหญ่จะนับถือตามวันสำคัญทางศาสนาพุทธ เช่น วันมาฆะบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานบุญที่ชาวไทยใหญ่ถือว่าสำคัญที่สุดประจำปี คือประเพณีบวชลูกแก้ว หรือบอยส่งลงลงที่มักจะนิยมบวชลูกชายเป็นเณรอยู่ประจำวัดกันในช่วงเดือนมีนาคม หรือเมษายน และอีกงานที่สำคัญไม่น้อยหน้ากันคือบอยออกหัว หรือเทศกาลวันออกพรรษา

วัดที่เป็นศูนย์รวมชุมชนไทใหญ่ในตัวเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันมีสองวัด คือวัดป่าเป้า และวัด
กุเต้า วัดป่าเป้านั้นขึ้นชื่อว่าเป็นวัดของชาวไทใหญ่มานานนับศตวรรษ เจ้าอาวาสในปัจจุบันเป็น
ชาวไทใหญ่ พระประจำวัดส่วนใหญ่ก็เป็นพระไทใหญ่ ในขณะที่วัดกุเต้านั้นเป็นวัดของชุมชนเมือง
เชียงใหม่มาก่อน แต่ในช่วงสิบปีหลัง ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดงานบุญงานปอยต่างๆให้กับ
ชุมชนไทใหญ่ในเมืองเชียงใหม่หลายครั้ง เจ้าอาวาสแม้จะเป็นชาวเมืองเชียงใหม่ก็สามารถพูด
ภาษาไทใหญ่ได้ ทำให้ชาวไทใหญ่นับถือและนิยมไปมาหาสู่ขึ้นมามากในช่วงสิบปีที่ผ่านมา
(Amporn 2012) การจัดงานปอยสง่าลงในหลายปีที่ผ่านมามีเด็กชาย
จากพ่อแม่ที่เป็นไทใหญ่เข้ามาบวชเป็นสามเณรถึงประมาณ 100 คน ในจำนวนนี้มีเด็กชายจากพ่อ
แม่ชาวไทยเพียง 10% ของจำนวนทั้งหมด นั่นแสดงให้เห็นถึงการที่วัดแห่งนี้ได้กลายเป็นศูนย์กลาง
ที่สำคัญของชุมชนชาวไทใหญ่อีกแห่งหนึ่ง

ก่อนที่จะไปพูดถึงว่าวัดทั้งสองแห่งนี้มีบทบาทในการเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับแรงงาน
อพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่อย่างไร ให้ที่นี่จะขอกล่าวถึงความเป็มาของวัดทั้งสองแห่ง
ที่ได้กลายมาเป็นศูนย์รวมทางใจของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

วัดป่าเป้า

วัดป่าเป้าเป็นวัดที่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. 2426 สถานที่นี้เคยเป็นคุ้มเก่าของพระ
เจ้าก็อนาธรรมิกราชาเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในเชื้อเจ้าเจ็ดตนสมัยนั้น หากแต่ขาดการดูแลจึง
กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า มีหมู่ไม้หนานาพันธ์ชนิดขึ้นเต็มไปหมด ในบรรดาหมู่ไม้ทั้งหลายมีต้น
เป่าขึ้นอยู่มาก ภายหลังบริเวณแถบนี้มีชาวไทใหญ่ที่เป็นชุมชนดั้งเดิมรวมตัวกัน ขออนุญาตต่อเจ้า
ผู้ครองนครในสมัยนั้นสร้างวัดขึ้น โดยสร้างเป็นสถาปัตยกรรมแบบศิลปะของชาวไทใหญ่ วัดแห่งนี้
ผ่านการบูรณะซ่อมแซมหลายครั้ง (ปราณี ศิริธร 2538)

จากการสัมภาษณ์พระครูนนทา เจ้าอาวาสวัดป่าเป้าคนปัจจุบัน ท่านเล่าว่าตัวท่านเองมา
จำพรรษาที่นี่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ในตอนนั้นท่านมีอายุได้ 36 ปี จากนั้นในปีพ.ศ. 2537 ท่านก็ได้
ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าเป้ามานาจนกระทั่งปัจจุบัน เมื่อท่านมาจำพรรษาที่วัดป่าเป้า
ในปีแรกๆนั้น ท่านก็ได้ริเริ่มจัดงานปอยสง่าลง งานวันเข้าพรรษา และวันออกพรรษาขึ้นที่วัด ในปี
แรกๆที่ท่านจัดงานนั้นมีชาวไทใหญ่มาเข้าร่วมงานไม่มากนัก แต่ต่อมาก็อีกเพียงไม่กี่ปี เมื่อเริ่มมีการ

ก่อสร้างสนามกีฬา 700 ปีขึ้น ก็เริ่มมีชาวไทยใหญ่จากประเทศพม่าอพยพเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก

“สมัยแรกๆที่อาตมาจัดงานปอย มีคนไต (ชาวไทยใหญ่เรียกตัวเองว่า “ไต”) อยู่ในเมืองเชียงใหม่ประมาณ 1-2 หมื่นคนแค่นั้น แต่พอหลังๆเริ่มสร้างสนามกีฬา 700 ปีเพื่อใช้จัดงานเอเชียนเกมส์ คนไตก็เริ่มเข้ามามากขึ้น ผู้รับเหมาเอารถไปขนกันมาจากชายแดนทุกวัน พอสร้างสนามกีฬา 700 ปีเสร็จ คนงานเหล่านี้ก็อยู่ต่อ หลังจากนั้นมาลูกหลานพี่น้องก็ตามกันเข้ามาทุกวัน เพราะบ้านเมืองเขามันไม่สงบ ต้องหนีเข้ามาขายแรงงานในเมืองไทย เชียงใหม่มันใกล้เมืองไต อากาศก็เย็นสบายเหมือนเมืองไต ก็เข้ามาอยู่กันมากขึ้นๆ

พระเณรที่วัดนี้ก็เหมือนกัน สมัยอาตมาอยู่อาศัยใหม่ๆมีพระไตอยู่ 3 รูป คนไทยอีก 15 รูป อยู่มากๆมีแต่คนไต ช่วงมาอยู่ใหม่ๆ 4-5 ปีแรก วันๆหนึ่งไม่มีคนมาเข้าวัดเลย หลังๆมา อาตมาจัดงานปอยเข้าพรรษา ออกพรรษา คนมากันเต็มศาลาจนไม่มีที่นั่ง อาตมาไม่เคยคิดเลยว่าจะได้มาเห็นคนไตเยอะขนาดนี้ อยู่มาอยู่มาก็ยิ่งเข้ามาเยอะมากขึ้น มากันทุกวัน มีงานปอยที่วัดป่าเป้าที่ไร คนปนกันวาร์ถติดยาวเหยียด คนไตเข้ามาหางานทำกันทุกวัน จนถึงวันนี้อาตมาคิดว่ามีคนไทยใหญ่อยู่ทั่วประเทศไทยประมาณ 6 แสนคนได้” (สัมภาษณ์พระครูนนทา, ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบ : วัดป่าเป่ามีบทบาทเป็นวัดสำคัญในการจัดงานประเพณีที่สำคัญของชาว
ไทใหญ่มาโดยตลอด ในภาพเป็นงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครอง
สิริราชสมบัติครบ 60 ปี จัดขึ้นที่วัดป่าเป่า ในปีพ.ศ. 2549

เมื่อชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น วัดป่าเป่าที่เคยเป็นวัดศูนย์
รวมศรัทธาของชาวไทใหญ่ ก็เริ่มขยายตัวขึ้น ชุมชนหลังวัดป่าเป่าที่เคยเป็นชุมชนเล็กๆมีชาวไท
ใหญ่อาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือนก็เริ่มมีญาติพี่น้องจากรัฐฉาน ประเทศพม่าเข้ามาพักอาศัยอยู่ด้วย
ขนาดของชุมชนเริ่มขยายตัวมีการสร้างบ้านใหม่ๆเพิ่มเติมขึ้นในลักษณะห้องแถว ปัจจุบันชุมชน
หลังวัดป่าเป่ากลายเป็นแหล่งรวมสินค้าจากประเทศพม่าและรัฐฉาน มีร้านอาหารไทใหญ่เกิดขึ้น
ประมาณสิบร้าน นอกจากนี้ยังมีร้านขายหนังสือ วีซีดี เทปเพลง ภาษาไทใหญ่อีกหลายร้าน รวมทั้ง
ร้านขายเสื้อผ้าแบบไทใหญ่อีกด้วย

จากการที่วัดป่าเป่าและชุมชนหลังวัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทใหญ่ ทำให้วัดแห่ง
นี้กลายเป็นเครือข่ายที่สำคัญของการอพยพเข้ามาหางานทำในจังหวัดเชียงใหม่ของชาวไทใหญ่
ในช่วงแรกๆนั้นพระครูนนทาทถึงกับบ่นว่า ชาวไทใหญ่ที่ไม่รู้จักใคร ไม่รู้จักที่ทางในเมืองเชียงใหม่
เมื่อว่าจ้างรถให้มาส่งในตัวเมืองเชียงใหม่แล้วไม่รู้จะให้ไปส่งที่ไหนก็มักจะบอกให้ไปส่งที่วัดป่าเป่า
ท่านเจ้าอาวาสต้องรับภาระในการหาที่อยู่ทีกินให้ จนในระยะหลังเจ้าอาวาสถึงกับต้องปฏิเสธไม่
รับ และบางช่วงถึงกับต้องใช้วิธีปิดประตูวัดไม่ให้คนเข้า ด้วยความเกรงว่าจะเกิดปัญหา
เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจเข้าใจผิดได้ว่าวัดป่าเป่าเป็นแหล่งลักลอบนำคนงานเข้ามาทำงานผิด
กฎหมาย แต่ในช่วงห้าปีหลังมานี้ พระครูนนทาทเห็นว่าคนไทใหญ่เข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่เป็น
จำนวนมากจนสามารถสร้างเครือข่ายญาติพี่น้องคนรู้จักได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งระบบการสื่อสาร
คมนาคมก็สะดวกสบาย แรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่มีโทรศัพท์มือถือใช้ทุกคน ดังนั้น
แรงงานที่เดินทางเข้ามาใหม่ๆก็ไม่จำเป็นต้องมาเริ่มต้นที่วัดป่าเป่าอีกต่อไป เมื่อเดินทางมาถึงก็มี
คนรู้จักอยู่แล้ว พร้อมทั้งจะโทรศัพท์หาได้อย่างง่ายดาย

วัดกู่เต้า

วัดกู่เต้าต่างจากวัดป่าเป่าตรงที่ไม่ได้สร้างขึ้นโดยชาวไทใหญ่ และตลอดเวลาที่ผ่านม
าก่อนหน้านั้นก็ไม่เคยถูกมองว่าเป็นวัดของชาวไทใหญ่ ศรัทธาวัดกู่เต้าในอดีตเป็นคนพื้นเมืองและ

ชุมชนในละแวกวัด แต่ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วัดกุ้เต้าได้เข้ามาบทบาทในการจัดงานบุญสำคัญทางศาสนาให้กับชาวไทยใหญ่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งงานปีใหม่ใหญ่ที่มีขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ทางจันทรคติ ของทุกปีก็มีการจัดขึ้นที่วัดกุ้เต้าอย่างต่อเนื่องมาเกือบสิบปีแล้ว รวมไปถึงงานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพของจังหวัดเชียงใหม่ เอ็นจีโอเชียงใหม่ก็มักนิยมมาขอใช้สถานที่ที่วัดกุ้เต้าจัดงานเพื่อเผยแพร่ข่าวสารให้ไปถึงแรงงานอพยพที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ด้วยบทบาทเช่นนี้เอง ทำให้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วัดกุ้เต้ากลายเป็นวัดที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นวัดไทใหญ่ในเมืองเชียงใหม่

ประวัติของวัดกุ้เต้านั้น เมื่อพิจารณาจากชื่อจะพบว่าเป็นภาษาไทยยวน หมายถึงเจดีย์ทรงผลแดงโมที่ใช้บรรจุอัฐิหรือเก้าอี้ที่เฝาศพ ประวัติของพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงผลแดงโมภายในวัดกุ้เต้านั้นเชื่อกันว่าสร้างโดยชาวพม่า เมื่อครั้งที่พม่ายกทัพมาตีนครเชียงใหม่แต่เข้าหักเอาเมืองไม่ได้ จึงทำพันทันสร้างเจดีย์แข่งกัน ฝ่ายไหนเสร็จก่อนเป็นผู้ชนะ ทางพม่าสร้างเจดีย์กุ้เต้าทางเชียงใหม่สร้างพระเจดีย์ใหญ่กลางใจเมือง แต่ฝ่ายเชียงใหม่สร้างได้เพียงฐานเจดีย์ ในขณะที่ทางพม่าสร้างสำเร็จไปกว่าครึ่งองค์แล้ว ฝ่ายเชียงใหม่จึงใช้อุบายสานเสื่อหลายผืนทาสีดินแดงคล้ายอัฐิ ใช้ไม้ไผ่ลำยาวเอาโคนฝังดินทำเป็นรูปเจดีย์ แล้วเอาเสื่อล้อมติดกับโครงไม้ไผ่ทำเป็นรูปเจดีย์ มองไกลๆจึงแลดูคล้ายเจดีย์ใหญ่ ฝ่ายพม่าเห็นจึงเข้าใจว่าฝ่ายตนแพ้เสียแล้ว จึงเลิกทัพกลับไป เรื่องราวนี้เป็นเพียงเรื่องเล่า หากแต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบของสถาปัตยกรรมจะเห็นว่า มีลักษณะของเจดีย์แบบพม่าอย่างเด่นชัด ตัวเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมถัดขึ้นไปมีลักษณะคล้ายบาตรคว่ำซ้อนกันห้าชั้น ยอดเจดีย์มีฉัตรอันเป็นสัญลักษณ์ของเจดีย์แบบพม่า (ปานแพร 2550: 104)

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดกุ้เต้า ครูบาจันทรังสี ท่านเล่าว่าพื้นเพเดิมของท่านเป็นคนอำเภอสันกำแพง มาบวชเป็นเณรที่วัดกุ้เต้าตั้งแต่ยังเป็นเด็ก สมัยก่อนที่พรมแดนรัฐชาติยังไม่ชัดเจนชัดเจนเหมือนทุกวันนี้ ท่านได้มีโอกาสเดินทางธุรกิจ จาริกไปตามที่ต่างๆในแถบเมืองเชียงตุง เขตรัฐฐานของประเทศพม่า การได้ไปพบเห็นสภาพความทุกข์ยากของประชาชนในประเทศพม่า ทำให้ท่านเห็นใจประชาชนชาวไทยใหญ่มาโดยตลอด เมื่อได้เป็นเจ้าอาวาสวัดกุ้เต้าท่านได้ต้อนรับชาวไทยใหญ่มาโดยตลอด (สัมภาษณ์ครูบาจันทรังสี, กุมภาพันธ์ 2551)

ในแง่ของการริเริ่มจัดงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ขึ้นที่วัดกุ้เต๋านั้น นางคำอิ่ง กรรมการสมาคมภาษาและวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่เล่าว่า สมาคมภาษาและวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ริเริ่มมาจัดงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่นี้เมื่อราวสิบปีมาแล้ว สืบเนื่องจากการที่ชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานอพยพในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้วัดป่าเป้าที่เคยเป็นสถานที่แห่งเดียวที่ใช้จัดงานของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่คับแคบ ไม่สามารถรองรับจำนวนแรงงานได้ ประกอบกับเจ้าอาวาสวัดกุ้เต๋าก็อนุญาตให้ใช้สถานที่ได้อย่างสะดวก ทำให้มีการริเริ่มมาจัดงานปอยของชาวไทยใหญ่ที่วัดกุ้เต๋บ้าง โดยเริ่มจากงานปีใหม่ไทยใหญ่ ที่จัดขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัดกุ้เต๋่า ในปีพ.ศ. 2554 หลังจากนั้นก็ขยายไปจัดงานบุญประเพณีสำคัญอื่นๆ เช่น งานวันออกพรรษา การจัดงานแต่ละครั้งก็ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากเจ้าอาวาสวัดกุ้เต๋่า ทำให้คณะกรรมการจัดงานเล็งเห็นว่า นอกจากการสนับสนุนเป็นอย่างดีของวัดแล้ว ในเรื่องของสถานที่นั้นวัดกุ้เต๋่าความสะดวกกว้างขวางมากกว่าวัดป่าเป้า งานบุญใหญ่ๆ ในภายหลังจึงมักมาจัดที่วัดกุ้เต๋่า ทุกวันนี้วัดกุ้เต๋่าจึงเป็นที่รู้จักในหมู่แรงงานอพยพว่าเป็นวัดของชาวไทยใหญ่ ภายหลังแม้ไม่มีงานบุญประเพณีที่สำคัญๆ ชาวไทยใหญ่ก็ได้กลายมาเป็นศรัทธา วัดแทนที่คนพื้นเมืองและคนในชุมชนใกล้เคียง

วัด พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี

การเกิดขึ้นของงานประเพณีทางศาสนาของชาวไทยใหญ่ที่จัดขึ้นนับสิบครั้งต่อปีในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ที่วัดป่าเป้า และวัดกุ้เต๋่า ทำให้มองได้ว่าวัดได้กลายเป็นสถานที่สำคัญ เป็นศูนย์รวมของชาวไทยใหญ่ที่ข้ามพรมแดนมาเป็นแรงงานอพยพในประเทศไทย ภายใต้แนวคิดของความ เป็นพื้นที่สาธารณะ พื้นที่นั้นควรมีองค์ประกอบคือ 1) ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น (accessibility) 2) พื้นที่สาธารณะจะต้องกระตุ้นชีวิตสาธารณะ (public life) และเป็นพื้นที่ของการพบปะสังสรรค์ (Blauw 1993: 239) วัดทั้งสองแห่งจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญที่กระตุ้นชีวิตสาธารณะของแรงงานอพยพ เป็นพื้นที่เพื่อการพบปะสังสรรค์ ในยามที่ต้องจากบ้านเกิดมาขายแรงงานต่างถิ่น ซึ่งพื้นที่สาธารณะเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์

ในช่วงปีที่ผ่านมาวัดทั้งสองแห่งในตัวเมืองเชียงใหม่ได้จัดงานเทศกาลประเพณีของชาวไทยใหญ่ขึ้นหลายครั้ง มีตั้งแต่ปอยส่างลอง เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานปีใหม่ของไทยใหญ่ และปีใหม่สากล งานประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่จัดขึ้นที่วัดทั้งสองแห่งสามารถแบ่งลักษณะงานที่จัดขึ้นออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ 1) งานที่จัดขึ้นตามประเพณีทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา 2) งานรื่นเริงตามประเพณี เช่น งานวัน “คารุณาน้ำ” ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดียวกันงานสงกรานต์ของไทย หรือ งานปีใหม่ของไทยใหญ่ และ 3) งานที่จัดขึ้นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เช่น งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ครบ 60 ปี ในปี พ.ศ. 2549 หรือ งานคอนเสิร์ตที่ชาวไทยใหญ่ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อหาเงินช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วมกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2554 เป็นต้น

ในช่วงเทศกาลสำคัญที่วัดทั้งสองแห่งจัดขึ้น กิจกรรมจะแยกเป็นสองส่วน ในช่วงเช้ามักจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชาวไทยใหญ่มักจะมาทำบุญที่วัดในช่วงเช้าของเทศกาลสำคัญทางศาสนา ภายในวัดก็จะมีกรออกร้านขายของต่างๆ ทั้งอาหารไทใหญ่ เสื้อผ้า หนังสือภาษาไทยใหญ่ รวมทั้งเทพเพลงและวีซีดี ในตอนกลางวันจะเป็นงานรื่นเริง ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะคอนเสิร์ตสมัยใหม่ หากมีการเชิญนักร้องไทใหญ่มาจากประเทศพม่า ก็มักจะมีการเก็บเงินค่าผ่านประตู ค่าผ่านประตูส่วนใหญ่มักจะเก็บครั้งละ 50 บาท

ในที่นี้จะขอเสนอตัวอย่างการปรากฏขึ้นของพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีของแรงงานอพยพชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ในเห็นอย่างละเอียดจากงานเทศกาลสำคัญคือ งานปอยส่างลอง ประเพณีบวชลูกแก้วของชาวไทยใหญ่ที่จัดขึ้นที่วัดทั้งสองแห่งนั้นนอกจากจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของวัดในการเป็นพื้นที่สาธารณะของชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าวัดยังทำหน้าที่สืบทอดประเพณี สร้างความทรงจำและปลูกฝังสำนึกเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานอพยพอีกด้วย

ปอยส่างลอง

ปอยส่างลอง เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่างานบวชเณร หรือที่ทางภาคเหนือของไทยเรียกว่า “บวชลูกแก้ว” ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญกับการบวชเณรอย่างมาก อาจจะมีมากกว่าการบวชพระเสียด้วยซ้ำ อาจเป็นเพราะผู้บวชเป็นเณรนั้นยังเป็นเด็กจึงถือเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ไม่แปด

เพื่อนในทางโลกเหมือนผู้ใหญ่ “ช่างลอง” หรือสามเณรจึงเป็นผู้ที่สามารถสร้างมหากุศลให้แก่บิดา มารดา แก่ตนเอง และผู้ให้การสนับสนุนได้อย่างมาก จุดประสงค์ของการบวชช่างลองก็คือ เพื่อแสดงความกตัญญูตอบแทนคุณแก่บิดามารดาผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ และเพื่อเปิดโอกาสให้สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนภายใต้ร่มเงาของพุทธศาสนา เพื่อให้เติบโตไปเป็นผู้มีสติปัญญาของสังคม

เนื่องจากปอยช่างลองถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของชาวไทยใหญ่ ชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่าจะจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ในการจัดงานแต่ละครั้งจึงต้องเตรียมงานกันข้ามปี ค่าใช้จ่ายในการจัดงานก็ค่อนข้างสูง เพราะเป็นงานที่มีพิธีกรรมละเอียดซับซ้อน แต่กระนั้นพ่อแม่ชาวไทยใหญ่ทุกคนต่างก็หวังที่จะได้บวชช่างลองให้แก่ลูกชายของตน หากเมื่อต้องอพยพย้ายถิ่นมาขายแรงงานในต่างแดน ชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่งก็ยังโยยหาต้องการสืบทอดประเพณีนี้อยู่ ดังนั้นเมื่อทางวัดพร้อมที่จะให้การสนับสนุน ธรรมเนียมปอยช่างลองที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่จึงได้รับการสืบทอดต่อมาโดยกลุ่มแรงงานอพยพนั่นเอง หลังจากที่ไม่ได้รับการจัดมานานในเมืองเชียงใหม่ คงมีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีชุมชนชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่เท่านั้นที่จัดงานปอยช่างลองสืบทอดต่อเนื่องมาโดยตลอด

ปกติงานปอยช่างลองจะจัดขึ้นทุกปีในช่วงราวเดือนปลายเดือนมีนาคมถึงเมษายน งานพิธีจะเป็นการจำลองฉากชีวิตของพระพุทธรเจ้า เมื่อครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อเจ้าชายตัดสินใจสละทรัพย์สมบัติทางโลกเพื่อออกผนวช ทรงปลงพระเกศา และลอบหนีออกจากวังในยามกลางคืน ในพิธีบวชช่างลอง จึงถือเป็นธรรมเนียมที่จะต้องพาเด็กชายที่จะบวชเป็นช่างลองมาที่วัดในยามกลางคืน โคนผมและคิ้วให้เรียบร้อย และเนื่องจากช่างลองเป็นภาพจำลองของเจ้าชายสิทธัตถะจึงมีการแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่สวยงามเหมือนเจ้าชาย โดยมี “ตะเบี” (เป็นภาษาพม่าแปลว่า ลูกน้อง) หรือ “พ่อล้าน แม่ล้าน” คอยให้การปรนนิบัติตลอดงาน ซึ่งหน้าที่ของ ตะเบี คือ คอยแต่งหน้า แต่งตัว และให้ขี่คอ เมื่อมีการนำช่างลองไปแห่ หรือ เวลาที่ช่างลองต้องการไปไหนมาไหน

พิธีการของการบวชช่างลองนั้นจะต้องทำทั้งหมด 3 โดยในวันแรก ที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า “วันเอาช่างลอง” จะเริ่มด้วยขบวนแห่ช่างลองหรือลูกแก้ว ซึ่งจะได้รับการแต่งกายอย่าง

สวยงามเปรียบเสมือนทิวทัศน์น้อย มีการแห่ไปรอบๆเมืองตามถนนหนทางต่างๆ ซึ่งในขบวนแห่ก็จะประกอบไปด้วยเสียงดนตรีจากเครื่องดนตรีของไทยใหญ่

ในอดีตนั้นการแห่ลูกแก้วไปรอบๆเมืองจะให้ลูกแก้วขี้ม้าแต่ปัจจุบันก็เปลี่ยนไป ในปัจจุบันจะแห่ลูกแก้วโดยการให้หนึ่งแก้วแล้วนำไปใส่หลังรถยนต์แห่ไปรอบเมืองแทน ในขบวนแห่ลูกแก้วลูกแก้วแต่ละคนก็จะมีผู้ติดตามซึ่งก็อาจเป็นพ่อ หรือญาติพี่น้องที่เป็นผู้ชาย เพราะลูกแก้วนั้นเปรียบเสมือนเป็นทิวทัศน์ ต้องใส่ถุงทำสีขาวตลอดทั้ง 3 วันที่จัดงาน และห้ามไม่ให้ลูกแก้วเหยียบพื้น ดังนั้นเวลาลูกแก้วจะไปที่ใดก็ต้องมีคนคอยแบก(ม้าขี่) นำขี้คอไปยังที่ต่างๆ และก็ต้องมีอีกคนหนึ่งทำหน้าที่กางร่มที่มียอดสูงประดับทองกันแดดให้ไม่ให้ลูกแก้วต้องโดนแดดเผา นอกจากนี้ยังมีคนที่ต้องดูแลเพชรพลอยของมีค่าต่าง ๆ ที่ลูกแก้วสวมใส่อยู่ตลอดเวลาเพื่อป้องกันการตกหล่นหรือโดนลักขโมย

จากนั้นเมื่อขบวนแห่รอบเมืองเสร็จสิ้น ก็จะเป็นขบวนแห่ลูกแก้วไปเยี่ยมญาติๆที่บ้าน ไปเยี่ยมผู้อาวุโส และบุคคลสำคัญๆในชุมชน เพื่อไปแสดงความเคารพนับถือ และรับศีลรับพร จากนั้นญาติๆ และผู้สูงอายุก็จะใช้ด้ายสีขาวผูกข้อมือให้ลูกแก้วทุกคนเพื่อป้องกันวิญญาณชั่วร้ายต่าง ๆ และบางทีก็จะให้ของกำนัลแก่ลูกแก้ว บางครั้งก็อาจจะเป็นเงิน หรือเป็นขนม

วันที่สอง หรือ “วันรับแขก” ก็จะมีขบวนแห่คล้ายๆกันกับวันแรกแต่ในวันที่สองนี้ในขบวนแห่จะประกอบด้วยเครื่องสักการะ รูปเทียนต่างๆ เพื่อถวายพระพุทธรูป และเครื่องจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์ ในช่วงเย็น หลังจากที่ลูกแก้วรับประทานอาหารแล้วเสร็จ ก็จะมีพิธีทำขวัญและการสวดคำขวัญ เพื่อเตรียมตัวให้ลูกแก้วที่จะเข้ารับการบรรพชาในวันรุ่งขึ้น โดยผู้นำที่ประกอบพิธีก็จะเป็นผู้อาวุโสที่ศรัทธาวัดทุกคนให้ความเคารพนับถือ

วันสุดท้าย คือ “วันบวช” พิธีของวันนี้จะเริ่มด้วยการนำลูกแก้วไปยังวัด พอถึงวัด ลูกแก้วทั้งหมดก็จะกล่าวขออนุญาตเพื่อทำการบรรพชาจากพระผู้ใหญ่ เมื่อท่านได้อนุญาต ลูกแก้วก็จะพร้อมกันกล่าวคำปฏิญาณตน และอาราธนาศีล แล้วจึงเปลี่ยนเครื่องแต่งกายจากชุดเสื้อผ้าสา่งลองที่สวยงามมาเป็นผ้ากาสาพัตรสีเหลือง ส่างลองก็จะกลายเป็นสามเณรอย่างสมบูรณ์ โดยจะอยู่ศึกษาเล่าเรียนที่วัดหลายเดือนเพราะเป็นช่วงปิดเทอมหรือจะอยู่เพียงแค่ 2-3 อาทิตย์ก็ได้

การจัดงานบวชสงฆ์ที่เคยทำกันมาในรัฐฉาน ประเทศพม่า นั้น นอกเหนือจากการจัดโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ลูกชายได้บวชเรียนอยู่ในร่มเงาของพระพุทธศาสนาแล้ว ในอดีตที่ผ่านมา

ปอยสง่าลงได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของ “หน้าตา” พ่อแม่ที่ต้องรักษา ถือกันว่ายิ่งจัดงานใหญ่ ขนาดไหนก็ยิ่งได้หน้ามากเท่านั้น นางน้อย แรงงานชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาอยู่เชียงใหม่มาหลายปีแล้ว ลูกของเธอเกิดที่นี่ แต่เธอก็ตัดสินใจที่จะไม่บวชลูกให้เป็น “สง่า” เนื่องจากค่าใช้จ่ายสูงจนเธอคิดว่าไม่มีกำลังเพียงพอที่จะจัดงานได้ เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ที่รัฐฉานนั้นพ่อแม่จะต้องออมเงินกันตั้งแต่ลูกเกิดมาเลยทีเดียว เก็บไปเป็นปีๆ เช่น ปีนี้เก็บเงินได้ชุดสง่าลงแล้ว ชุดที่สง่าลงใสนั้นไม่ใช่ราคาถูก ชุดหนึ่งก็พันกว่าบาท มีงานสามวันก็ต้องใส่สามชุด บางคนชุดกลางวันกับกลางคืนก็ไม่ซ้ำกันอีก พอปีนี้เก็บเงินได้ค่าชุด ปีนหน้าฉันจะซื้อผ้าห่มที่หลับที่นอนเตรียมไว้ให้แขกมานอนที่บ้าน เพราะว่าแขกจะมาเยอะมาก คนโตถ้ารู้จักกันเป็นญาติพี่น้องกันแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ไกลแค่ไหน ถ้าญาติพี่น้องเราจัดงานปอยสง่าลง เราก็ต้องมาร่วมงาน

ถ้าเราอยู่ที่รัฐฉานเราไม่จัดงานบวชลูกชายเรา เราก็จะถูกนินทาได้ เขาก็จะพูดว่า คนบางคนอยากทำ แต่ไม่มีลูกชาย ถึงกับต้องไปยืมลูกชายคนอื่นมาทำ คนที่มีลูกชายแล้วไม่ทำก็จะถือว่าไม่ได้ทำหน้าที่พ่อแม่อย่างเต็มที่” (สัมภาษณ์นางน้อย แรงงานชาวไทยใหญ่ที่วัดกุ้เต้า, มีนาคม 2555)

ภาพประกอบ : เต้นท์ของครอบครัวสง่าลงแต่ละคนที่ตั้งไว้รอรับแขกหรือที่มาร่วมงานที่วัดป่าเป้า

อย่างไรก็ตาม แม้การจัดงานปอยสังฆอลงในรัฐชาน จะกลายเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเสียจนพ่อแม่ ต้องลำบากอดออมอยู่หลายปีเพื่อจัดงานบวชให้ลูกชายสักครั้งในชีวิต หากแต่สำหรับชาวไทใหญ่ แล้ว การได้มีโอกาสทำบุญทำทานครั้งใหญ่ในชีวิตถือเป็นสิ่งยอดปรารถนาสำหรับพวกเขา ดังนั้น แม้เมื่อต้องจากบ้านมาเป็นแรงงานอพยพในต่างแดน พ่อแม่ชาวไทใหญ่อายุนานมากที่มีลูกชาย อายุถึงวัยบวชเรียนได้ ก็ยอมปรารถนาที่จะให้ลูกชายได้บวช ดังนั้นสิ่งที่พวกเขามองหาก็คือวัดที่ พร้อมจะรับ “ลูกแรงงานต่างด้าว” เข้าบวชเป็นสามเณร

หลังจากที่วัดป่าเป้าเริ่มจัดงานปอยสังฆอลงให้ชาวไทใหญ่ที่อาศัยในตัวเมืองเชียงใหม่เป็น แห่งแรก โดยการฟื้นฟูของเจ้าอาวาส พระครูนนทามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 แล้ว ในระยะแรกยังมี เพียงวัดป่าเป้าเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่รับภาระจัดงานปอยสังฆอลงให้ชุมชนไทใหญ่ หลังจากนั้น อีกสิบปีต่อมา วัดกุ้เต้าจึงเริ่มเปิดพื้นที่ให้แรงงานอพยพชาวไทใหญ่ได้เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อจัดงาน ปอยสังฆอลง ดังที่เจ้าอาวาสวัดกุ้เต้ากล่าวว่

“วัดเราเริ่มมาจัดปอยสังฆอลงให้คนไตก็เพราะเป็นมาขอ เป็นว่าไม่มีที่จัดปอย ไทใหญ่เขา ถือว่าใครเกิดมาเป็นผู้ชายต้องได้บวช คนไตคนไหนมีลูกอายุ 10-11 ปี ถึงแม้เขาจะอพยพมาต่าง บ้านต่างเมือง เขาก็อยากให้ลูกได้บวช พอเขามาติดต่อเขาก็เลยอนุญาต เขาเป็นคนไหนคนไตชอบ มาหา ใครมาหากก็ต้อนรับเขาหมด เขาชอบไปเที่ยวเมืองไต ไปรู้เห็นความลำบากของเขา เข้าใจ สาเหตุที่เขาต้องหนีมาอยู่เมืองไทย เป็นเพราะเหตุอันใด เขาได้ไปเห็นมาก็เกิดความสงสารเขา” (สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดกุ้เต้า, พฤศจิกายน 2554)

วัดกุ้เต้าเริ่มจัดงานปอยสังฆอลงขึ้นเป็นปีแรกในปี พ.ศ. 2546 ในปีแรกๆนั้นมีพ่อแม่ชาวไท ใหญ่นำลูกมาบวชสังฆอลงเพียง 20 กว่ารูป ปีต่อๆมาก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น จนถึงปี พ.ศ. 2549 เป็น ปีที่มีจำนวนพ่อแม่นำลูกชายชาวไทใหญ่มารวมมากที่สุดคือมีจำนวนถึง 108 รูป ในปีหลังๆมา จำนวนสังฆอลงก็เพิ่มขึ้นลดลงในระหว่างประมาณ 50-90 รูป

น่าสนใจที่ว่าในปีแรกๆที่วัดกุ้เต้าริเริ่มจัดงานปอยสังฆอลงขึ้นนั้นยังมี พ่อแม่ชาวไทยยวนที่ นำลูกหลานของตนมาบวชพร้อมด้วยอยู่บ้าง แม้จะเพียงแค่ 2 คน หากแต่ในปีต่อๆมา ชาวไทยยวนก็ มิได้นำลูกหลานมาบวชอีกต่อไป ซึ่งอาจเป็นด้วยเพราะธรรมเนียมการบวชสังฆอลงนั้นต้องใช้เงิน สูง อีกทั้งพ่อแม่ชาวไทยคิดว่าหากต้องการให้ลูกบวชเป็นสามเณรในช่วงปิดเทอม ก็สามารถไป บวชที่ไหนก็ได้ในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่เกิดขึ้นในวัดต่างๆทั่วไป จึงกลายเป็นว่า

พื้นที่สาธารณะของวัดแห่งนี้กลายเป็น “พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ” ไปโดยปริยาย ซึ่งบรรยากาศภายในงานนั้นนอกเหนือจากพ่อแม่พี่น้องแขกเหรื่อที่มาร่วมพิธีแล้ว ก็จะมีองค์กรเอกชนจำนวนหนึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพมาจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ให้กับแรงงาน อย่างเช่น มูลนิธิเพื่อสุขภาพของแรงงาน (MAP Foundation) ก็มาตั้งโต๊ะจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อประชาสัมพันธ์รายการวิทยุ MAP Radio FM99 วิทยุชุมชน รวมทั้งจัดกิจกรรมเผยแพร่เอกสารเรื่องความปลอดภัยในการทำงานให้กับแรงงานอีกด้วย

สำหรับแรงงานแล้ว นอกเหนือจากการหาสถานที่เพื่อให้ลูกชายได้บวชเป็นสามเณรแล้ว สิ่งสำคัญที่แรงงานยังต้องกังวลก็คือค่าใช้จ่ายในการจัดงานที่สูงมาก ตัวเลขของค่าใช้จ่ายในการจัดงานนั้นอาจจะนับไม่ได้แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของผู้จัดและผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะอยู่ระหว่าง 40,000 -100,000 บาท แรงงานที่เพิ่งเข้ามาใหม่ๆยังไม่สามารถออมเงินได้มากนัก แต่ด้วยความที่เครือข่ายญาติพี่น้องของแรงงานไทใหญ่ในเมืองเชียงใหม่นั้นได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างกว้างขวางมาก จึงทำให้แรงงานสามารถบวชส่งลงได้ด้วยความช่วยเหลือของแรงงานด้วยกัน

ฉายเสื่อ ผู้ที่นำลูกชายมาบวชที่วัดกู่เต้า กล่าวว่า “ผมกับครอบครัวเข้ามาอยู่เมืองไทยได้ 5 ปี มีเงินเก็บอยู่ไม่มาก คิดอยากจะบวชลูก แต่มีเงินไม่พอ ก็ได้ญาติพี่น้องที่มาทำงานเมืองไทยก็ช่วยๆกัน เพราะถึงเวลาลูกของเขาบวช เราก็ช่วยเขากลับไปเหมือนกัน คนไทใหญ่ที่มาทำงานเมืองไทยส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน เวลาเดือดร้อนก็จะช่วยเหลือกัน ถ้าไม่มีญาติพี่น้องช่วยเหลือผมก็คงบวชให้ลูกไม่ได้” (สัมภาษณ์ฉายเสื่อ แรงงานชาวไทใหญ่ที่วัดกู่เต้า, มีนาคม 2555)

ภาพประกอบ : ปกติแล้วงานปอยส่างลองถือเป็นงานบุญที่สำคัญที่สุดของครอบครัวที่มีลูกชาย ดังนั้นแม่เมื่อข้ามพรมแดนมาเป็นแรงงานอพยพ แรงงานก็ต้องพยายามเก็บเงินเพื่อให้ได้บวชลูกชาย

นางแลง สาวชาวไทใหญ่ผู้อพยพมาทำงานที่เชียงใหม่ได้ 4 ปีมาแล้ว ปัจจุบันมีลูกอายุ 2 ขวบ มาร่วมงานปอยส่างลองที่จัดขึ้นที่วัดกุ้เต้าในปี พ.ศ. 2555 เนื่องจากเพื่อนของตนเป็น “พ่อข้าม แม่ข้าม” ให้กับญาติที่นำลูกมาบวชเป็นส่างลอง เล่าว่า การเป็นพ่อข้ามแม่ข้ามนั้นส่วนใหญ่ต้องใช้เงินถึง 3-40,000 บาท เพื่อร่วมเป็นเจ้าของในการบวชส่างลองให้ญาติพี่น้อง เงินจำนวนนี้แรงงานส่วนใหญ่ใช้เวลาเก็บ 1-2 ปี ก็จะได้ โดยปกติแล้วคนในครอบครัวญาติพี่น้องจะหารือกันก่อนว่าเมื่อลูกชายครบอายุ 10 ปีก็จะบวชเป็นสามเณร ดังนั้นญาติพี่น้องทุกคนก็จะมีเวลาเตรียมตัวหลายปีก่อนจะถึงวันงานจริง เมื่อถามว่าต้องใช้เงินสูงขนาดนี้ทำไมแรงงานจำนวนมากจึงเต็มใจที่จะเป็น “พ่อข้าม แม่ข้าม” นางแลงกล่าวว่า “เป็นเพราะคนไทใหญ่เชื่อว่าจะได้กุศลใหญ่หลวง”

กล่าวได้ว่ากลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีปอยส่างลองของชาวไทใหญ่ ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา งานปอยส่างลองได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งเนื่องจากมีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น และสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางจนทำให้ชาวไทใหญ่ไม่ว่าจะมาจากที่ใด ก็ล้วนแต่มีพี่น้องคนรู้จักที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือในยามที่ขัดสน

อย่างไรก็ตามแม้จะสรุปได้ว่าการจัดงานปอยส่างลองเป็นความพยายามของชุมชนไทใหญ่ที่เมืองเชียงใหม่ที่จะสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อธำรงอัตลักษณ์ของตนในพื้นที่พลัดถิ่น แต่จากการ

สังเกตของผู้วิจัยพบว่าปอยส่างลองที่จัดขึ้นที่วัดทั้งสองแห่งดังกล่าว มีความแตกต่างออกไปจาก ปอยส่างลองที่จัดขึ้นที่แม่ฮ่องสอน หรือที่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ซึ่งความจริงก็เป็นเรื่องธรรมชาติ ที่วัฒนธรรมย่อมมีการปรับเปลี่ยน ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย หรือเข้ากับพื้นที่ใหม่ที่ชุมชนแห่งนั้น อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่ง ทั้งนี้ เราอาจสรุปความแตกต่างของงานปอยส่างลองของจังหวัดเชียงใหม่ ออกได้สามประการดังนี้

หนึ่ง หน้าทีของวัดและคณะกรรมการจัดงาน ในขณะที่ปอยส่างลองในรัฐฉานและที่จัดกัน มาเนิ่นนานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น จะมีคนในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นเหมือน “เจ้าภาพใหญ่” ของ งาน เรียกกันว่า “เจ้าปอยโหลง” ซึ่งมักเป็นคนที่มั่งคั่งในหมู่บ้าน เป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินใน ส่วนค่าใช้จ่ายหลักๆของการจัดงาน ซึ่งตามความเชื่อของชาวไทใหญ่แล้วการรับภาระเป็นเจ้าภาพ ใหญ่ นอกจากจะเป็นการสร้างอานิสงส์ผลบุญอันมหาศาลแล้ว ยังเป็นการเพิ่มบารมีสถานะของ บุคคลผู้นั้นในชุมชนอีกด้วย ในฐานะเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ในขณะที่พ่อแม่ของส่างลองจะรับผิดชอบ เฉพาะค่าใช้จ่ายที่เกิดกับลูกชายของตัวเอง หรือหากอยากช่วยสนับสนุนให้กับเจ้าปอยโหลงอีก ทางก็ทำได้ แต่ในขณะที่เมื่อการจัดงานย้ายมาเป็นในพื้นที่พลัดถิ่น ที่ความเป็นชุมชนเลือนหายไป คงเหลือไว้แต่ความเป็นชุมชนของแรงงานอพยพ ก็จึงจำเป็นต้องมี “คณะกรรมการจัดงาน” เข้ามา ทำหน้าที่แทนเจ้าภาพ คณะกรรมการจัดงานนี้จะได้ทำหน้าที่สนับสนุนด้านการเงินใดๆทั้งสิ้น ไม่ เหมือนกับ “เจ้าปอยโหลง” ที่เคยทำกันมาในรัฐฉาน แต่จะมีหน้าที่ในการจัดการติดต่อ ประสานงานอำนวยความสะดวก ในส่วนของวัดคู่เด้านั้นเจ้าอาวาสได้ขอร้องให้สมาคมภาษาและ วัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ (กอลีกกลายและผิงเง่ไต เชียงใหม่) มาทำหน้าที่เป็น คณะกรรมการจัดงาน

นางคำอิง กรรมการสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงบทบาท หน้าทีของกอลีกกลายในการเข้าช่วยจัดงานปอยส่างลองว่า

“ทางเจ้าอาวาสวัดคู่เต้าท่านขอร้องเนื่องจากว่าคนไตที่นำลูกชายมาบวช รวมทั้งแขกทั้ง ญาติพี่น้องที่มาร่วมงานต่างก็เป็นคนต่างด้าว ไม่รู้หนังสือไทย อาจจะไม่คุ้นชินว่างานชามต้องล้าง ที่ไหน ขยะต้องทิ้งที่ไหน ท่านเลยขอให้กอลีกกลายในฐานะที่อยู่เมืองไทยมานาน รู้หนังสือไทย รู้ ธรรมเนียมไทยมาช่วยอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ทางเราก็ตยังเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์ ช่วย จัดชบวนแห่ ช่วยประสานกับทางราชการ สองสามปีหลังมานี้ชาวไทใหญ่ได้รับเกียรติจาก

นายกเทศมนตรีมาเปิดงานปอยส่างทุกปี” (สัมภาษณ์คำอิ่ง กรรมการสมาคมภาษาและวัฒนธรรม
ไทใหญ่, มีนาคม 2555)

สอง หน้าทีของชุมชนที่เปลี่ยนไป งานปอยส่างลองที่จัดกันเ็นรัฐชาน ประเทศพม่าเ็นวัน
แรกจะมีการนำ “ส่างลอง” ไปเยี่ยมญาติ ๆที่บ้าน เยี่ยมเยียนผู้อาวุโส และบุคคลสำคัญเ็นชุมชน
เพื่อไปแสดงความเคารพนับถือญาติผู้ใหญ่ การพาส่างลองไปเยี่ยมตามบ้านเ็นเท่ากับเป็นการ
กำหนดพื้นที่ขอบเขตของชุมชนไปด้วยในตัว แต่เมื่อแรงงานอพยพย้ายมาอยู่ที่เชียงใหม่ ความเป็น
ชุมชนแบบดั้งเดิมก็สูญหายไป พื้นที่ของความเป็นเมืองทำให้เ็นเรื่องยากที่จะพาส่างลองไปเยี่ยม
ตามบ้านทุกๆบ้าน ดังนั้นงานปอยส่างลองที่จัดเ็นเชียงใหม่จึงเ็นการพาส่างลองไปไหว้พระตาม
วัดสำคัญต่างๆ และกราบไหว้ครูบาอาจารย์ที่สำคัญๆเหล่านี้ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าเ็นการแสดง
ออกแบบสาธารณะให้ชาวเมืองเชียงใหม่เห็นว่าชาวไทใหญ่เคารพเ็นสถานที่สำคัญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์
และครูบาอาจารย์ที่น่านับถือ เ็นการยอมตนที่จะอยู่ภายใต้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมืองเชียงใหม่

สาม บทบาทของงานพิธีที่เปลี่ยนไป หากเชื่อมโยงกับสิ่งที่เปลี่ยนไปเ็นข้อที่สอง จะเห็นได้
ว่าชาวไทใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เ็นของชุมชนหรือหมู่บ้านให้กลายเป็นพิธีกรรมของ “คน
ไทใหญ่” เพื่อแสดงออกเ็นที่สาธารณะถึงการเ็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมืองเชียงใหม่ แต่สถานที่
พวกเขาแสดงออกเ็นมิได้เ็นสถานะของ “ปัจเจก” เ็นชุมชนเหมือนดังที่เคยเ็นมา แต่เ็นสถานะ
เ็นภาพรวมของความเป็นไทใหญ่ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง แม้จะเ็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับ
การตีตราว่าเ็น “แรงงานต่างด้าว” แต่พวกเขาก็แสดงตนให้เห็นว่าพร้อมที่จะเ็นพลเมืองของรัฐ
ไทย งานปอยส่างลองที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่จึงเ็นงานที่จะต้องได้รับการเปิดงานโดย
นายกเทศมนตรี (ที่วัดกุ้เต้า) ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ที่วัดป่าเป้า)
เ็นขบวนแห่ก็จะมีการถือพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่างานปอยส่างลองที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้กลายเป็น
สัญลักษณ์ที่ชาวไทใหญ่ใช้แสดงประกาศถึงความเป็นพลเมือง ความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมือง
เชียงใหม่ ที่เ็นภาวะปกติเ็นกลุ่ม “ไร้อัตน” (invisible) และกลายเป็นประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์
(ethnic festival) ที่มีผู้ชมเ็นทั้งชาวต่างชาติ ชาวเมืองเชียงใหม่ และนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่นๆ
และสำหรับชาวไทใหญ่ที่มาร่วมงานเอง ซึ่งภายในวัดก็ได้มีการเปลี่ยนสถานที่จัดงานพิธีกรรมให้
กลายเป็นงานแฟร์ที่มีการออกร้านขายเสื้อผ้า ขายเทพซีดี อาหารไทใหญ่ด้วยเช่นกัน

บทที่ 4

ปีใหม่ไทใหญ่: พื้นที่ของสำนึกความเป็นได้ในดินแดนอื่น

ชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า มีการจัดงานรื่นเริงเพื่อเฉลิมฉลองการย่างเข้าศักราชใหม่มาเนิ่นนาน ซึ่งถือตามหลักจันทรคตินับเอาวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 หรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เดือนเจ้ง” เป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจะแตกต่างจากธรรมเนียมการรับปีใหม่ในช่วงกลางเดือนเมษายน หรือช่วงสงกรานต์ของชาวไทย ลาว มอญ และกลุ่มคนอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ ความน่าสนใจของงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่มิได้อยู่ที่ความแตกต่างดังกล่าว แต่อยู่ตรงที่ว่่างานดังกล่าวได้ถูกจัดขึ้นนอกดินแดนรัฐฐานอย่างเมืองเชียงใหม่ เมืองที่ถือได้ว่ามีประชากรชาวไทใหญ่มากที่สุดในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมา เป็นปีที่สิบที่มีการจัดประเพณีปีใหม่ของชาวไทใหญ่ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ โดยงานดังกล่าวมีขึ้นในวันที่ 13-15 ธันวาคม ในปีนี้ ชาวไทใหญ่นับเป็นปีศักราชที่ 2107 ซึ่งเป็นตัวเลขที่มากกว่าปีคริสต์ศักราชถึง 95 ปี แต่น้อยกว่าปีพุทธศักราช 450 ปี

ในบทนี้จะเป็นการพยายามที่จะมองพื้นที่สาธารณะผ่านงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ โดยใช้กรอบแนวคิด “พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ” ของอัปปาตูราย (Appadurai 1996) โดยอัปปาตูรายเสนอว่าการอพยพโยกย้ายของแรงงานข้ามชาติทำให้เกิด “พื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่น” ประปนอยู่กับพื้นที่สาธารณะของเจ้าของบ้าน พื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่นนี้เป็นพื้นที่สาธารณะที่แตกต่างจากในอดีต เพราะเกิดภายใต้เงื่อนไขของการเคลื่อนย้ายของผู้คน ที่มีความถี่เข้มข้นและกว้างขวาง จนทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนขยายใหญ่ขึ้นเป็นความสัมพันธ์ข้ามประเทศและข้ามทวีป สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ๆ ที่ท้าทายกฎระเบียบของรัฐ-ชาติ เป็นพื้นที่สาธารณะที่จินตนาการชุมชนไม่ผูกติดกับความเป็นชาติ แต่ตัดข้ามชาติ และตัดเชื่อมท้องถิ่นทางไกลเข้าไว้ด้วยกัน

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่นของอัปปาตูรายนั้นพัฒนามาจากแนวคิดเรื่อง “จินตนาการชุมชน” (imagined communities) ของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Anderson 1991) ที่เสนอว่ารัฐสมัยใหม่พยายามสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชนร่วมกันภายใต้จินตนาการที่อยู่ในขอบข่ายของพรมแดนรัฐ-ชาติ ผ่านการเชื่อมโยงผู้คนเข้ากับรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชาติ ความ

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม โดยผ่านตัวกลางที่สำคัญคือสื่อสารมวลชน ซึ่งทำหน้าที่
เชื่อมจินตนาการของผู้คนจากมุมต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน

ในบทนี้ผู้วิจัยหยิบยืมแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ ของอัปาดูราย
และแนวคิดเรื่อง จินตนาการชุมชนของ แอนเดอร์สันมาใช้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยต้องการขยับออก
จากแนวคิดของอัปาดูรายและแอนเดอร์สันในสองประเด็นหลักๆ ประการแรก สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นแย้ง
กับอัปาดูรายรวมทั้งนักวิจัยอีกจำนวนมากที่ศึกษาวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (ดู Glick Schiller *et al.*
1995, Basch *et al.* *1994*, Portes *et al.* *1999*) ก็คือแนวคิดที่มองปรากฏการณ์ข้ามพรมแดน
เหล่านี้ว่าเป็นตัวที่ทำให้อำนาจอธิปไตยของรัฐ-ชาติสั่นคลอน ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยต้องการเสนอ
ข้อถกเถียงที่ว่าอำนาจของรัฐ-ชาติมิได้สลายตัวลงไปในพื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่น ในทาง
ตรงกันข้ามรัฐมีความพยายามที่จะเข้ามาควบคุมพื้นที่สาธารณะเหล่านี้

ประการที่สอง ผู้วิจัยสิ่งที่อัปาดูรายเสนออย่างยิ่งยัดติดอยู่กับแนวคิดของคำว่า “ชาติ”
(nation) แม้อัปาดูรายจะมองว่า การเคลื่อนย้ายของผู้คนในระดับที่เข้มข้นและกว้างขวาง ทำให้
จินตนาการชาติของแรงงานอพยพลื่อนไหลไปมา โดยพื้นที่สาธารณะข้ามชาติเปิดโอกาสให้
แรงงานข้ามชาติใช้เป็นพื้นที่ต่อสู้เพื่อแย่งชิงนิยามความหมายและแสดงออกถึงความมีตัวตนของ
แรงงานข้ามชาติ ทำให้จินตนาการใหม่นี้เลื่อนไหลข้ามพรมแดนและหลุดออกจากการควบคุมของ
รัฐชาติที่เป็นเจ้าของพื้นที่ แต่อัปาดูรายก็ยังติดอยู่ในความหมายของความเป็นหนึ่งเดียว และ
“ความเป็นชาติพันธุ์” ที่เติมไปด้วยสำนึกและโหยหา “ความเป็นชาติ” (nationness) ความเป็นชาติ
หรือความเป็นชาติพันธุ์ที่อัปาดูรายเสนอนั้นขาดความหลากหลายของคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามา
ประกอบรวมกันเป็น “ชุมชนใหม่” ของแรงงานข้ามชาติ” ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอว่าชุมชนใหม่ที่
เกิดขึ้นในดินแดนพลัดถิ่นนั้นประกอบไปด้วยความหลากหลาย ซึ่งสิ่งทำให้เกิดความแตกต่าง
หลากหลายอาจจำแนกได้เป็น ระยะเวลาของการอยู่อาศัยในดินแดนใหม่ การศึกษา เพศ สถานะ
ทางชนชั้น ประสบการณ์ในดินแดนใหม่และดินแดนเก่า เครือข่ายทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไข
ที่ทำให้จินตนาการใหม่ของความเป็นชาติพันธุ์แตกต่างกันออกไป ในบทนี้จึงเป็นความพยายามที่
จะแสดงให้เห็นจากการศึกษาผ่านพื้นที่สาธารณะทางประเพณีของงานปีใหม่ไทใหญ่ ว่าเงื่อนไข
ดังกล่าวนี้ส่งผลต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปในกลุ่มคนที่เราเรียกเขาว่า
“แรงงานไทใหญ่”

ปีใหม่ไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ชาวไทใหญ่ ทำให้ทราบถึงที่มาของการเริ่มนับศักราชได้ว่ามาจาก เหตุการณ์สำคัญสองเหตุการณ์ กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 450 เจ้าขุนยี่ กษัตริย์แห่งเมืองมาว ได้นำพา ประชาชนล่องลงตามลำน้ำสาละวิน มาก่อตั้งเมืองบริเวณใกล้ฝั่งแม่น้ำมาว (แม่น้ำรุยลี่) ตั้งชื่อ เมืองว่าเมืองมาว จากนั้น เจ้าขุนยี่ ได้มีสาส์นเชิญเจ้าฟ้าครองเมืองต่างๆ ในอาณาจักรล้านเจ้า เพื่อร่วมหารือสร้างความเป็นปึกแผ่น (ขณะนั้น อาณาจักรล้านเจ้ามี 10 เมืองที่ปกครองโดยเจ้าฟ้า) และทั้งหมดได้พบหารือกันและมีการตกลงสร้างเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนเจ้ง ด้วยเหตุนี้ การนับศักราชของไทใหญ่จึงได้ถือเอาวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนเจ้ง เป็นวันฤกษ์งาม ยามดีในการเริ่มต้นนับศักราชไทใหญ่ขึ้นครั้งแรก

เหตุการณ์ที่ 2 คือ เมื่อปี พ.ศ.450 เจ้าอูแต่ กษัตริย์ผู้ครองเมืองหนองแสนของไทใหญ่ มี คำสั่งให้เจ้าขุนจาย ราชโอรสเสด็จไปอัญเชิญพระไตรปิฎกที่เมืองสีโห่ (ศรีลังกา) เจ้าขุนจาย อัญเชิญพระไตรปิฎกเข้าสู่ดินแดนไทใหญ่ ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 1 เหตุการณ์สำคัญนี้ถูก กำหนดเป็นวันแห่งมหามงคลของไทใหญ่และถูกนำมาเป็นหมายเหตุในการกำหนดการเริ่มนับ ศักราชของไทใหญ่เป็นครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 450 (เมื่อนำปีพุทธศักราชตั้ง เช่นปัจจุบันเป็น ปี พ.ศ. 2556 ลบด้วยตัวเลข 449 เพราะต้องนับปี 450 เป็นปีที่ 1 ก็จะได้ปีศักราชไทใหญ่คือปี 2107)

การนับศักราชของไทใหญ่จาก 2 เหตุการณ์ดังกล่าวได้ต่อเนื่องมาจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1555 พระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์แห่งพม่าเข้ายึดเมืองไทใหญ่ได้สำเร็จ จากนั้นได้เผยแพร่วัฒนธรรม พม่าเข้าสู่สังคมไทใหญ่ ทำให้ชาวไทใหญ่หันไปนับปีใหม่ตามแบบฮินดู คือ นับปีใหม่ตามเทศกาล สงกรานต์ (เปลี่ยนศักราชในช่วงเดือนเมษายน) ทำให้การนับปีใหม่ที่ยึดถือตามคติเดิมคือขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 (เดือนเจ้ง) ได้ห่างหายไป อย่างไรก็ตาม ในปีค.ศ. 1966 ชาวไทใหญ่ได้เริ่มฟื้นฟูการนับ ศักราชใหม่ตามแบบดั้งเดิมขึ้นอีกครั้ง โดยกลุ่มชมรมภาษาและวัฒนธรรมเมืองทุ่งมาว (อยู่ตอน เหนือของรัฐฉาน) จากนั้นการนับศักราชของไทใหญ่ได้แพร่ขยายออกไปและต่อเนื่องมาจนถึง ปัจจุบัน

ในอดีตการจัดงานสงท่ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ถือเป็นงานสำคัญงานหนึ่งของชาวไทใหญ่ เนื่องจากเป็นช่วงเก็บเกี่ยวพืชผล จึงได้มีการนำเอาพืชผลใหม่มาจัดเตรียมถวายวัดและจัดเลี้ยง

ฉลองกันรับวันปีใหม่ ซึ่งกำหนดงานวันปีใหม่ไทใหญ่ได้จำแนกชั้นตอนสำคัญไว้ 4 ชั้นตอน

ประกอบด้วย

- 1) ไป่เจ้ง หมายถึงพิธีคอยรับเดือนอ้าย หรือ เดือนเจ้ง (เตรียมข้าวใหม่ – เตรียมงานฉลอง)
- 2) ป้ายเจ้ง หมายถึงพิธีขอมาเดือนอ้าย หรือ เดือนเจ้ง (ส่งท้ายปีเก่า – ต้อนรับปีใหม่)
- 3) กีนเจ้ง หมายถึงพิธีทำบุญและฉลองแขกบ้านแขกเมือง
- 4) เล่นเจ้ง หมายถึงพิธีฉลองด้วยการละเล่นต่างๆ

ในจังหวัดเชียงใหม่ งานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ได้มีการริเริ่มจัดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2543 โดยสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยในปีแรกนั้นจัดขึ้นที่สนามกีฬา จังหวัดเชียงใหม่ และได้เว้นไปหนึ่งปี ในปีพ.ศ. 2545 ได้ย้ายมาจัดที่วัดกุเต้า หลังจากนั้นก็ได้มีการจัดงานปีใหม่ของชาวไทใหญ่ที่วัดกุเต้ามาโดยตลอด

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมงานปีใหม่ของชาวไทใหญ่ที่จัดขึ้นที่วัดกุเต้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงทุกวันนี้ได้มีโอกาสสังเกตการณ์งานประเพณีปีใหม่ที่จัดขึ้นที่วัดแห่งนี้นับรวมได้ทั้งหมด 6 ครั้ง ผู้วิจัยเห็นว่างานปีใหม่ไทใหญ่เป็นงานที่มีชาวไทใหญ่ที่อาศัยในเมืองเชียงใหม่มารวมตัวกันมากที่สุด การทำความเข้าใจประเพณีปีใหม่ของชาวไทใหญ่ในฐานะพื้นที่สาธารณะจึงน่าจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งที่น่าสนใจคืองานปีใหม่นี้เปิดโอกาสให้คนไทใหญ่ได้ตีความและสร้างความหมายให้กับ “ความเป็นไต” ได้อย่างเต็มที่ หากพิจารณาถึงกลุ่มคนต่างๆที่เข้าร่วมแล้วจะเห็นได้ว่ามีกลุ่มคนที่หลากหลายกว่างานปอยส่างลองมาก มีทั้งคณะกรรมการผู้จัดงาน วัด เจ้าหน้าที่ของรัฐไทย ที่เข้ามาร่วมกันผลิตความหมายให้กับความเป็นไทใหญ่ในประเทศไทย ในส่วนของการแสดงและการใช้พื้นที่บนเวทีและรอบๆงาน ก็มีทั้งนักร้องนักแสดง ร้านค้าต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสร้างความหมายให้กับความเป็นไต ในส่วนของผู้เสพก็มีกลุ่มคนที่หลากหลายมาร่วมกันเสพและสร้างความหมายให้กับความเป็นไตในแบบต่างๆ พื้นที่ของงานปีใหม่ไทใหญ่จึงนับเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างไรในการทำความเข้าใจพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ และทำความเข้าใจสังคมของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ว่ามีความหลากหลายอย่างไร

การจัดพื้นที่ของงาน

ในที่นี้จะขอสรุปรูปแบบการจัดงานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้าตามลักษณะการจัดสถานที่ หลังจากนั้นจะกล่าวถึงผู้ชมที่มาเที่ยวงานปีใหม่ไทใหญ่ว่างานนี้ได้มีส่วนให้พวกเขาและเธอเสพ และสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่นอกบ้านอย่างไรบ้าง

ในแง่ของการจัดสถานที่ ผู้จัดงานแบ่งพื้นที่ออกเป็นเวทีสองเวที คือเวทีใหญ่และเวทีเล็ก เวทีใหญ่จะอยู่ติดกับศาลาหลังใหญ่ เป็นลานโล่งค่อนข้างกว้าง สามารถรองรับผู้ชมหน้าเวทีได้หลายพันคน ในแต่ละปีที่ผ่านมามีการดีไซน์รูปแบบเวทีแตกต่างกันออกไป บางปีจัดเป็นรูปบ้านแบบดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ บางปีก็จัดแบบเรียบง่ายไม่มีการตกแต่งมาก แต่ที่จำเป็นก็คือ จะมีธงสัญลักษณ์ชาติไทใหญ่ปักอยู่ด้านหน้าเวทีทั้งด้านซ้ายและด้านขวา ส่วนด้านหลังที่เป็นฉากจะมีธงชาติไทยและธงมหาราชปักอยู่ตรงกลางของฉากหลังเวที มีข้อความสวัสดิ์ปีใหม่ ระบุปีศักราชของไทใหญ่ เขียนเป็นภาษาไทใหญ่และภาษาไทย ที่ด้านข้างส่วนหน้าของเวทีมีโต๊ะตั้งขายพวงมาลัย สำหรับผู้ชมที่ประสงค์จะซื้อพวงมาลัยมอบให้ภรรยา โดยขายพวงละ 10 บาท

ส่วนเวทีเล็กจะอยู่ด้านหลังของเจดีย์ทรงผลแตงโมและศาลาวัด กิจกรรมการแสดงบนเวทีนี้เป็นการแสดงฟ้อนรำ ขับร้องเพลงพื้นบ้าน โดยคนดูส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ มีวัยรุ่นมาชมการแสดงบ้าง แต่ถ้าเทียบกับเวทีใหญ่เวทีเล็กจะดึงดูดคนได้น้อยกว่ามาก

หากเริ่มตั้งแต่ปากประตูในฐานะคนมาร่วมงาน สิ่งแรกที่คุณเข้าร่วมงานต้องเจอคือชุมนุมหน้าประตูที่ใช้สำหรับขายบัตร หลายปีที่ผ่านมาค่าบัตรผ่านประตูคือ 50 บาท ชุมนหน้าประตูยังทำหน้าที่สำคัญอีกประการคือ เป็นจุดที่ตำรวจจะมาเฝ้าตรวจอาวุธคนเข้าร่วมงาน เนื่องจากที่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ชาวไทใหญ่มักจัดงานปอยอยู่บ่อยครั้ง หลายๆครั้งที่วัยรุ่นชาวไทใหญ่ก่อเหตุทะเลาะวิวาทกลางลานคอนเสิร์ต คณะกรรมการจัดงานจึงต้องป้องกันเหตุทะเลาะวิวาทด้วยการขอให้ตำรวจมาช่วยตรวจอาวุธก่อนเข้างาน ด้วยเหตุนี้เมื่อเดินผ่านประตูเข้ามาแล้ว หากสังเกตก็จะเห็นว่ามิโตะที่ใช้สำหรับวางอาวุธที่ตำรวจยึดได้จากแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีตั้งแต่มีดพกของมีคม หรือเข็มขัดโลหะที่อาจใช้เป็นอาวุธได้

หลังจากผ่านปากประตูเข้ามา จะเห็นว่าในพื้นที่ 4 ไร่ของวัดกุ้เต้าถูกจับจองไว้ด้วยร้านค้าจำนวนมาก ร้านค้าที่ตั้งเรียงรายสองฟากทางเดินนั้นสามารถแยกออกได้เป็นร้านขายสินค้าไทใหญ่ ร้านขายสินค้าแบบงานวัดทั่วไป และร้านอาหาร ซึ่งร้านอาหารจะกระจุกตัวอยู่ปีกทิศเหนือ

และทิศใต้ของวัด ส่วนร้านขายสินค้าไทใหญ่จะปะปนอยู่กับร้านขายสินค้าแบบงานวัดทั่วไป โดยสินค้าไทใหญ่นั้นก็มีตั้งแต่เครื่องแต่งกายแบบไต วีซีดีเพลงไต หนังสือภาษาไต มีทั้งนวนิยาย แมกกาซีน (แมกกาซีนไต ชื่อ “กอนขอ” ผลิตโดยสำนักข่าวชาน ที่มีสำนักงานอยู่ที่เมืองเชียงใหม่) และหนังสือสอนภาษาไทใหญ่ ภาษาไทย ภาษาพม่า รวมถึงมีร้านขายเสื้อยืดพิมพ์ตราสัญลักษณ์ต่างๆ ของชาวไทใหญ่ เช่นพิมพ์รูปแผนที่รัฐฉาน รูปเจ้าเสือชานฟ้า ผู้ที่ถือว่าเป็นกษัตริย์ผู้รวบรวมอาณาจักรไทใหญ่ให้เป็นปึกแผ่น ร้านเหล่านี้ก็อาจวางขายสินค้าอื่นๆ ประกอบด้วยเช่น ปฏิทินไทใหญ่ แผนที่รัฐฉาน เซ็ดกัลดรูปธงชาติไทใหญ่

เจ้าของร้านขายสินค้าไทใหญ่นี้เป็นคนไทใหญ่เกือบทั้งหมด ยกเว้นร้านขายวีซีดีเพลงไต ร้านใหญ่รายหนึ่ง คือร้านลุงแดงที่ผู้วิจัยได้พูดคุยด้วย เจ้าของเป็นคนเชียงใหม่ ประกอบอาชีพพ่อค้าเร่ โดยหันมาขายสินค้าเกี่ยวกับไทใหญ่โดยเฉพาะซีดีเพลงไทใหญ่ในราวสิบปีที่ผ่านมา เนื่องจากเห็นว่ามีความต้องการของชาวไทใหญ่เข้ามาหากินในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

ภาพประกอบ : ร้านซีดีเพลงไทใหญ่ที่ยามม้งงานปอยจะมาตั้งขายในงานมากถึงเกือบ 10 ร้าน

ในส่วนที่เป็นร้านค้าทั่วไป สินค้าที่วางขายมีอย่างเช่น ร้านขายเสื้อผ้า สินค้าอุปโภค หลากหลายชนิด เช่น ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าราคาถูกร้านขายอาหารแห้งจากประเทศพม่า หรือขายผักดอง ซึ่งเป็นอาหารที่ชาวไทใหญ่นิยมบริโภค นอกจากนี้ยังมีร้านละเล่นแบบงานวัดต่างๆ ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวสินค้าอย่าง

หนึ่งก็คือ ในปีที่ผ่านมา (ปีพ.ศ. 2555) เริ่มเห็นร้านขายโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟนรุ่นต่างๆ ตั้งวางขายในงาน

ความจริงแล้วสินค้าประเภทนี้ไม่เคยมีการวางขายในงานปีใหม่ที่ไทใหญ่มาก่อน แต่จากการสอบถามเจ้าของร้านซึ่งเป็นคนเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า เห็นว่าปีใหม่ที่วัดดู่เด้ามีคนมาเที่ยวชมงานวันละนับหมื่นคนได้ จึงอยากมาทดลองเปิดตลาดที่นี่ดู นอกจากนี้ยังมีการเปิดร้านรับสักรันต์อีกด้วย ร้านรับสักรันต์เพิ่งเริ่มเห็นในปีพ.ศ. 2555 ที่ผ่านมานี้ เหมือนกรณีร้านขายโทรศัพท์มือถือ ในส่วนของร้านค้าทั่วไปนี้ เจ้าของร้านมีที่มาจากหลายหลายกลุ่ม บางร้านมีเจ้าของเป็นคนเมือง บางร้านก็เป็นคนไทใหญ่ และจำนวนหนึ่งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น เจ้าของร้านขายผักดองเกือบทั้งหมดในงานนี้ เป็นพ่อค้าเร่ชาวม้ง

สำหรับร้านอาหารที่กระจุกตัวอยู่ปึกทิศเหนือและทิศใต้ของวัดจะขายอาหารไทใหญ่เป็นส่วนใหญ่ ร้านขายอาหารเหล่านี้นับรวมได้ราว 7-8 ร้าน ขายอาหารที่ไม่แตกต่างกันนัก เจ้าของร้านมักเป็นชาวไทใหญ่ ในขณะที่ลูกค้าที่แวะเวียนมากินอาหาร มาจากหลายหลายที่ มีทั้งชาวไทใหญ่ ชาวไทย และชาวต่างชาติที่มาร่วมงาน

ภาพประกอบ : ร้านขายอาหารไทใหญ่ในงานปอยที่มีแรงงานมาอุดหนุนตลอดทั้งคืน

ถัดจากโซนร้านขายสินค้าและร้านอาหาร เป็นทางเดินมุ่งหน้าไปสู่เวทีใหญ่ ด้านข้างซ้ายมือจะเป็นตึกที่ใช้จัดเป็นห้องนิทรรศการ ในช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมามีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ชีวิต วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ขึ้นที่ห้องนิทรรศการแห่งนี้มาโดยตลอด โดยสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้จัดงานนี้เป็นผู้จัดเตรียมเนื้อหา

ในส่วนของเวที เวทีใหญ่ที่อยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหารวัด ลานโล่งหน้าเวทีสามารถจุผู้ชมได้หลายพันคน คนมาร่วมงานจะเริ่มแน่นขนัดในช่วงประมาณ 22.00 น. ผู้จัดได้รับการขอร้องให้เลิกงานหลังเที่ยงคืนไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตามในค่ำคืนของวันสงท่ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ที่เรียกว่า “หับเจ้ง” การแสดงยังคงมีอยู่ต่อเนื่องจนถึงราว 1 นาฬิกา โดยจะเป็นการร้องเพลงอวยพรเพื่อต้อนรับปีใหม่ร่วมกัน ในส่วนของเวทีเล็ก ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าดึงดูดผู้คนน้อยกว่า อาจเป็นด้วยเพราะการแสดงที่จัดที่เวทีเล็กจะเน้นการแสดงพื้นบ้าน การแสดงลูกไทใหญ่ หรือการเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ผู้ชมที่เลือกมาชมเวทีนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่าเวทีใหญ่

ภาพประกอบ : เวทีจัดงานประเพณีปีใหม่ไทยใหญ่ (ป้ายใช้คำว่า “ไทยใหญ่” ปี 2107 ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. 2555

พื้นที่กับการสร้างสำนึก “ความเป็นไต”

อองรี เลอแฟบ (Henri Lefebvre 1991) ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสามประเภท คือ 1) พื้นที่ที่ตาเห็น/พื้นที่ทางกายภาพ (space as represented) 2) การจัดพื้นที่ในกระบวนการสร้างภาพ (space as representation) 3) พื้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของการสร้างภาพนั้น (social space) กล่าวโดยย่อคือ พื้นที่ทางกายภาพที่ตาเราเห็น สามารถจัดวางตำแหน่ง ระยะห่าง วางลักษณะเพื่อให้พื้นที่นั้นสื่อสารข้อความบางอย่างแก่ผู้พบเห็น จนเกิดการตีความ สร้างระบบความสัมพันธ์ของผู้คนบนพื้นที่นั้นๆ ขึ้นมา

หากพิจารณางานปีใหม่ไทยใหญ่ที่จัดขึ้นที่วัดกุฎีเต้าเป็นเสมือนพื้นที่ทางกายภาพพื้นที่หนึ่ง ที่ผู้จัดงานในนาม “สมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทยใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่” กับ “ชมรมแรงงานไทยใหญ่” ร่วมกันจัดขึ้น ภายใต้แนวคิดของเลอแฟบ เราอาจวิเคราะห์ลงไปได้ว่าพื้นที่ต่าง ๆ นั้นผ่านกระบวนการจัดพื้นที่เพื่อสร้างภาพความเป็นไทยใหญ่ (representation) ขึ้นมาได้อย่างไร นอกจากนี้พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาวางแผงขายสินค้าและขาย “ความเป็นไต” ก็ล้วนแต่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่เพื่อสร้างความเป็นไตขึ้นด้วยเช่นกัน และสุดท้ายผู้รับสาร ที่ประกอบไปด้วยชาวไทยใหญ่หลายต่อหลายรุ่น รวมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาร่วมงาน พวกเขาเหล่านี้ใช้พื้นที่เพื่อจัดวางความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร

ร้านค้า

ในส่วนจากร้านค้า มีร้านค้าที่ขายเครื่องแต่งกายแบบไตอยู่มากมายหลายร้าน เครื่องแต่งกายถือเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่แสดงความเป็นไตที่จับต้องสวมใส่ได้ ร้านค้าประเภทนี้ผู้ให้ความสนใจมีทั้งชาวไทยใหญ่เองและชาวต่างชาติที่มาร่วมงาน ในรัฐฉานนั้นถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาว่าคนที่จจะเข้าร่วมงานปีใหม่ไตจะต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ตัดเย็บแบบไต ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมงานปีใหม่ไตใหญ่ที่จัดขึ้นในเมืองหมู่เจ้ และเมืองน้ำคำ ทางตอนเหนือของรัฐฉาน ประเทศพม่าครั้งหนึ่งเมื่อคราวที่มีการเฉลิมฉลองย่างเข้าสู่ปีใหญ่ ปีที่ 2100 (พ.ศ. 2549) ในงานนั้นผู้วิจัยเห็นผู้คนเข้าร่วมงานทุกคนล้วนแต่แต่งกายสวยงามด้วยเสื้อผ้าแบบไตใหญ่ หากแต่เมื่อได้เข้าร่วมงานที่ย้ายมาจัดนอกบ้าน ดังที่จัดในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเห็นคนมาร่วมงานแต่งกายแบบไตใหญ่เพียงครั้งหนึ่งของผู้มาร่วมงาน แม้ว่าผู้จัดจะพยายามอย่างเต็มที่ที่จะขอให้ผู้เข้าร่วมงานแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบไตใหญ่ แต่เมื่อสอบถามผู้เข้าร่วมงานหลายคนว่าเหตุใดจึงไม่ใส่ชุดไตใหญ่มาร่วมงาน หลายคนกล่าวตรงกันว่าเสื้อผ้าชุดไตใหญ่โดยเฉพาะของผู้หญิงมีราคาแพง โดยหากต้องซื้อหรือตัด ก็จะต้องใช้เงินชุดละมากกว่าหนึ่งพันบาท ทำให้หลายคนบอกว่าไม่สามารถซื้อหามาใส่ได้เนื่องจากติดที่ราคา

ภาพประกอบ : เสื้อผ้าชุดของผู้ใหญ่ไตใหญ่ที่วางขายในงาน มีราคาค่อนข้างสูงคือชุดละ 1 พันบาท

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่เรียกว่า “พื้นที่บนเรือนร่าง” นี้มีความเป็นเพศอยู่สูงมาก เนื่องจากผู้หญิงชาวไทใหญ่จะเป็นผู้ถูกเรียกร้องให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบไทใหญ่มากกว่าผู้ชาย ในปีหนึ่งที่มีการจัดงานปีใหม่ไทใหญ่ ผู้วิจัยได้พบกับเพื่อนผู้หญิงชาวไทใหญ่คนหนึ่งที่ไม่ได้พบหน้ากันมานาน เมื่อได้พบกันในงานแห่งนี้ผู้วิจัยได้สอบถามว่ามางานนี้เพื่อมาช่วยงานอะไร เธอตอบว่าไม่ได้มาช่วยอะไรเป็นพิเศษ แต่มาร่วมงานเพราะผู้จัดขอร้องให้แต่งตัวแบบไทใหญ่มาร่วมงาน สิ่งที่เพื่อนของผู้วิจัยบอกมานั้นสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้จัดที่จะสร้าง space as representation คือกระบวนการสร้างพื้นที่บนเรือนร่างให้เป็นเรือนร่างที่สื่อสารความเป็นไต อย่างไรก็ตามพื้นที่ผ่านกระบวนการสร้างขั้นนี้ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงถูกคาดหวังมากกว่าผู้ชาย

ร้านค้าอีกประเภทหนึ่งที่สื่อสารความเป็นไตได้อย่างชัดเจนคือร้านขายเทปซีดีเพลงไทใหญ่ ประเภทของเพลงอาจแบ่งได้เป็น 1) เพลงร่วมสมัยที่มีทำนองเนื้อหาทันสมัย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเพลงป๊อปไทใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก 2) เพลงไตแบบดั้งเดิม (จ๊าดไต) และ 3) เพลงเกี่ยวกับการทหาร หรือการสู้รบของทหารไต ผู้มาร่วมงานส่วนใหญ่อาจเลือกซื้อหาเพลงตามรสนิยมของตน ส่วนใหญ่ก็จะซื้อเพลงรักของนักร้องยอดนิยมชาวไทใหญ่ อย่างเช่น จายสายมว จายเจิงหาญ จายหาญแลง หรือนางค่าน้อง ไปฟัง

ภาพประกอบ : ร้านขายซีดีเพลงไทใหญ่ที่นำเข้ามาจากประเทศพม่า ยามมีงานปอยมักจะมีร้านขายซีดีมาตั้งวางขายนับสิบร้าน

สิ่งที่น่าสนใจของพื้นที่ประเภทเสียงเพลงนี้ก็คือ ร้านค้าเหล่านี้มักจะนิยมเปิดวีซีดีเพลงที่มีเนื้อหาและภาพการต่อสู้ของกองกำลังทหารไทใหญ่ หรือ Shan State Army (SSA) เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรบหรือการต่อสู้ของทหารไทใหญ่เหล่านี้ ได้รับการผลิตโดยกลุ่มคนหลายกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการต่อสู้ของ SSA กลุ่มแรกคือวงดนตรีของ SSA เอง ที่มีห้องอัดเสียงอยู่ที่กองบัญชาการของ SSA บนยอดดอยไตแลง (ตรงข้ามอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน) ที่ผ่านมามีอัลบั้มมาได้ 2 อัลบั้มพร้อมมิวสิกวิดีโอประกอบเพลงเป็นภาพเกี่ยวกับชีวิตของทหารบนดอยไตแลง หรือภาพการสวนสนามของทหาร ภาพการฝึกซ้อมรบ บางครั้งก็มีการนำเอาภาพการทำศึกสงครามจากที่อื่น ๆ มาใส่ประกอบเป็นภาพประกอบเรื่องราวการสู้รบ นอกจากนี้ก็ยังมีวงดนตรีอีกสองสามวงที่ก่อตั้งขึ้นโดยนายทหารของ SSA ที่รวบรวมเอาคนหนุ่มไตในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีฝีมือในการเล่นดนตรีมาตั้งวงดนตรี กลุ่มเหล่านี้มีอัลบั้มออกมารวมๆ กันแล้วประมาณ 5 อัลบั้ม มีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติ ภาพประกอบมิวสิกวิดีโอผสมผสานระหว่างภาพการสู้รบจากที่อื่น ภาพทหารไทใหญ่ และภาพทิวทัศน์ทั่วไป

นอกจากอัลบั้มเพลงเหล่านี้แล้ว ก็ยังมีการผลิตวีซีดีเกี่ยวกับการสู้รบจริงๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์การปะทะกันครั้งใหญ่ระหว่างทหารไทใหญ่ของ SSA กับทหารพม่า ในปีพ.ศ. 2545 เหตุการณ์ที่ทหารจำนวนหนึ่งของ SSNA ที่เคยเป็นกลุ่มหยุดยิงมาก่อน (ceasefire group) แต่วันหนึ่งก็ตัดสินใจมาเข้าร่วมกับกองกำลังของ SSA วิดีโอชุดนี้เป็นการถ่ายภาพเรื่องราวตั้งแต่กลุ่ม SSNA ถอนทัพออกมาจากรัฐฉาน เปรารถที่มีอยู่ทั้งหมดทิ้งเพื่อมิให้ทหารพม่านำไปใช้ต่ออีก ออกเดินทางมาในป่า ผ่านการปะทะกับกองกำลังทหารพม่าหลายครั้ง จนกระทั่งมาเข้าร่วมกับกองกำลัง SSA ดอยไตแลง และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ภายหลังได้มีการนำภาพจากวิดีโอชุดนี้มาใส่เสียงเพลงและอัดเป็นวีซีดีออกขาย ได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงราวปี พ.ศ. 2549-2551

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับแผงขายเทปและวีซีดีเพลงเหล่านี้ก็คือ ร้านค้าเกือบทุกร้านจะนิยมเปิดวีซีดีที่มีเนื้อหาและภาพเกี่ยวกับการสู้รบเพื่อเรียกลูกค้าที่เป็นทั้งชายและหญิงให้มาหยุดชมหน้าร้าน วีซีดีเหล่านี้จะเปิดผ่านจอโทรทัศน์ตลอดทั้งคืนที่มีงานปอยของชาวไทใหญ่ หากวิเคราะห์ในแง่พื้นที่ของเลอแพบ จะเห็นได้ว่าพื้นที่นี้ได้ผ่านกระบวนการสร้างจนกระทั่งกลายมาเป็น “ภาพตัวแทน” (representation) ชนิดหนึ่ง ที่สามารถส่งผ่านสำนึกความเป็นชาติ ปลุกเร้าการต่อสู้เพื่อชาติ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งชาติต่อคนไทยใหญ่ที่ทำงานและอาศัยอยู่ในเมืองไทยได้เป็นอย่างดี แม้เรา

ไม่อาจจะบอกได้ว่าภาพและเสียงเพลงเหล่านี้จะก่อให้เกิดสำนึกชาตินิยมในหมู่ผู้ชมที่ยืนชมอยู่
ได้มากนักแน่แค่ไหน เพราะในแง่ของการศึกษาเรื่องสื่อแล้ว การศึกษาอิทธิพลจากการชมภาพยนตร์
นั้นไม่อาจวัดได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ แต่เท่าที่ผู้วิจัยสังเกตและสอบถามพูดคุยกับคนที่ยืนชมวี
ซีดีเหล่านี้อยู่ ผู้ชมโดยเฉพาะวัยรุ่นมักกล่าวตรงกันว่า “ดูแล้วรู้สึกดีที่ทหารไทใหญ่ยังไม่เลิกต่อสู้”
ส่วนสำหรับคนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวไทใหญ่ที่เกิดหรือเติบโตที่เมืองไทย ภาพเหล่านี้ก็อาจช่วยดึง
จินตนาการของพวกเขาให้เชื่อมโยงกับที่รัฐฉาน ในประเทศพม่าได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม หาก
เปรียบเทียบกับพื้นที่บนเว็บบอร์ดที่สร้างภาพตัวแทนของชาวไทใหญ่ผ่านผู้หญิงและเครื่องแต่งกาย
แบบไทใหญ่แล้ว พื้นที่ของสื่อชนิดนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเพศสูงไม่น้อยไปกว่า
พื้นที่บนเว็บบอร์ด หากแต่พื้นที่ชนิดนี้ พื้นที่ของภาพตัวแทนเกี่ยวกับการสู้รบ กิจกรรมทางการเมือง
จะดึงดูดผู้ชมที่เป็นเพศชายให้มาเข้าชมได้มากกว่าเพศหญิง

ในส่วนที่เหลือของร้านค้า ร้านอาหารไทใหญ่ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เปลี่ยนพื้นที่ใน
จินตนาการให้เป็นสิ่งที่จับต้องได้ รับประทานได้ อาหารก็เช่นเดียวกับภาษาที่เป็นส่วนหนึ่งของ
วัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน การได้มาเที่ยวงานที่เต็มไปด้วยผู้คนพูดภาษาไทใหญ่ แต่งกายด้วย
เสื้อผ้าแบบไทใหญ่ ได้กินอาหารไทใหญ่ ก็ย่อมทำให้ผู้ร่วมงานที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานอพยพ ที่จาก
บ้านเกิดมานานได้คลายความคิดถึงบ้านหรืออย่างน้อยก็ได้ผ่อนคลายจากการทำงานหนักมา
ตลอดทั้งปี กล่าวโดยสรุปก็คือ “ชุมชนในจินตนาการ” ของแรงงานอพยพชุมชนนี้ เต็มไปด้วยรูป
เสียง กลิ่น และรสที่ผู้จัดและพ่อค้าคนขายของต่างๆพยายามปรุงเพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้สัมผัสถึง
ความเป็นไทใหญ่นอกบ้านเกิดอย่างเต็มที่

หากพิจารณาจากร้านค้าต่างๆแล้ว เราอาจรู้สึกได้ว่าพื้นที่นี้กำลังส่งสารไปถึงผู้รับสารที่
เป็นชาวไทใหญ่โดยเฉพาะ แต่หากลองพิจารณาการจัดพื้นที่ส่วนอื่นๆ อาจจะได้เห็นว่าผู้จัดกำลัง
ส่งสารไปถึงผู้รับสารที่แตกต่างหลากหลายกลุ่ม

ห้องนิทรรศการ

สมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ได้เริ่มต้นจัดนิทรรศการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชน
ชาติไทใหญ่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากในปีนั้นมีการจัดงานประชุมวิชาการระดับนานาชาติ
ในหัวข้อ Shan Studies Conference ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาคมภาษาและวัฒนธรรม
ไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำนิทรรศการเคลื่อนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิต

วัฒนธรรมของชนชาติไทใหญ่ หลังจากงานประชุมวิชาการในปีนั้นแล้ว นิทรรศการส่วนนี้ได้ถูกเก็บไว้และมีการนำมาจัดแสดงทุกปีในช่วงเทศกาลปีใหม่ของชาวไทใหญ่ ที่ห้องนิทรรศการของวัดกุ้เต้า

นิทรรศการนั้นมีลักษณะเป็นนิทรรศการผสมระหว่างภาพถ่ายและการจำลองวิถีชีวิตหลายๆอย่างมาไว้ด้วยกัน เนื้อหาของนิทรรศการแบ่งเป็นส่วนของประวัติศาสตร์ชนชาติไทใหญ่ และอีกส่วนเป็นเรื่องราวชีวิต วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ เมื่อก้าวเข้าไปในห้อง จุดสนใจจุดแรกอยู่ที่ปีกซ้ายครึ่งหลังของห้อง ที่มีการนำเสนอภาพพร้อมกับประวัติของเจ้าฟ้าไตเมืองต่างๆ เช่น เจ้าฟ้าแสนหวี เจ้าฟ้าเชียงตุง เจ้าฟ้าเหล่านี้เป็นเจ้าฟ้าของแคว้นไทใหญ่ทั้ง 34 แคว้น⁴ ก่อนที่จะถูก

⁴ เจ้าฟ้า หมายถึง ผู้ปกครองระดับเมืองหรือแคว้นโดยการสืบทอดเชื้อสายทางตระกูล ก่อนปี ค.ศ.1959 รัฐบาลแบ่งการปกครองออกเป็น 34 หัวเมืองแต่ละหัวเมืองมีเจ้าฟ้าปกครองดูแล เจ้าฟ้า 34 องค์สุดท้ายของรัฐบาล ก่อนถูกบังคับมอบอำนาจโดยรัฐบาลของนายพลเนวินในปี ค.ศ.1959 มีดังนี้

01. เจ้าขุนยูน เจ้าฟ้าเมืองสะกออย (Mong Sakoi)
02. เจ้าขุนอู เจ้าฟ้าเมืองปางหมี่ (Mong Pang Mi)
03. เจ้าขุนซอ เจ้าฟ้าเมืองโจง (Mong Jong)
04. เจ้าขุนจี่ เจ้าฟ้าเมืองจ่ามกา (Mong Sam Kar)
05. เจ้าขุนจิ่ง เจ้าฟ้าเมืองวานเหยน (Mong Wan Yen)
06. เจ้าขุนอ่อง เจ้าฟ้าเมืองบ่อทราย (Mong Baw Hsai)
07. เจ้าอ่องโม เจ้าฟ้าเมืองปาย (Mong Pai)
08. เจ้าขุนยี่ เจ้าฟ้าเมืองยัวะหง่าน (Mong Ywa Ngan)
09. เจ้าขุนจิ่ง เจ้าฟ้าเมืองปวยล่า (Mong Puay La)
10. เจ้าตองส่วย เจ้าฟ้าเมืองน้ำโคก/หนองหวอน (Mong Nam Khok)
11. เจ้าเสื่อหม เจ้าฟ้าเมืองป้อน (Mong Pawn)
12. เจ้าขุนไธ้ เจ้าฟ้าเมืองโหโปง (Mong Ho Pong)
13. เจ้าโมจ้อ เจ้าฟ้าเมืองปางโหลง (Mong Pang Lawng)
14. เจ้าอ๋อนมัน เจ้าฟ้าเมืองสีแสง (Mong Si Saeng)
15. เจ้าส่วยหม่ง เจ้าฟ้าเมืองเกชี (Mong Keshi)
16. เจ้าหมั่นฟ้า เจ้าฟ้าเมืองฮู้ (Mong Hsu)
17. เจ้าวุนจี่ เจ้าฟ้าเมืองปางตระ (Mong Pang Dara)
18. เจ้าหยันจิ้นไส เจ้าฟ้าเมืองโกก้าง (Mong Kokang)
19. เจ้าส่วยจี่ เจ้าฟ้าเมืองป๋น (Mong Pan)
20. เจ้าตุงหม่อง เจ้าฟ้าเมืองหนอง (Mong Nawng)
21. เจ้าทุนเอ เจ้าฟ้าเมืองสำเมืองค้ำ (Mong Hsamongkham)
22. เจ้าอ่องจิ้น เจ้าฟ้าหมอกใหม่ (Mong Mawk Mai)
23. เจ้ามั่งเล็ก เจ้าฟ้าเมืองเลน (Mong Loen)
24. เจ้าเป้ เจ้าฟ้าเมืองนาย (Mong nai)
25. เจ้าเสื่อหม เจ้าฟ้าเมืองแสนหวีใต้ (Mong South Hsenwi)
26. เจ้าหมั่นฟ้า เจ้าฟ้าเมืองแสนหวีเหนือ (เมืองไญ้) (Mong Yai)

นายพลเนวินบังคับให้มอบอำนาจในปี พ.ศ. 2502 รวมทั้งภาพหอคำหรือพระราชวังที่ประทับของ เจ้าฟ้า ถัดจากภาพเจ้าฟ้าตรงกลางห้องนิทรรศการมีการจัดชুমบูชาแก่ “ครุหมอไต” หรือปราชญ์ผู้สร้างสรรคืวัฒนธรรมความรู้ให้แก่ชาวไทยใหญ่มาแต่ละยุคสมัย ลักษณะการจัดชুমบูชานี้จะจัดเหมือนโต๊ะหม่มบูชา พร้อมกับปฐพีพรมไว้ด้านหน้าเพื่อให้ผู้มาร่วมงานได้สักการะบูชา ถัดจากโต๊ะตั้งแสดงภาพครุหมอไต เป็นภาพวาดของบรรพบุรุษของชาวไทยใหญ่ โดยมีภาพวาดบุคคลสำคัญคือเจ้าเสื่อข่านฟ้า ที่ชาวไทยใหญ่ถือกันว่าเป็นผู้รวบรวมอาณาจักรของชาวไตให้เป็นหนึ่งเดียว (ในช่วงราวปี พ.ศ. 1860) เจ้าหน้าทีประจำห้องนิทรรศการ ครูสุริยา ซึ่งเคยประกอบอาชีพเป็นครูสอนหนังสือในรัฐฉาน ประเทศพม่ามาก่อน ได้อธิบายว่าภาพเหล่านี้นำมาจัดแสดง เพื่อให้ชาวไทยใหญ่รุ่นใหม่ได้รู้จักบรรพบุรุษของชาวไทยใหญ่ และจะได้รำลึกถึงบุญคุณที่คนเหล่านี้ทำให้มีชาวไทยใหญ่สืบต่อมา

เรื่องราวภาพประวัติศาสตร์ของชนชาติไทใหญ่ข้างต้นสื่อสารได้อย่างชัดเจนว่า ชาวไทใหญ่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ยิ่งใหญ่ เคยรุ่งเรืองมีอำนาจปกครองตนเอง ประกอบกับภาพแผนที่รัฐฉาน และภาพเจ้าฟ้าไทใหญ่ก็ยิ่งย้ำเน้นว่าชาวไทใหญ่มีอาณาเขตมีรัฐที่ชัดเจน ก่อนที่จะถูกรัฐบาลเผด็จการของพม่าฉีกสัญญาปางโหลงที่สัญญาว่าจะให้อิสระภาพแก่ชาวไทยใหญ่หลังจากอยู่รวมกัน 10 ปีทิ้ง นอกจากนี้ยังมีภาพหอหลวงเชียงตุง ที่เคยเป็นที่ประทับของเจ้าฟ้าเชียงตุง ต่อมาถูกรัฐบาลทหารพม่าทำลายทิ้ง เพื่อเอาพื้นที่ไปสร้างโรงแรม โดยไม่สนใจคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของหอหลวงแห่งนี้เลย ภาพอดีตที่สวยงามของหอหลวงเชียงตุงตอกย้ำถึงความรู้สึกคับแค้นขมขื่นใจของชาวไทยใหญ่ที่ถูกรัฐบาลทหารพม่าทำลายประวัติศาสตร์ของตนจนหมดสิ้น

-
27. เจ้าจ่าแสง เจ้าฟ้าเมืองสีป้อ (Mong Hsi Paw)
 28. เจ้าขุนปานจิ่ง เจ้าฟ้าเมืองน้ำสัน (Mong Nam San)
 29. เจ้าหนุ่ม เจ้าฟ้าเมืองลายคำ (Mong Lai Kha)
 30. เจ้าขุนจี่ เจ้าฟ้าเมืองกึ่ง (Mong Kung)
 31. เจ้าคำเช็ก (เจ้าส่วยไต) เจ้าฟ้าเมืองยองห้วย (Mong Yawnghwe)
 32. เจ้าขุนเขียว เจ้าฟ้าเมืองมีด (Mong Mit)
 33. เจ้าจายโหลง เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง (Mong Keng Tung)
 34. เจ้าขุนสา เจ้าฟ้าเมืองลอกจอก (Mng Lawk Sawk)

ภาพประกอบ : นิทรรศการภาพถ่ายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนชาติไทใหญ่ โดยนำจัดแสดงที่อาคารหลังหนึ่งของวัดกุ้เต้าทุกครั้งที่มีการจัดงานเทศกาลปีใหม่ของไทใหญ่

นอกจากเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทใหญ่แล้ว อีกปีกหนึ่งของห้องนิทรรศการใช้เป็นพื้นที่จัดแสดงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ เริ่มจากการจัดแสดงภาพอาหารนานาชาติของชาวไทใหญ่ ถัดไปเป็นการแสดงบ้านจำลองของชาวไทใหญ่ พร้อมด้วยยังข้าวอุปกรณ์การเกษตร ที่ทำให้คนดูได้รู้จักวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ บริเวณใกล้เคียงกันนั้น จัดแสดงเครื่องแต่งกายของชาวไตกลุ่มต่างๆทั้งในรัฐฉาน และชาวไตลื้อ ไตมว ที่อาศัยในมณฑลยูนนานในประเทศจีนอีกด้วย

นอกเหนือจากวัฒนธรรมการเกษตร บ้านเรือน อาหาร และเครื่องแต่งกายแล้ว สิ่งสำคัญที่
ได้รับการจัดวางเพื่อนำเสนออีกอย่างคือหนังสือตำราภาษาไทยใหญ่ ซึ่งจากประสบการณ์ของชาว
ไทใหญ่จากประเทศพม่าเกี่ยวกับภาษาไทยใหญ่นั้น เนื่องจากภาษาไทยใหญ่ไม่ได้รับการอนุญาตให้
สอนในโรงเรียน จึงเป็นสิ่งที่ชาวไทใหญ่ขมขื่นมาโดยตลอด ถึงกับมีเพลงที่แต่งโดยนักแต่งเพลงผู้มี
ชื่อเสียงคือ จายคำเหล็ก ในชื่อว่า “ปล่อยหนังสือไต่เถิด” เรียกร้องให้รัฐบาลพม่าเปิดโอกาสให้มี
การสอนหนังสือภาษาไทยใหญ่ในโรงเรียน แต่ด้วยความพยายามของสมาคมภาษาและวัฒนธรรม
ไทใหญ่ (ก๋อเล็กลายและฝิ่งเง่ไต) ที่มีตัวแทนอยู่ทุกเมืองในรัฐฉาน ประเทศพม่า ที่ร่วมมือร่วมใจกัน
สอนภาษาไทยใหญ่ให้กับเด็กและผู้ใหญ่ในช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อน และมีการผลิตตำราสอนภาษา
ไทใหญ่ออกมาถึงขั้นปีที่ 5 ทำให้ชาวไทใหญ่ภูมิใจว่าภาษาของตนยังได้รับการสืบทอดต่อไป

นิทรรศการเกี่ยวกับประวัติชนชาติและวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่จัดแสดงในงานประเพณีปีใหม่ของ
ชาวไทใหญ่นี้ บ่งบอกความภาคภูมิใจที่ชาวไทใหญ่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มีภาษาเป็น
ของตนเอง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ที่สำคัญมีประวัติศาสตร์ของตนเองที่ครั้งหนึ่งเคยมี
อาณาจักรที่เกรียงไกร มีวีรบุรุษแห่งชาติทั้งด้านการรบและการศึกษา ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นสิ่งที่
ผู้จัดต้องการจะส่งผ่านไปให้กับคนไทใหญ่ที่มาอาศัยและทำงานในเมืองไทย หากเป็นคนที่จาก
บ้านมานานแล้ว สารชุดนี้ก็จะเป็รื่องช่วยเตือนใจมิให้หลงลืมภาษาและวัฒนธรรมของชนชาติ
ตน หรือหากเป็นลูกหลานชาวไทใหญ่ที่ไม่เคยรู้เรื่องบรรพบุรุษของตนมาก่อน นิทรรศการนี้จะ
ช่วยปลูกฝังสำนึกความเป็นไต่ลงไปสู่คนรุ่นใหม่ที่กำลังไกลจากวัฒนธรรมไทใหญ่ สุดท้ายหากเป็น
คนไทย หรือชาวต่างชาติ สารชุดนี้ก็จะช่วยสร้างภาพ (space as representation) ให้คนไทยหรือ
ชาวต่างชาติได้รับรู้ถึงตัวตน อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่ต่างออกไป แต่มี “อารยะ” กว่าตัวตนของ

คนไทยใหญ่ที่ชาวไทยรับรู้และมีภาพติดอยู่ในใจเพียงภาพเดียวคือ ภาพของแรงงานต่างด้าว ผิดกฎหมาย ทำงานขั้นต่ำที่ชาวไทยไม่มีใครอยากทำอีกต่อไป

ประการสุดท้ายที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ก็คือ นิทรรศการชุดนี้มีความพยายามที่จะอ้างอิงกับความเป็นไทยในแง่ของอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ จุดเน้นที่ชาวไทยใหญ่เลือกมาเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในกรณีของสมเด็จพระนเรศวรนั้น ครูสุริยา ผู้นำชมนิทรรศการกล่าวว่าเนื่องจากพระนเรศวรเสด็จสวรรคตที่เมืองหาง ซึ่งเป็นเมืองอยู่ในรัฐของชาวไทยใหญ่ หากไม่เสด็จสวรรคตเสียก่อน ทุกวันนี้เมืองไทใหญ่ก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยก็เป็นได้ ในขณะที่ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 นั้น ผู้จัดเลือกภาพที่คนไทยใหญ่กำลังถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาจัดแสดง ซึ่งครูสุริยาบอกว่า ภาพนี้เป็นภาพที่ควรนำมาจัดแสดงเพื่อแสดงความจงรักภักดี เพราะการได้มีโอกาสเข้ามาอยู่อาศัยและทำงานในเมืองไทย หากไม่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คนไทยใหญ่ก็คงไม่มีโอกาสหนีร้อนมาพึ่งเย็นได้เช่นทุกวันนี้

สำหรับผู้ชมนิทรรศการเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายกลุ่ม ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะสวมใส่ชุดไทใหญ่มาร่วมงาน และส่วนใหญ่จะมาเป็นครอบครัว กลุ่มนี้จะมีการพูดคุยกับทีมงานที่เป็นผู้นำชมบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเดินชมนิทรรศการตามลำพัง สิ่งที่คนกลุ่มนี้ทำเมื่อเข้ามาในห้องนิทรรศการคือ เดินเข้ามาไหว้ภาพวีรบุรุษของคนไท

ใหญ่ มาไหว้ที่ภาพชุดของบรรดาครุหมอไตในแต่ละยุคแต่ละช่วงเวลา และหยุดดูที่แผนที่แสดงเมืองทั้ง 34 เมืองของรัฐฉาน (สมัยอังกฤษ) เป็นเวลานาน จากนั้นก็เดินชมนิทรรศการส่วนวัฒนธรรมประเพณีโดยรอบห้อง เมื่อสอบถามดูก็พบว่าบางคนมางานปีใหม่ที่วัดแก้วเจ้าทูปปี เคยชมนิทรรศการมาแล้ว แต่ที่เข้ามาอีกในครั้งนี่ก็เพื่อมาไว้สักการะบรรพบุรุษและครุหมอไตของชาวไทยใหญ่ บางคนก็เพิ่งเคยมาเป็นครั้งแรก เพราะปีก่อนๆต้องทำงาน ในขณะที่กลุ่มคนดูวัยรุ่นที่เข้ามาชมห้องนิทรรศการนั้น ส่วนใหญ่จะไม่ได้แต่งกายด้วยชุดไทใหญ่ เมื่อเข้ามาในห้องนิทรรศการก็มักจะพูดคุยกันเองมากกว่าสนทนาหรือสอบถามที่งานผู้นำชม ส่วนใหญ่จะมาเป็นกลุ่ม เมื่อลองสอบถามดูกลุ่มวัยรุ่นชาวไทยใหญ่จะตอบว่ามาชมทั่วไป ไม่ได้เจาะจงที่จะมาดูอะไรเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะเข้ามาเพื่อถ่ายรูป และไม่มีความรู้อะไรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ บางคนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ด้วย เนื่องจากเกิดในเมืองไทย หรืออพยพมาตั้งแต่วัยเป็นเด็ก กลุ่มวัยรุ่นนี้จะไม่มีการเข้ามากราบไหว้รูปครุหมอไตหรือวีรบุรุษชาวไทยใหญ่เลย

หากพิจารณาในแง่ของตัวนิทรรศการแล้ว พื้นที่ของนิทรรศการก็เหมือนพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีการนำพื้นที่ทางกายภาพ (พื้นที่ในห้องโถง โถง ภายใต้วัด) มาผ่านกระบวนการจัดพื้นที่เพื่อสร้างภาพ เพื่อให้พื้นที่นั้นสื่อสารข้อความบางอย่างแก่ผู้พบเห็น แต่สุดท้ายพื้นที่ที่ผ่านกระบวนการสร้างภาพนั้น จะเข้าไปมีส่วนสร้างระบบความสัมพันธ์ของผู้คนบนพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างไร คำตอบในข้อนี้อาจจะยังไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากว่าพื้นที่ของงานประเพณีนี้เป็นพื้นที่สาธารณะแบบชั่วคราว ที่ผู้คนมารวมกันชั่วคราว และหลังจากนั้นก็สลายตัวไป สิ่งในพื้นที่ชนิดนี้จะได้ก็คงเป็นความพยายามที่จะสร้างระบบความสัมพันธ์ขึ้นมา เช่นสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนไทใหญ่ โดยผู้จัดพยายามอ้างอิงกับความเป็นไทย อ้างอิงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยในแง่ของความจงรักภักดี เพื่อสถาปนาให้คนไทใหญ่มี “ความเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม” (cultural citizenship) ร่วมกับคนไทย ในขณะที่เดียวกันก็พยายามสร้างระบบความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างวัยรุ่นไทใหญ่ รุ่นที่เกิดและเติบโตในเมืองไทย ที่ไม่เคยรับรู้ประวัติศาสตร์ใดๆที่เกี่ยวกับชนชาติไทใหญ่เลย ให้ผนวกรวมกับชาวไทยใหญ่ต่างๆหลากหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน แต่ความพยายามเช่นนี้จะมีพลังแค่ไหนที่จะสร้างระบบความสัมพันธ์ขึ้น หรือจะมีพลังแค่ไหนที่จะไปหักล้างขัดแย้งกับระบบความสัมพันธ์เดิมที่มีอยู่ คงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาต่อไป

พื้นที่เวทีการแสดง

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า พื้นที่เวทีการแสดงนี้มีสองเวที เวทีใหญ่อยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหาร วัด ด้านหน้าเวทีเป็นลานโล่งสามารถจุผู้ชมได้หลายพันคน ฉากบนเวทีติดป้ายสวัสดิ์ปีใหม่ 2107 เขียนเป็นภาษาไทยใหญ่และภาษาไทย การแสดงบนเวทีจะเริ่มประมาณ 19.00 นาฬิกา โดยการแสดงช่วงหัวค่ำจะเป็นการแสดงพื้นบ้าน เช่นการฟ้อนรำแบบไทใหญ่ การรำนกกิงกะล่า การแสดงโต (โตจะเป็นสัตว์ในเทพนิยาย มีลักษณะคล้ายกวาง การแสดงโตเป็นการแสดงแบบสวมหุ่นเชิดคล้ายการเชิดสิงโตของชาวจีน) หรือการร้องเพลงแบบโบราณที่เรียกว่าจาดไต รวมทั้งการฟ้อนรำธงชาติไทใหญ่ การแสดงพื้นบ้านเช่นนี้เรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของงานปีใหม่ไทใหญ่ ที่ผู้จัดพยายามขบขันให้มีเนื้อหาในส่วนนี้ค่อนข้างมาก ในขณะที่บนเวทีงานเทศกาลอื่นๆจะไม่ค่อยเห็นการแสดงพื้นบ้านของไทใหญ่แบบเต็มชุดเช่นนี้

นอกเหนือจากการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของเวทีการแสดงงานปีใหม่ไทใหญ่แล้ว ในวันแรกที่มีพิธีเปิดนั้นจะเป็นธรรมเนียมเกือบทุกปีที่จะมีการเชิญนายกเทศมนตรีเมืองเชียงใหม่ พร้อมกับนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่มาเปิดงานพิธี รวมทั้งมีการเชิญเจ้าอาวาสวัดคู่เด้ามานั่งบนเวทีเพื่อร่วมในการเปิดงานด้วย ซึ่งทุกปีนายกเทศมนตรีเมืองเชียงใหม่ก็จะเปิดงานในลักษณะคำกล่าวที่ว่า ท่านรู้สึกยินดีที่พี่น้องไทใหญ่ แม้ว่าจะจากบ้านเกิดมาทำงานขายแรงงานในเมืองไทย ก็ยังได้มีโอกาสแสดงออกทางการศาสนาและประเพณีของตน หลังจากกล่าวเปิดงานแล้ว นายกเทศมนตรีก็จะถือโอกาสให้โอวาทแก่แรงงานอพยพที่มาอยู่อาศัยและทำงานในเมืองเชียงใหม่ให้รู้จักประพฤติดินให้เรียบร้อย ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคม ไม่มั่วสุมยาเสพติดหรือการพนัน

การแสดงในช่วงต่อมาหลังการแสดงแบบพื้นบ้านก็จะเป็นรูปแบบคอนเสิร์ตสมัยใหม่ มีการเชิญนักร้องนักดนตรีหลายหลายรูปแบบมาแสดงบนเวที ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ประเภทของเพลงอาจแบ่งได้เป็น 1) เพลงร่วมสมัยที่มีทำนองเนื้อหาทันสมัย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเพลงป๊อปไทใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นเพลงรัก 2) เพลงโตแบบดั้งเดิม (จาดไต) และ 3) เพลงเกี่ยวกับการทหาร หรือการสู้รบของทหารโต การแสดงบนเวทีคอนเสิร์ตในช่วงหัวค่ำจะเน้นไปในลักษณะเพลงสตริงป๊อปไทใหญ่ ในขณะที่ช่วงดึกจะเน้นเพลงร็อค เพราะกลุ่มวัยรุ่นจะมาร่วมงานตั้งแต่หลังสามทุ่มเป็นต้นไป เพลงร็อคในช่วงดึกจึงเน้นเอาใจกลุ่มคนวัยรุ่น

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ในแทบทุกปีที่ได้มีการจัดงานมา สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ประการแรกในแง่ของการคุ้มครองเรื่องการรักษาความปลอดภัย ในช่วงปีแรกๆนั้นจะเห็นตำรวจยืนคุ้มกันหน้าเวทีหลายนาย เนื่องจากเกรงว่าจะมีการตีกันของวัยรุ่นไทใหญ่เกิดขึ้น แต่ภายหลังรูปแบบการรักษาความปลอดภัยเปลี่ยนไปอยู่ที่การป้องกันคุ้มครองจากหน้าประตูทางเข้างาน ที่มีการถอดเข็มขัด ถอดอาวุธของมีคมของวัยรุ่นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นชาย เพื่อป้องกันมิให้ใช้อาวุธในการทะเลาะวิวาทกันได้ อย่างไรก็ตามการรักษาความปลอดภัยยังมีอยู่เหมือนเดิม

สอง นักร้องบนเวทีคอนเสิร์ตนั้น ในช่วงปีแรกๆ ผู้จัดพยายามที่จะเชิญนักร้องจากประเทศพม่ามาร่วมงาน ในปีพ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นปีที่ชาวไทใหญ่ทั่วทุกที่ในรัฐฉานเฉลิมฉลองกันอย่างใหญ่โต เพราะถือเป็นปียิ่งใหญ่ คือปีที่ศักราชไทใหญ่เดินทางมาถึง 2100 ปี ในปีนั้นผู้จัดงานคือสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากเพื่อเชิญนักร้องชื่อดังชาวไทใหญ่ 2 คนจากประเทศพม่ามาร่วมงาน โดยนักร้องทั้งสองคนนั้นเดินทางมาจากเมืองหมู่เจ้ เมืองในรัฐฉานตอนเหนือที่ติดชายแดนประเทศจีน ทำให้สมาคมต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่อนข้างสูง ดังนั้นในปีต่อมาจึงเน้นการเชิญนักร้องจากพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับภาคเหนือของประเทศไทย เช่น จากเมืองเชียงตุง ที่สามารถเดินทางด้วยรถจากเมืองเชียงตุงมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ได้

อย่างไรก็ตามการเชิญนักร้องไทใหญ่จากรัฐฉานนั้นถือเป็นจุดเน้นของงานปีใหม่ไทใหญ่ และเป็นสิ่งที่ผู้จัดพยายามสืบต่อธรรมเนียมนี้มาโดยตลอด เพื่อเชื่อมโยงจินตนาการของชาวไทใหญ่ที่อพยพมาขายแรงงานไม่ให้ขาดจากบ้านเกิดในประเทศพม่า ในขณะที่นักร้องบนเวทีก็มีส่วนร่วมในความพยายามเชื่อมโยงสำนึกอันนี้ผ่านการพูดคุยกับผู้ชมที่อยู่ด้านล่างเวที และผ่านเสียงเพลงที่พวกเขาร้อง

ความเปลี่ยนแปลงอีกประการที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นก็คือ พิธีกรบนเวที ในช่วงปีหลังๆนั้นจะสังเกตได้ว่าพิธีกรบนเวทีพยายามที่จะสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไท พิธีกรบนเวทีซึ่งประกอบไปด้วยพิธีกรหญิงและชายมักจะกล่าวคำพูดเพื่อเรียกร้องให้ชาวไทใหญ่ที่มาขายแรงงานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ไม่ให้ลืมภาษาไทใหญ่ ไม่ลืมว่าตัวเองเป็น “ไท” และไม่ลืมวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างเช่นอาหาร การฟ้อนรำ หรือเครื่องแต่งกายแบบไทใหญ่ ในขณะที่ก่อน

หน้านั้นที่มีการจัดงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ขึ้นในช่วงปีแรกๆ คนที่ทำหน้าที่ในการเรียกร้องให้
แรงงานไม่ลืมภาษาไทใหญ่ ไม่ลืมวัฒนธรรมไทใหญ่มักจะเป็นนักร้องที่ขึ้นมาร้องเพลงบนเวที
มากกว่าที่จะเป็นพิธีกร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากิจกรรมบนเวทีและเนื้อหาที่พิธีกรพยายามสอดแทรกจะมุ่งเน้นไปใน
เรื่องของการธำรงรักษาวัฒนธรรมไทใหญ่ในดินแดนห่างไกลจากบ้านเกิด สิ่งที่ปรากฏให้เห็นควบคู่
กันไปบนเวทีก็คือความพยายามในการนำเสนอภาพความทันสมัยของชาวไทใหญ่ ผ่านรูปแบบ
การดำเนินรายการแบบสมัยใหม่ วิธีการพูดบนเวทีที่เหมือนกับการพูดคุยของพิธีกรชาวไทย
กล่าวคือ มีการเรียกร้องให้ตบมือสนับสนุน มีการเล่นมุกตลกแบบสมัยใหม่ มีการเชิญชวนให้ซื้อ
พวงมาลัยสนับสนุนนักร้องที่ร้องเพลงถูกใจ สิ่งเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “ไวยากรณ์” บนเวทีที่
สะท้อนความทันสมัย ความไม่เชย เหมือนดังคำไทใหญ่ที่ว่า “ซี้ดกาบ ซี้ดปาน” คือทันโลก ทันเวลา
กับผู้อื่น

ในขณะที่บนเวทีใหญ่กำลังเสนอความเป็นไทใหญ่ที่ครบเครื่องทั้งประเพณี (tradition)
และความทันสมัย (modernity) เวทีเล็กที่อยู่ด้านหลังวัดเป็นความพยายามของผู้จัดที่จะรักษา
ประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ เวทีแห่งนี้ตามดูขนาดแล้วก็ถือว่าเล็กกว่าเวทีด้านหน้ามาก มีการแสดงบน
เวทีต่อเนื่องตลอดเวลาเช่นเดียวกับเวทีใหญ่ แต่การแสดงทั้งหมดล้วนเป็นการแสดงแบบพื้นบ้าน
เช่น การร้องลิเกไทใหญ่ การฟ้อนรำ การบรรเลงขลุ่ยน้ำเต้าแบบของไทใหญ่ หรือการแสดงเครื่อง
เล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ เวทีนี้มีผู้ชมทุกวัย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ หรือคนที่อยู่ในวัย
ทำงาน แต่ขณะเดียวกันก็มีพ่อแม่ชาวไทใหญ่พาลูกหลานมาชมการแสดงหน้าเวทีเช่นกัน

จะเห็นว่าพื้นที่ต่าง ๆ นั้นได้รับการจัดวางด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป
อุดมการณ์ที่ทับซ้อนกันอยู่บนพื้นที่เหล่านี้มีทั้งอุดมการณ์การปลุกสำนึกของความเป็นไทใน
ดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิด ผ่านนิทรรศการ ภาษาพูดบนเวที การแสดงการฟ้อนรำ ดนตรี หรือ
การแต่งกาย และอุดมการณ์ความทันสมัยที่ชาวไทยใหญ่ในฐานะแรงงานอพยพทุกคนอยากมี
ประสบการณ์ร่วม และแม้กระทั่งอุดมการณ์การค้าที่หลายฝ่ายเข้ามาเปลี่ยน “ความเป็นไท” ให้
เป็นสิ่งที่ซื้อขายได้ บริโภคได้ เช่น การบริโภคเข็มกลัดธงชาติไท เสื้อยืดรูปบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่
หรือเทปเพลงที่ช่วยผ่อนคลายความคิดถึงบ้านจากเสียงร้องของนักร้องไทใหญ่ สิ่งเหล่านี้ประกอบ
สร้างกันขึ้นเพื่อผลิตความเป็นไทใหญ่ ซึ่งหากมองตามทฤษฎีของสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall
1990) นักวิชาการสายวัฒนธรรมศึกษา ที่กล่าวแย้งนักวิชาการหลายคน ผู้ศึกษาวัฒนธรรมของคน
พลัดถิ่น ว่าเราไม่อาจหารากที่แท้จริงของคนพลัดถิ่นได้ เพราะคนพลัดถิ่นนั้นมาจากหลายราก
และไม่เคยมีบ้านที่แท้จริง “ความเป็นไทใหญ่” ที่เรามองเห็นผ่านพื้นที่ต่าง ๆ บนเวที ในห้อง
นิทรรศการ หรือผ่านสินค้าต่างๆ ที่วางขายนั้นก็ไม่อาจสืบหารากที่แท้จริงได้ ไม่ใช่ทั้งรัฐฐาน
ประเทศพม่า และไม่ใช่ทั้งประเทศไทยโดยแท้ แต่เป็นที่นี้ ที่ที่พวกเขาอยู่และพยายามสร้างชุมชน
ใหม่ ที่เกิดขึ้นใหม่และเป็นพลวัตตลอดเวลา

ท้ายที่สุดแล้วอุดมการณ์ที่ทับซ้อนกันอยู่บนพื้นที่แห่งนี้จะส่งสารไปถึงผู้รับได้อย่างไร
อุดมการณ์ไหนที่ถูกเลือกรับ ต่อรอง หรือปฏิเสธ และปัจจัยใดที่ทำให้ผู้รับสารเลือกรับอุดมการณ์
บางอย่างแต่ไม่รับบางอย่าง คำตอบต่อคำถามเหล่านี้อาจอยู่ที่แรงงานชาวไทยใหญ่ที่เสียเงินซื้อบัตร
เข้าร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ทุกปี ที่วัดกู่เต้าแห่งนี้

พื้นที่สาธารณะจากมุมมองของแรงงาน

ผู้วิจัยได้ลองสอบถามผู้เข้าร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้าในปีพ.ศ. 2555 จำนวน 8 คน เพื่อทำความเข้าใจว่าคนเหล่านี้คิดอย่างไรกับการเข้าร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้า เหตุใดพวกเขาจึงมาร่วมงาน และสิ่งที่พวกเขาได้รับจากการมาร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่คืออะไร คนเหล่านี้เป็นคนที่ผู้วิจัยพบในงาน มีทั้งที่มาคนเดียว มากับเพื่อน หรือมากับครอบครัว ในแง่ของระยะเวลาการของอยู่ในเมืองไทย มีตั้งแต่ต่ำกว่า 1 ปีจนถึง 25 ปีและรวมถึงคนที่เกิดในเมืองไทยด้วย

เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่สาธารณะจากมุมมองของแรงงาน ผู้วิจัยขอเสนอเนื้อหาในส่วนนี้ผ่านบทสัมภาษณ์คนไทใหญ่ที่มาร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้า 8 คน

จายสมรภัษ เดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลา 2 ปีแล้ว ปัจจุบันทำงานก่อสร้างอยู่ที่อำเภอสันกำแพง จุดประสงค์ในการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยก็เพื่อทำงานเก็บเงิน จายสมรภัษกล่าวว่างานปีใหม่ไทใหญ่ในเมืองไทยก็คล้ายคลึงกับที่จัดกันในรัฐฉาน ประเทศพม่า เขาเข้าร่วมงานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้าเพราะต้องการเห็นว่าปีใหม่ไทใหญ่ที่จัดที่เมืองไทยเป็นอย่างไร เนื่องจากปีที่แล้วไม่มีโอกาสได้เข้าร่วม

นางนุช มางานปีใหม่ไทใหญ่ที่วัดกุ้เต้าพร้อมกับเพื่อนและลูกชายอายุประมาณ 1 ขวบครึ่ง นางนุชอพยพเข้ามาหางานทำในจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ต่อมาก็ได้แต่งงานมีครอบครัวที่นี่ โดยสามีเป็นชาวไทใหญ่เช่นกัน ปัจจุบันนางนุชทำงานเป็นแม่บ้านดูแลความสะอาดให้กับบ้านหลังหนึ่งที่แม่ริม รายได้ต่อวันที่ได้รับประมาณ 150 บาท นางนุชกล่าวว่ามีความสุขกับงานที่ทำและรายได้ที่ได้รับ เมื่อถามว่าคิดอยากกลับบ้านหรือไม่ในเมื่อสถานการณ์ในประเทศพม่าดีขึ้นหรือเก็บเงินได้มากพอ นางนุชตอบว่ายังไม่คิดจะกลับบ้าน และอาจจะไม่ได้กลับด้วยเพราะมีครอบครัวอยู่ที่นั่นแล้ว ความรู้สึกของเธอตอนนี้ก็คืออยากอยู่ทำงานในประเทศไทยต่อไปหากไม่มีปัญหาอะไร สำหรับความรู้สึกที่มีต่องานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เธอกกล่าวว่าไม่มีความแตกต่างเท่าใดกับที่เคยเข้าร่วมในรัฐฉาน

จายสมบุรณ์ อายุ 20 ปี อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 10 ปีมาแล้วตั้งแต่ยังเป็นเด็ก นายสมบุรณ์มีโอกาสได้เรียนหนังสือในเมืองไทยจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม ซึ่งเขาเห็นว่าตนเองมีโอกาสมากกว่าพี่น้องไทใหญ่คนอื่นๆ เพราะคนไทใหญ่ที่เขารู้จักที่เข้ามาหางานทำในเมืองไทยส่วนใหญ่จะเข้ามาเมื่ออายุเกินวัยเรียนแล้ว เข้ามาก็ทำงานอย่างเดียว แต่ตัวเขาเข้ามา

ตั้งแต่เด็ก จึงได้มีโอกาสเรียนหนังสือที่นี้ ปัจจุบันขายสมบรูณ์ทำงานที่ร้านขายเฟอร์นิเจอร์ใน จังหวัดเชียงใหม่ ในแง่ของการทำงานเขามีความรู้สึกที่ดีกับนายจ้างชาวไทย รู้สึกว่าอยู่กับคนไทย แล้วสบายใจไม่มีปัญหาอะไร เมื่อถามว่าคิดอย่างไรกับงานปีใหม่ที่ใหญ่ที่จัดที่วัดกุ้เต้า ขาย สมบรูณ์กล่าวว่ารู้สึกดีใจที่คนไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่มีความสามัคคีร่วมกันจัดงาน มีการหา เงินมาจัดงานเพื่อสืบสานประเพณีอยู่ทุกปี ส่วนตัวเขามาเข้าร่วมงานที่วัดกุ้เต้าได้ 3 ปีติดต่อกัน แล้ว สาเหตุที่มาเข้าร่วมก็เพราะไม่ค่อยได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ใหญ่เพราะมาเติบโตอยู่ในเมืองไทย เป็นเวลานาน

นางমন อายุ 23 ปี ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ อพยพเข้ามาอยู่ใน ประเทศไทยได้ราว 10 ปีมาแล้ว นางมนกล่าวถึงความรู้สึกกับนายจ้างชาวไทยว่ารู้สึกดี แม้จะได้ ค่าแรงเพียงแค่ 150 บาทก็พอใจ เพราะนายจ้างดูแลเป็นอย่างดี ตั้งแต่อพยพเข้ามาหางานทำใน ประเทศไทยเมื่อ 10 กว่าปีก่อนนางมนไม่เคยมีโอกาสเดินทางกลับบ้านเลย ทั้งนี้พ่อแม่ พี่น้องของ นางมนก็ได้ย้ายตามเข้ามาอยู่ในเมืองไทยกันหมดแล้ว อีกทั้งนางมนก็มีครอบครัวอยู่ที่นี้ด้วย ทำให้ ไม่เคยมีความคิดที่จะกลับบ้านในรัฐฉานแต่อย่างใด อยากอยู่หางานทำในเมืองไทยต่อไปเรื่อยๆ เมื่อถามความคิดของเธอกับงานปีใหม่ที่ใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ นางมนกล่าวว่าบรรยากาศงานปี ใหม่ที่นี้ต่างจากที่เธอเคยเข้าร่วมในรัฐฉาน เธอจำได้ว่าที่รัฐฉานจัดงานปีใหม่อิ่งใหญ่กว่าที่ เมืองไทยมาก และคนที่มาร่วมงานก็มีมากกว่าที่นี้หลายเท่า อย่างไรก็ตามเธอก็รู้สึกดีใจที่ได้เข้า ร่วมงานปีใหม่ที่ใหญ่ที่เมืองไทย

จายสง อายุ 32 ปี ปัจจุบันเปิดร้านขายขนมที่ใหญ่ที่ชาวไทยในภาคเหนือเรียกกันว่า “ข้าวตังงา” หรือ “ข้าวหนุกงา” ในขณะที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า “ข้าวปุ้น” ร้านของเขาตั้งอยู่ในแถบ ไนท์บาซาร์ ย่านถนนช้างคลาน จายสงกล่าวว่าตั้งแต่เปิดร้านมาก็พอใจกับรายได้ที่ได้รับ ก่อนหน้า นั้นจายสงเคยทำงานรับจ้างอยู่ในกรุงเทพเป็นเวลาประมาณ 10 ปี จายสงอพยพมาอยู่เมื่อไทย ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532 ปัจจุบันแต่งงานกับชาวไทยใหญ่มีครอบครัวอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ มีลูก 2 คน เมื่อถามถึงความคิดเรื่องการกลับบ้าน จายสงกล่าวว่าไม่ได้กลับบ้านที่รัฐฉานมาเป็นเวลานานมาก และคิดว่าคงไม่มีโอกาสได้กลับไป ตอนนั้นก็คิดเพียงแต่ว่าจะตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทยต่อไป สำหรับ ความรู้สึกที่มีต่องานปีใหม่ที่ใหญ่ที่วัดกุ้เต้า จายสงกล่าวเปรียบเทียบกับงานปีใหม่ที่ใหญ่ที่เขา เคยเข้าร่วมในรัฐฉานว่า งานปีใหม่ที่ใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ก็คล้ายคลึงกับที่จัดในรัฐฉาน จะ แตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องของการแต่งกายของผู้มาร่วมงาน เพราะในรัฐฉานทุกคนจะแต่งกาย

ด้วยชุดไทใหญ่ทั้งหมด ในขณะที่ในเมืองไทยคนที่มาร่วมงานก็แต่งตัวตามสบาย เห็นคนใส่ชุดไทใหญ่ไม่มากนัก

นางสา อายุ 18 ปี อพยพมาหางานทำในประเทศไทยราว 10 กว่าปีมาแล้ว ปัจจุบันทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นศูนย์ประสานงานช่วยเหลือเด็กบนดอย ดูแลเด็กชาวไทยภูเขาตามชายแดนบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ นางสาวกล่าวว่ามีความสุขที่ได้ทำงานที่ดี และไม่เคียดคิดที่จะย้ายกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดในรัฐฉานเลย เนื่องจากว่าจากบ้านเกิดมาอยู่เมืองไทยนานมากแล้ว หากต้องกลับไปใช้ชีวิตในรัฐฉานก็ไม่แน่ใจว่าตนจะคุ้นเคยกับชีวิตที่นั่นหรือไม่ นางสาวมาร่วมงานปีใหม่ที่ไทใหญ่ เพราะเป็นงานประเพณีของชาวไทใหญ่ที่ตนเองรู้สึกดีที่ได้สืบทอดประเพณีนี้ พร้อมกับนี้ก็จะได้พบเจอเพื่อนชาวไทใหญ่มากมายที่มาร่วมงาน

จายมาว อายุ 27 ปี อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่มานานกว่า 100 ปี ปัจจุบันทำงานอยู่กับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เป็นของชาวไทใหญ่ ดูแลเรื่องเกี่ยวกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากได้ทำงานกับนายจ้างที่เป็นคนไทใหญ่และงานก็เกี่ยวข้องกับคนไทใหญ่ทำให้จายมาวมีความสุขกับงานที่ทำ และไม่คิดจะเปลี่ยนงาน แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความรู้สึกคิดถึงบ้าน อยากกลับบ้านที่รัฐฉานเพราะไม่ได้กลับมาานแล้ว แต่หากถามว่าให้กลับไปอยู่เลยก็ยังตอบไม่ได้ เพราะยังไม่รู้ว่าที่บ้านจะมีงานอะไรให้ทำหรือไม่ สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับงานปีใหม่ที่ไทใหญ่ที่จัดที่วัดกู่เต้า จายมาวกล่าวว่า งานปีใหม่ที่นี้ก็เหมือนกับที่จัดขึ้นในรัฐฉาน แต่สิ่งที่เขาเห็นว่าดีกว่าก็คือมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวชมวัฒนธรรมไทใหญ่ได้ ต่างจากที่บ้านเกิดของเขาในรัฐฉานที่มีแต่คนไทใหญ่ด้วยกันเอง ที่แตกต่างกันออกไปอีกอย่างคือที่รัฐฉานจะต้องมีการแข่งขันกีฬาการละเล่นแบบไทใหญ่ เช่น ปีนเสาเก็บธงไทใหญ่ แต่ที่นี้จายมาวไม่เห็นมีการละเล่นแบบนี้ นอกจากนี้ที่รัฐฉานแต่ละหมู่บ้านจะมีการเรียไรเงินกันเพื่อหาเงินสนับสนุนการจัดงานปีใหม่ที่นี้ใช้วิธีขายบัตรเข้าชมงาน

นางอุเปียม อายุ 19 ปี ไม่ได้เป็นแรงงานอพยพ แต่ได้รับทุนอบรมระยะสั้น 2 เดือนจากองค์กรที่ทำงานด้านการศึกษาของพม่า ให้มาอบรมที่เชียงใหม่ นางสาวอุเปียมเพิ่งมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ได้เพียงหนึ่งอาทิตย์ก็มีเพื่อนชวนมาร่วมงานปีใหม่ที่ไทใหญ่ที่วัดกู่เต้า นางสาวอุเปียมเกิดที่เมืองน้ำคำในรัฐฉานทางตอนเหนือ แต่ไปใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองย่างกุ้งเพื่อเรียนหนังสือเป็นเวลานานหลายปี ที่ย่างกุ้งเธอมีบทบาทในการเป็นสมาชิกชมรมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ประจำเมือง

อย่างกึ่ง มีหน้าที่ช่วยจัดงานประเพณีที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ในเมืองอย่างกึ่งด้วย เมื่อถามว่าคิดอย่างไรกับงานปีใหม่ไทยใหญ่ที่จัดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ นางอุเปียมกล่าวว่ารู้สึกแปลกใจที่ไม่เห็นผู้มาร่วมงานแต่งกายด้วยชุดไทยใหญ่มากนัก เพราะที่รัฐฉานนั้นทุกคนที่เข้าร่วมงานจะต้องแต่งกายด้วยชุดไทยใหญ่ ซึ่งจะสวยงามมากเพราะแต่ละคนจะเลือกแต่งกายด้วยชุดแต่งกายของชนเผ่าใด 32 เผ่า ในขณะที่ในเมืองไทยนั้นชุดประจำชาติของไทยใหญ่มีราคาสูงกว่าที่ขายกันในประเทศพม่าเสียอีก แต่คนกลับไม่เลือกที่จะแต่ง นอกจากนี้ในเมืองใหญ่ๆของพม่าอย่างย่างกุ้ง หรือมัณฑะเลย์ที่มีการจัดงานปีใหม่ไทยใหญ่ด้วยเช่นกัน เพราะมีชุมชนไทยใหญ่ค่อนข้างใหญ่อยู่จะมีการจัดงานปีใหม่แค่วันเดียว และรัฐบาลพม่าห้ามจัดงานเกินเที่ยงคืน ซึ่งต่างจากที่นี่ที่อนุญาตให้จัดงานถึงหลังเที่ยงคืน

บทสัมภาษณ์ชาวไทยใหญ่ 8 คนที่ยกมาให้เห็นนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าชาวไทยใหญ่ที่อาศัยในจังหวัดเชียงใหม่มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป ทั้งระยะเวลาของการอยู่อาศัยในดินแดนใหม่ การศึกษา เพศ สถานะทางชนชั้น ประสบการณ์ในดินแดนใหม่และดินแดนเก่า เครือข่ายทางสังคม ความแตกต่างเหล่านี้ทำให้แต่ละคนเลือกรับสารหรือจินตนาการความเป็นไทยใหญ่แตกต่างกันออกไป สำหรับคนที่จากบ้านเกิดมาอาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลานาน ความทรงจำเกี่ยวกับบ้านก็คงจะพร่าเลือนไปตามกาลเวลา ปัญหาของคนเหล่านี้ก็คือกลับบ้านก็ไม่ได้แล้ว เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับชีวิตความเป็นอยู่ในรัฐฉานอีกต่อไป หรือได้ลงหลักปักฐานตั้งครอบครัวอยู่ที่เมืองไทยแล้ว หรือลูกได้เข้าเรียนหนังสือที่เมืองไทยจนทำให้ไม่คิดอยากกลับบ้าน งานปีใหม่ไทยใหญ่ช่วยทำให้คนกลุ่มนี้ที่กลับบ้านไม่ได้ อยู่ที่เมืองไทยก็ไม่ใช่บ้านของตนเอง ได้เชื่อมต่อกับ “บ้าน” เชื่อมต่อกับสำนึกความเป็นไทยที่อาจพร่าเลือนไปตามกาลเวลา หลายคนที่นี่ที่เกิดในเมืองไทยมาด้วยเพื่อหวังว่างานประเพณีปีใหม่จะช่วยไม่ให้ลูกหลานของตนลืมว่าตนเป็นใคร สำหรับคนที่อพยพจากบ้านเกิดมาได้ไม่นาน งานปีใหม่ไทยใหญ่ก็อาจจะช่วยคลายความคิดถึงบ้านได้ทำให้พบเพื่อนๆที่พูดภาษาเดียวกัน ได้ฟังเพลงที่ร้องในภาษาของพวกเขา ได้เห็นนักร้องที่เขาชื่นชอบ ได้สร้างเครือข่ายทางสังคมเพิ่มมากขึ้นจากการได้มาพบคนบ้านเดียวกันที่มาทำงานอยู่ในจังหวัดเดียวกันและต่างก็แลกเปลี่ยนหรือติดต่อกันต่อไปภายหน้า

สำหรับแรงงานจำนวนมาก คำถามว่า “บ้าน” อยู่ที่ไหนอาจเป็นเรื่องยากที่จะตอบ บางคนบอกว่าหากบ้านเมืองดีขึ้น เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีงานให้ทำ พวกเขาต้องอยากกลับบ้านแน่นอน แต่สำหรับบางคนจะไม่คิดอยากกลับบ้านที่รัฐฉานอีกแล้ว แต่ “บ้าน” ก็ไม่ใช่ทั้งที่รัฐ

ฉานและไมโซที่นี่ เนื่องจากแม้ว่าจะอยู่เมืองไทยต่อไปเรื่อยๆ เมืองไทยก็ไม่มีทางเป็นบ้านที่
สมบูรณ์ เพราะไม่มีสถานะทางกฎหมายที่จะอนุญาตให้พวกเขาอยู่อย่างถูกกฎหมาย แต่สำหรับ
ลูกแรงงานที่เกิดที่นี่ แนนอนประเทศไทยเป็นบ้านเกิดของพวกเขาแน่นอน แต่ชุมชนในจินตนาการ
ของพวกเขาอยู่ที่ไหน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแรงงานอพยพ หรือเป็นส่วนหนึ่งของเด็กไทยที่เกิด
และเติบโตในเมืองไทย จินตนาการของชุมชนพลัดถิ่นที่เลื่อนไหล สร้างใหม่ตลอดเวลาทำให้
นิยามของคำว่า “บ้าน” ที่พร่าเลือน ไม่เคยหยุดนิ่งและเป็นแก่นแท้

สำหรับผู้จัดงาน ซึ่งก็คือสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสมาชิก
ประกอบไปด้วยคนไทใหญ่ที่มีความรู้ มีหน้าที่การงานดีกว่าแรงงานชั้นต่ำทั่วไป มีกำลังกายและ
กำลังใจที่พร้อมจะเข้ามาช่วยงานของชมรมในการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่
จุดมุ่งหมายของพวกเขาในการจัดงานก็อาจจะเป็นทั้งการเชื่อมต่อกับรัฐไทยในอันที่จะประกาศ
ตัวตนของคนไทใหญ่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่นอกเหนือไปจากภาพของคนขายแรงงานชั้นต่ำ ที่รัฐไทย
มองพวกเขาอยู่เพียงมุมเดียว ทั้งเป็นการประกาศความจงรักภักดีที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้มีสถานะเป็น “พลเมืองไทย” พร้อมๆไปกับความพยายามที่จะ
เปิดพื้นที่สาธารณะให้แรงงานไทใหญ่ได้เข้ามาสนุกสนานรื่นเริงหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากงานหนัก
มาตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะส่งผ่านความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต
วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ไปให้กับแรงงานไทใหญ่และลูกหลาน ที่สถานะของการเป็น “คนพลัด
ถิ่น” อาจทำให้ความหมายของ “ความเป็นไท” พร่าเลือนลงไป

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพื้นที่ของงานปีใหม่ไทใหญ่ ที่วัดกู่เต้า ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้
ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามาร่วมใช้ ทำให้เกิด
ความสัมพันธ์ทางสังคมหลากหลายชุดความสัมพันธ์ มีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับคนไท
ใหญ่ ระหว่างผู้จัดงานกับแรงงานอพยพ ระหว่างคนค้าขายกับแรงงาน ความสัมพันธ์เหล่านี้เกิด
จากกระบวนการสร้างและจัดวางลักษณะเพื่อให้พื้นที่ต่างๆสื่อสารข้อความบางอย่างแก่ผู้พบเห็น

ทั้งนี้หากเราพิจารณาพื้นที่สาธารณะชนิดนี้จากมุมมองของผู้ที่เข้ามาใช้มัน ผู้ที่เข้ามาเสพ
ความสาธารณะ และเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างพื้นที่นี้ให้มีความหมายขึ้น อันหมายถึงแรงงาน
อพยพที่เป็นผู้ชม หรือ audience ของพื้นที่สาธารณะแห่งนี้แล้วเราก็คงอาจมองว่าพื้นที่แห่งนี้ได้เข้า
ไปมีส่วนในการสร้าง “ชุมชนใหม่ของแรงงานข้ามชาติ” ให้เกิดขึ้น แต่ผู้วิจัยกลับมองว่า เราไม่ควร

มอง “พื้นที่” หรือ “ชุมชน” แบบเป็นหนึ่งเดียว แน่นนอนที่สารชนิดหนึ่งย่อมถูกตีความได้หลายหลาย
สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอในบทนี้ก็คือ ชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นในดินแดนพลาตตินั้นประกอบไปด้วย
ความหลากหลาย ความหลากหลายนั้นอาจจะเกิดขึ้นได้จาก เงื่อนไขระยะเวลาของการอยู่อาศัย
ในดินแดนใหม่ การศึกษา เพศ สถานะทางชนชั้น ประสบการณ์ในดินแดนใหม่และดินแดนเก่า
เครือข่ายทางสังคมของแรงงานอพยพ สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้จินตนาการใหม่ของความเป็น
ชาติพันธุ์แตกต่างกันออกไป การอ่านพื้นที่สาธารณะใดๆก็ตามจึงไม่ควรมองข้ามความ
หลากหลายที่ตัวละครแต่ละคนสามารถเข้ามา ร่วมใช้ สร้าง ตีความ แปลและแปรพื้นที่เพื่อ
ประโยชน์ของแต่ละคน

บทที่ 5

พื้นที่สาธารณะด้านการสื่อสารของชาวไทยใหญ่

ในการศึกษาที่ผ่านมาเรื่องวัฒนธรรมกับพื้นที่ พบว่าวัฒนธรรมมักได้รับการผูกโยงกับพื้นที่ กล่าวคือมองชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมในลักษณะไม่มีการเคลื่อนย้าย มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ยึดติดกับพื้นที่หรือดินแดน (ดู Gupta and Ferguson 1992, Malkki 1992) หากแต่ในระยะหลังแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมที่ผูกติดกับพื้นที่ได้ถูกท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดการไหลเวียนเคลื่อนย้ายของผู้คน อุดมการณ์ความคิด เทคโนโลยี อย่างมหาศาลในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นในทั่วทุกภูมิภาคของโลก ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ของคนอพยพย้ายถิ่นที่หลุดออกจากการกักขังของแนวคิดเรื่องดินแดนมากขึ้น เกิดการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของคนพลัดถิ่น แรงงานอพยพ คนเดินทาง เพิ่มมากขึ้น ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมที่เคลื่อนออกไปจากพรมแดนนี้สอดคล้องกับแนวคิดของอัปาดูราย (Appadurai 1996) ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยอัปาดูรายเสนอว่าการอพยพโยกย้ายของแรงงานข้ามชาติและการเคลื่อนไหลของสื่อข้ามพรมแดนทำให้เกิด “พื้นที่สาธารณะของคนพลัดถิ่น” ปะปนอยู่กับพื้นที่สาธารณะของเจ้าของบ้าน

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้เสนอเรื่องพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีผ่านงานประเพณีปอยส่างลอง และงานปีใหม่ของชาวไทยใหญ่ไปแล้ว ในบทนี้จะนำเสนอพื้นที่สาธารณะอีกชนิดหนึ่ง คือพื้นที่สื่อ อันเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถแสดงให้เห็นว่าจินตนาการของชุมชนนั้นไม่จำเป็นต้องผูกติดกับความเป็นชาติ แต่สามารถตัดข้ามชาติ และตัดเชื่อมต่อถึงกันทางไกลเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่พื้นที่หนึ่ง ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนหลากหลายกลุ่มรวมถึงรัฐหยิบมารับใช้เพื่อต่อสู้ แข่งชิงความหมาย

ในทฤษฎีของฮาเบอร์มาส (Habermas 1989) สื่อเป็นส่วนหนึ่งของ “สาธารณะ” (public) เพราะเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ามาถกเถียงโดยเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ การมีพื้นที่สาธารณะที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐนั้นเป็นกระบวนการขั้นสำคัญที่จะนำไปสู่การเมืองภาคประชาชนหรือสังคมประชา สำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เราเริ่มมองเห็นการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ผ่านสื่อ เช่นชุมชนสังคมออนไลน์ ดังที่ปรากฏบนหน้า facebook หรือ twitter ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับวิถีสื่อที่ขยายตัวอย่างกว้างขวางทั้งในเมืองและชนบท อย่างไรก็ตามสิ่งที่

ผู้วิจัยเห็นแย้งกับฮาเบอร์มาส ก็คือการที่ฮาเบอร์มาสมองพื้นที่สาธารณะในฐานะที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ อีกทั้งการที่ฮาเบอร์มาสละเลยเงื่อนไขและสภาพการณ์ที่เปิดโอกาสให้ตัวกระทำบางคนหรือบางกลุ่มมีสิทธิที่จะส่งเสียงออกมาได้ในพื้นที่สาธารณะ ด้วยเหตุนี้ในบทนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจสื่อสาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ โดยเลือกศึกษารายการวิทยุเสียงภาษาไทยใหญ่ ซึ่งปัจจุบันรายการวิทยุภาษาไทยใหญ่ที่ขยายตัวเติบโตขึ้นมาโดยมีผู้รับฟังเป็นจำนวนมากมีอยู่สองรายการคือ รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ และรายการวิทยุชุมชนภาคภาษาไทยใหญ่

รายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ในฐานะพื้นที่สาธารณะ

รายการวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์

รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์เป็นรายการวิทยุของภาครัฐ ออกอากาศบนคลื่นความถี่ AM 1476 มีจุดประสงค์เพื่อส่งผ่านข่าวสาร นโยบายรัฐไปให้ถึงชุมชนชาวไทใหญ่ในภาษาที่แรงงานเข้าใจ รายการวิทยุนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายการวิทยุเสียงชนเผ่า ซึ่งแต่เดิมไม่มีภาษาไทยใหญ่ แต่ต่อมาเนื่องจากจำนวนแรงงานอพยพที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานในภาคเหนือเป็นจำนวนมาก รายการวิทยุเสียงชนเผ่าจึงได้เพิ่มเสียงภาษาไทยใหญ่เข้ามาในปี พ.ศ. 2542

เว็บไซต์ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เชียงใหม่ได้บอกเล่าประวัติของรายการวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์คลื่นความถี่ AM 1476 ไว้ดังนี้

“ภาคเหนือของประเทศไทย ภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาสูง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ มีชายแดน ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ พม่า ลาว และประเทศจีน ดังนั้นจึงเป็นช่องทางให้ชนกลุ่มน้อยที่เรียกว่าชาวเขา ได้อพยพเคลื่อนย้าย ถิ่นฐานจากประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวเข้ามาอยู่บนภูเขาและตามแนวชายแดนของประเทศไทย นับวันยิ่งเพิ่มพูนจำนวนมากขึ้น เมื่อเกิดความไม่สงบจากประเทศเพื่อนบ้าน ประมาณกันว่ามีประชากรชาวเขาอพยพเข้าตั้งถิ่นฐานในผืนแผ่นดินไทยประมาณ 5 แสนคน ชาวเขาเหล่านี้ได้เข้ามาหักล้างถางพงเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ปลูกฝิ่น มีการขยายพื้นที่ออกไปเรื่อย ๆ เป็นผลกระทบต่อป่าไม้ ต้นน้ำลำ

ธาร และสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง นอกจากนี้ชาวเขาที่อพยพเข้ามาอย่างผิดกฎหมายอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคง เพราะในยุคนั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ กำลังแผ่ขยายการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อหาแนวร่วมและมวลชน เป็นการต่อสู้ระหว่างค่ายประเทศโลกเสรีและคอมมิวนิสต์

รัฐบาลไทยในยุคนั้น ได้เล็งเห็นถึงปัญหาสำคัญและเร่งด่วนนี้ จึงได้วางแผนทำโครงการเพื่อการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นหลายโครงการ โดยมีกรมประชาสงเคราะห์เป็นเจ้าของเรื่อง สำหรับกรมประชาสัมพันธรัฐบาลได้มอบหมายให้ดำเนินการประชาสัมพันธ โดยใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงพี่น้องชาวเขาได้ดีที่สุดในสมัยนั้น โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน มอบเครื่องส่งพร้อมอุปกรณ์ส่วนควบที่มีประสิทธิภาพ กำลังส่งสูงถึง 100 กิโลวัตต์ ยี่ห้อ GATES รุ่น VP100 ของบริษัทเกท เบริโอ จำกัด ผลิตออกจำหน่าย เมื่อปี 2510 ในราคา 7 ล้าน 7 แสนบาท

กรมประชาสัมพันธโดยกองประชาสัมพันธเขตลำปางสมัยนั้นได้จัดหาสถานที่ตั้งสถานีโดยได้รับความร่วมมือจาก พ.ต.อ.นิรันดร ชัยนาม ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ จัดสรรที่ดินราชพัสดุที่ตำบลช้างคลานอำเภอเมืองเชียงใหม่ ก่อสร้างอาคารห้องส่ง จำนวน 15 ไร่ และ นายรง ทัศนัญชลี ผู้ว่าราชการ จังหวัดลำพูน จัดสรรที่ดินที่บ้านประตูโขง ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองลำพูน ริมถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่-ลำพูน เนื้อที่ 100 ไร่ เป็นที่ก่อสร้างอาคารเครื่องส่ง รัฐบาลไทยได้ก่อสร้างอาคารห้องส่งเป็นอาคารตึก 3 ชั้นครั้งที่ทันสมัยในวงเงิน 2 ล้านบาท อาคารเครื่องส่งชั้นเดียวที่ใหญ่โตโอโงในวงเงิน 1 ล้าน 4 แสนบาทการติดตั้งเครื่องส่ง 100 กิโลวัตต์ นี้ มีช่างจาก V.O.A. คือ Mr. PETERSON กับ Mr. TRIP ร่วมกับช่างเทคนิคของกองประชาสัมพันธเขต ลำปาง เสร็จเรียบร้อยเมื่อเดือนกรกฎาคม 2511 รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้ส่งมอบให้กับรัฐบาลไทย โดยนายเสียวนาร์ต อังเกอร์ เอกอัครราชทูตอเมริกาเป็นผู้มอบให้กับ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีไทย เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2511 เวลา 09.30 ณ ตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล ทางสถานีได้ส่งกระจายเสียงอย่างไม่เป็นทางการเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2511 และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ

ทางการโดยอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ พลเอกกฤษ บุญณกันต์ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2514

สถานีวิทยุเพื่อชาวเขาออกอากาศภาคภาษาชาวเขา ในระยะแรกเพียง 3 ภาษา คือ ภาษาแม้ว เย้า และกะเหรี่ยงปัจจุบันส่งกระจายเสียงภาคภาษาชาวเขา 6 เผ่า ได้แก่ ม้ง (แม้ว) เมี่ยน (เย้า) ปาเทอญอ (กะเหรี่ยง) ลาหู่ (มุเซอ) ลีซอ (ลีซอ) อาข่า (อีก้อ) และภาษาไทยใหญ่ อีก 1 ภาษา สถานีวิทยุเพื่อชาวเขาเป็นสถานีวิทยุแห่งแรก ในภาคพื้นเอเชีย ดังนั้นจึงได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงหน่วยงานต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะ องค์กร สปอ. หรือ SEATO (THE SOUTH EAST ASIA TREATY ORGANIZATION) จะเดินทางมาศึกษาดูงานวิทยุชาวเขาเป็นประจำทุกปีสำหรับพี่น้องชาวเขาเองต่างพากันตื่นตื่นดีใจ แปลกใจในช่วงแรก ๆ ที่ได้ยินเสียงพูดเสียงเพลงของพวกเขาออกจากเครื่องรับวิทยุที่อยู่ห่างไกลกันคนละทิศคนละทาง อย่างชัดเจน พวกเขาสามารถสื่อสารถึงกันได้โดยอาศัยสื่อวิทยุภาคภาษาชาวเขา ชาวเขาจึงเดินทางมาเยี่ยมชมสถานีพูดคุยกับผู้ประกาศภาษาชาวเขาของตนอย่างไม่ขาดสาย บ้างก็มาเล่นนิทาน มาร้องเพลง เพื่อให้ทางสถานีได้ออกอากาศให้พวกเขา รับฟังกันอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการส่งข่าวสารถึงญาติพี่น้องของพวกเขา นั้น เป็นที่นิยมชมชอบเพราะเป็นวิธีเดียวที่สามารถส่งถึงผู้รับได้อย่างรวดเร็วและแน่นอน”

<http://chiangmai.prdnorth.in.th/am1476.php>

ภาพประกอบ : ภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
กิจการวิทยุชนเผ่า ที่สวท.เชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้ถูกนำมาจัดแสดงที่ห้อง
นิทรรศการของสถานีวิทยุ

ข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของสถานีวิทยุชนเผ่าของกรมประชาสัมพันธ์ที่ระบุ
ไว้ในเว็บไซต์นี้ชี้ให้เห็นถึงสิ่งสำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรกกำเนิดของรายการวิทยุเสียง
ชนเผ่าของกรมประชาสัมพันธ์ ที่กำเนิดขึ้นมาในช่วงทศวรรษ 1960 นั้นแยกไม่ขาดจากความคิด
เรื่องความมั่นคงของประเทศและการต่อต้านภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ในสายตาของรัฐ ชาวไทย
ภูเขาเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคงอย่างมาก ทั้งนี้ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง อยู่ห่างไกล
การสื่อสารคมนาคม ทั้งยังไม่พูดภาษาไทยอีกด้วย การจัดตั้งสถานีวิทยุขึ้นจึงเป็นทางเดียวในห้วง
เวลานั้น ในสถานการณ์ที่เทคโนโลยีการสื่อสารยังไม่เจริญก้าวหน้า ที่จะทำหน้าที่เป็น
กระบอกเสียงของรัฐบาล ส่งข่าวสารไปถึงพี่น้องชาวไทยภูเขาที่อยู่ห่างไกลเหล่านี้ได้ ดังจะเห็นได้
ว่าโครงการนี้เป็นความร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ที่ประกาศนโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของ
ลัทธิคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่แรก โดยรัฐบาลสหรัฐให้ความสนับสนุนในเรื่องเทคโนโลยี คือเครื่องส่งที่มี
ประสิทธิภาพ มีกำลังส่งสูงถึง 100 กิโลวัตต์ ด้วยกำลังส่งที่สูงเช่นนี้ทำให้สัญญาณของคลื่นวิทยุ
สามารถรับได้ไกลถึงกรุงเทพมหานคร และภาคใต้ของประเทศไทย รวมทั้งในรัฐฉานของประเทศ
พม่า หรือตามชายแดนแถบมณฑลยูนนานของประเทศจีนเลยทีเดียว

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ วิทยุชนเผ่านี้แม้จะเกิดขึ้นด้วยจุดประสงค์ด้านความ
มั่นคง เพื่อส่งข่าวสารที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ โดยใช้ผู้ประกาศรายการที่พูดภาษาของกลุ่มชาติ
พันธุ์ แต่ท้ายที่สุดรายการวิทยุชนเผ่านี้ก็ได้กลายเป็นเครื่องมือสื่อสารสองทาง ที่กลุ่มชาวไทยภูเขา
จะใช้เพื่อส่งข่าวสารถึงญาติพี่น้องของพวกเขาที่อยู่ห่างไกลออกไป หรือใช้ส่งข่าวประชาสัมพันธ์
เกี่ยวกับการจัดงานสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ จากการสัมภาษณ์ผู้จัดรายการวิทยุภาษาชน
เผ่าพบว่า ในช่วงแรกๆ ชาวบ้านต้องใช้วิธีเดินเท้ามาจากหมู่บ้านเพื่อส่งข่าวให้ถึงมือผู้จัดรายการ
แต่ต่อมาก็ใช้วิธีส่งจดหมาย มาจนถึงโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตในท้ายที่สุด รูปแบบรายการที่ขยาย
ออกไปเพื่อการสื่อสารสองทางเช่นนี้ได้ทำให้รายการวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ทำ
หน้าที่เป็น “พื้นที่สาธารณะ” ที่สำคัญของชาวไทยภูเขากลุ่มต่างๆมานานหลายทศวรรษ

รายการวิทยุภาษาชนเผ่านี้ได้มีการกระจายเสียงออกอากาศเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2511 โดยออกอากาศในระยะแรกเพียง 3 ภาษา คือ ภาษาม้ง เย้า และกะเหรี่ยง ต่อมาได้เพิ่มภาษาชนเผ่าเข้ามาอีก 3 ภาษาคือ ลานู ลีซู และอาข่า ในขณะที่ภาษาไทยใหญ่นั้นได้รับการบรรจุเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในปี พ.ศ. 2542 ภายหลังจากการกระจายเสียงออกอากาศเป็นครั้งแรกนานถึง 31 ปี สาเหตุที่รายการภาคภาษาไทยใหญ่ไม่ได้ถูกบรรจุไว้ตั้งแต่แรกนั้นก็อาจเป็นด้วยว่า ชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยไม่เคยถูกมองว่าเป็น “ชาวเขา” เพราะอาศัยอยู่ในที่ลุ่ม มีวัฒนธรรมการปลูกข้าวแบบชาวไทย นับถือพุทธศาสนา พูดภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาไทย ทั้งยังมีจำนวนน้อย ชาวไทใหญ่ที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า อย่างเช่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงไม่เคยถูกมองโดยรัฐไทยว่าเสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคง จนกระทั่งในช่วงหลายทศวรรษต่อมา ที่มีปัญหาทางการเมืองเกิดขึ้นในประเทศพม่า อันส่งผลให้ชาวไทใหญ่จำนวนมากในรัฐฉานอพยพข้ามพรมแดนมาหางานทำในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักว่าการสื่อสารกับกลุ่มแรงงานเหล่านี้ในภาษาของพวกเขาเอง แม้ว่าพวกเขาจะไม่ใช่ “พลเมืองไทย” ก็เป็นเรื่องจำเป็น ต่อการที่จะส่งข่าวสารของรัฐในด้านต่างๆ ทั้งในแง่นโยบายการจดทะเบียนแรงงาน การป้องกันโรคระบาด หรือการรักษาสิ่งแวดล้อม

รูปแบบของรายการภาคภาษาไทยใหญ่นั้น เริ่มดำเนินการส่งกระจายเสียงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2542 โดยมีนางชุศรี เซาว์วาทิน ชาวไทใหญ่ที่เกิดที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นผู้จัดรายการหลัก ต่อมาได้มีการเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับแรงงานไทใหญ่เข้ามามีส่วนร่วม โดยการผลิตเทปสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานมาเปิดในรายการ โดยองค์กรที่มาเข้าร่วมมีสององค์กรคือ องค์กรเอเชียทัศน์ (Images Asia) และมูลนิธิแมพ (ผลิตเทปเพื่อเปิดในรายการจนถึงปี พ.ศ. 2549) รายการตอนภาคเช้าตั้งแต่ 10.00-11.00 นาฬิกา เป็นรายการสด และบันทึกเทป รายการออกอากาศอีกครั้งหนึ่งในตอนกลางคืนเวลา 22.00-23.00 นาฬิกา

ในเวลา 1 ชั่วโมงของการออกอากาศนั้น แบ่งเนื้อหาออกเป็นแต่ละช่วงดังนี้
ข่าวจากภาครัฐบาลไทย ประมาณ 10-15 นาที เพลงภาษาไทยใหญ่ 10-15 นาที รายการสาระน่ารู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตแรงงาน 20 นาที ที่เหลือจะเป็นการโทรศัพท์เข้ามาร่วมรายการจากผู้ฟัง รวมทั้งฝากข่าวประชาสัมพันธ์ประมาณ 10 นาที รูปแบบของรายการนั้นมีการทำผังรายการให้มีลักษณะ

เหมือนการอ่านนิตยสารเล่มหนึ่ง กล่าวคือจะสลับสับเปลี่ยนสาระน่ารู้ทุกวัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแรงงาน

วันจันทร์	เรื่องการศึกษา
วันอังคาร	เรื่องสุขภาพ สุขอนามัย
วันพุธ	เรื่องสิ่งแวดล้อม
วันพฤหัสบดี	เรื่องยาเสพติด การค้ามนุษย์
วันศุกร์	เรื่องกฎหมายที่แรงงานควรรู้ เรื่องใบขับขี่
วันเสาร์	วัฒนธรรมประเพณี
วันอาทิตย์	ธรรมะ

ในส่วนเนื้อหาของรายการ โดยทั่วไปแล้วจะมุ่งเน้นเรื่องการทำความเข้าใจนโยบายของรัฐ ประเด็นเกี่ยวกับระบบการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ซึ่งในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายในเรื่องของการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว มีการให้ความรู้ความเข้าใจในประเด็นเรื่องสิทธิและสวัสดิการของแรงงาน ในส่วนของรายการที่องค์กรเอกชนเข้ามาผลิตเทปเพื่อออกอากาศ ช่วงก่อนหน้าปี พ.ศ. 2549 ผู้ผลิตรายการจากมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และ องค์กรเอเชียทัศน์ จะแบ่งกันรับผิดชอบหน่วยงานละ 10 นาที ซึ่งหัวข้อในช่วงนี้ของรายการนี้จะเน้นประเด็นเรื่องสุขภาพ โดยมีประเด็นต่างๆในเรื่องการดูแลสุขภาพ การป้องกันตนเองจากโรคติดต่อหรือโรคระบาด หรือประเด็นการป้องกันภัยจากยาเสพติด ลักษณะของรายการที่ผลิตจะทำเป็นละครวิทยุ โดยมีตัวละคร 2-3 คนสนทนากันเช่น บทสนทนาระหว่างหมอกับคนไข้ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจของแรงงาน นอกจากนี้ยังมีการเชิญวิทยากรมาพูดคุยสดในรายการเพื่อให้ความรู้ด้านต่างๆและตอบข้อซักถามออกอากาศอีกด้วย (ขวัญชีวัน และคณะ 2549) อย่างไรก็ตามการผลิตเทปเพื่อออกอากาศในรายการวิทยุของสวท. ขององค์กร 2 องค์กรดังกล่าวได้เลิกไปในปี พ.ศ. 2549

ภาพประกอบ : สุภาวัลย์ ศรีสัตย์ใจ ผู้จัดรายการวิทยุเสียงภาษาไทยใหญ่ ของสวท.

นอกจากนี้ก็ยังมีความพยายามที่จะเชื่อมโยงเนื้อหาของรายการให้ทันกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในปัจจุบัน โดยผู้จัดรายการพยายามคิดประเด็นให้ตรงกับช่วงเวลา เช่นเดือนมีนาคมหรือเมษายน ก็จะนำประเด็นเรื่องปัญหาหมอกควันมาพูดคุย หรือหากเป็นเดือนพฤษภาคม ย่างเข้าหน้าฝนก็จะคิดประเด็นให้เป็นเดือนปลอดโรค โดยเน้นเนื้อหาการดูแลสุขภาพ หรือหากเข้าหน้าฝน เดือนที่เป็นช่วงน้ำท่วม หรือน้ำป่าไหลหลาก ก็จะเน้นการป้องกันตนเองจากภัยธรรมชาติ หรือพูดคุยเรื่องการหาเห็ดป่ามากินที่อาจเป็นเห็ดพิษ

ในช่วงของการเปิดสายให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการ พบว่าเป็นช่วงสำคัญที่ทำให้รายการวิทยุของรัฐรายการนี้กลายเป็นการสื่อสารสองทาง โดยผู้ฟังซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงานจะนิยมโทรศัพท์เข้ามาเพื่อบอกเล่าปัญหาและร้องทุกข์เรื่องราวต่าง ๆ ที่ประสบในระหว่างการทำงาน อาทิเช่น

- มีปัญหาเกี่ยวกับนายจ้างไม่ยอมจ่ายเงินค่าแรงให้ตามกำหนด
- นายจ้างใช้ให้ทำงานเกินเวลา
- เมื่อขอลาออกไปไปหางานใหม่ นายจ้างไม่ยอมออกใบรับรองให้
- นายจ้างไม่ดูแลช่วยรับผิดชอบเรื่องสุขภาพของแรงงานเมื่อยามเจ็บป่วย
- นายจ้างยึดบัตรต่างตัวของลูกจ้างผู้ใช้แรงงานเอาไว้
- ไม่มีวันหยุดเต็มวัน
- ป่วยแต่ไม่กล้าไปพบแพทย์เพราะไม่มีบัตร

นอกจากนี้ในช่วงของการเปิดสายให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการยังเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาประกอบอาชีพขายแรงงานในจังหวัดเชียงใหม่ (และรวมถึงพื้นที่อื่นๆที่สัญญาณวิทยุส่งไปถึง) ได้ใช้ส่งข่าวถึงญาติพี่น้องในบ้านเกิดในรัฐฉาน ประเทศพม่า ส่วนใหญ่ก็จะโทรศัพท์มาเพื่อบอกชื่อของตนเอง ชื่อพ่อแม่ที่จะส่งข่าวไปถึง ชื่อเมืองที่ตนจากมา และข่าวสารสั้นๆว่าตนสบายดี ขอส่งความปรารถนาให้พ่อแม่ที่อยู่ในรัฐฉานประเทศพม่า อยู่สุขสบาย ทั้งนี้เนื่องจากสัญญาณวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์นั้นกำลังส่งถึง 100 กิโลวัตต์ ด้วยกำลังส่งที่สูงเช่นนี้ทำให้สัญญาณของคลื่นวิทยุสามารถรับได้อย่างชัดเจนในรัฐฉาน ประเทศพม่า เมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางไปในรัฐฉาน ประเทศพม่า ได้พบว่าในแทบทุกพื้นที่ล้วนแต่รับสัญญาณวิทยุคลื่น AM 1476 ได้ และผู้ฟังชาวไทยใหญ่ที่เป็นพ่อแม่พี่น้องของแรงงานที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองไทยก็เป็นแฟนรายการวิทยุอย่างเหนียวแน่น ในครั้งหนึ่งราวปี พ.ศ. 2549 เมื่อคนทั้งหมู่บ้านในเมืองทางภาคตะวันตกของรัฐฉานแห่งหนึ่งทราบว่าผู้วิจัยเป็นคนไทยมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้มีพ่อแม่มาฝากจดหมายเพื่อ “ฝากให้นางชูศรี” ซึ่งก็คือผู้จัดรายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ในเวลานั้น ทั้งคู่กล่าวว่าลูกสาวที่มาทำงานอยู่เมืองไทยหลายปีมาแล้ว หายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย พ่อแม่ร้อนใจมาก ร้องให้ถึงลูกทุกวัน จดหมายนี้เป็นความหวังสุดท้าย เนื่องจาก “รายการของนางชูศรี” ส่งสัญญาณไปถึงทั่วทุกที่ในเมืองไทย และมีคนไทใหญ่รับฟังมาก พ่อแม่จึงหวังว่าเมื่อนางชูศรี ผู้จัดรายการออกข่าวให้ก็อาจจะมีคนรู้ข่าวคราวลูกสาวของตนส่งข่าวมา และอาจชี้ช่องทางให้ได้พบตัวลูกสาวในท้ายที่สุด

ในปัจจุบัน การเปิดสายให้ผู้ฟังโทรเข้ามาในรายการได้ยกเลิกไป เนื่องจากความเป็นสถานีวิทยุของรัฐที่จำเป็นต้องระมัดระวังเรื่องความมั่นคงของประเทศ การเปิดสายให้ผู้ฟัง (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว) โทรศัพท์เข้ามาออกอากาศในรายการเสี่ยงต่อความมั่นคงของประเทศ จึงได้เปลี่ยนมาเป็นการให้ผู้จัดรายการรับสายหลังไมค์แทน และจดชื่อเสียงเรียงนามผู้ฝากข่าวไว้ โดยให้ผู้จัดรายการเป็นผู้อ่านออกอากาศแทน การที่รูปแบบรายการเปลี่ยนหน้าทีไปเช่นนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ที่เปลี่ยนไปของสื่อชนิดนี้ในช่วงท้ายของบท

รายการวิทยุชุมชน

ในส่วนรายการวิทยุชุมชนของแมพ เริดไอนั้น เกิดขึ้นมาได้ประมาณ 15 ปีมาแล้ว โดยออกอากาศทางคลื่น FM 99 MHz เริ่มแรกนั้นดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของทันตแพทย์

อุทัยวรรณ กาญจนกามล ในชื่อสถานีว่า “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” โดยสถานีนี้ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับคนไร้สิทธิไร้เสียงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน ออกอากาศทุกวัน วันละ 17 ชั่วโมง โดยมีกลุ่มองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างหลากหลาย มีการจัดรายการเป็นภาษาคำเมืองและภาษาชนเผ่าต่างๆ ได้แก่ ภาษาไทใหญ่ ปากะญอ และภาษาม้ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นรายการวิทยุชุมชน ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสากระจายคลื่นความถี่ได้สูงไม่เกิน 30 เมตร รัศมีของคลื่นวิทยุ “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” จึงครอบคลุมระยะทางไม่เกิน 15-20 กิโลเมตรโดยรอบ หรือกินบริเวณตำบลข้างเผือก ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีและบริเวณรอบๆตัวเมืองเชียงใหม่บางจุดเท่านั้น

ในส่วนของรายการภาคภาษาไทยใหญ่ของสถานีวิทยุ “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” นั้น เริ่มต้นออกอากาศเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 มีช่วงเวลาออกอากาศเพียงแค่สามวันคือวันจันทร์ พุธ ศุกร์วันละสองชั่วโมง โดยมีเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิแมพ (Migrant Assistant Project Foundation for the Health and Knowledge of Ethnic Laborers) ซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่เป็นผู้ดำเนินรายการ ต่อมาในปีพ.ศ. 2551 สถานีวิทยุ “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” มีอันต้องเลิกไปเนื่องจากประสบปัญหาหลายอย่าง มูลนิธิแมพ จึงได้รับช่วงมาดำเนินงานต่อทั้งหมด โดยเริ่มออกอากาศในนามของมูลนิธิแมพเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 และยังใช้คลื่นความถี่ FM 99 MHz ตามเดิม แต่ย้ายที่ทำการสถานีมาที่มูลนิธิแมพ ซึ่งตั้งอยู่ในซอยวัดอุโมงค์ บริเวณด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในปีที่มูลนิธิแมพเข้ามารับช่วงดำเนินกิจการวิทยุชุมชนภาคภาษาไทยใหญ่ ปีพ.ศ. 2551 นั้น ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อกิจการวิทยุชุมชนในประเทศไทย กล่าวคือ เกิดพระราชบัญญัติประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มีการแบ่งประเภทของการประกอบกิจการเป็น 3 ประเภท คือ การประกอบกิจการประเภทบริการสาธารณะ การประกอบกิจการประเภทบริการธุรกิจ และการประกอบกิจการประเภทชุมชน ทำให้วิทยุชุมชนมีสถานะภาพเป็นผู้ประกอบการที่มีกฎหมายรองรับ และในปีต่อมาสำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ได้เปิดให้มีการขึ้นทะเบียนวิทยุชุมชน (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ 2555: 4) มูลนิธิแมพจึงได้ขึ้นทะเบียนแมพ เรดิโอ FM 99 MHz เป็นวิทยุชุมชนในปีเดียวกันนั้น

ในส่วนเนื้อหาของรายการ ในช่วงแรกที่ยังอยู่กับ “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” มีเวลาออกอากาศเพียงอาทิตย์ละ 6 ชั่วโมง คือในวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เวลา 11.00-13.00 ออกอากาศในชื่อรายการ “เสียงแถมแห่งใหม่” รูปแบบของรายการเป็นลักษณะวาไรตี้ เปิดเพลงสลับสารน่ารู้ ในลักษณะของการดำเนินรายการสลับกันไปกับการเปิดสายให้ผู้ฟังโทรศัพท์มาเข้าร่วมรายการ รวมทั้งการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ การจดทะเบียนแรงงาน หรือการป้องกันยาเสพติด ในช่วงของการเปิดสายโทรศัพท์ให้ผู้ฟังโทรเข้ามานั้น ในช่วงราวปี พ.ศ. 2547-2548 ที่ผู้วิจัยได้รับเชิญไปเป็นแขกในรายการอยู่บ่อยครั้ง และจากการจดบันทึกการรับโทรศัพท์ของรายการพบว่า มีผู้โทรศัพท์เข้ามาประมาณ 20 ครั้งในช่วงเวลา 2 ชั่วโมงของการดำเนินรายการ ผู้ฟังส่วนใหญ่ที่โทรศัพท์เข้ามาในรายการเป็นแม่บ้าน โทรเข้ามาในรายการเพื่อขอเพลง หรือให้ข้อมูลเรื่องสัญญาณวิทยุ (เนื่องจากเป็นวิทยุชุมชนที่เสาส่งสัญญาณสูงได้ไม่เกิน 30 เมตร ทำให้รับสัญญาณได้ไม่ไกล จึงมักมีผู้ฟังรายการโทรศัพท์มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรับสัญญาณอยู่เสมอ) รองลงมาคือกลุ่มผู้ฟังที่เป็นผู้ใช้แรงงาน หัวข้อที่พูดคุยกับผู้ดำเนินรายการมีหลากหลาย เช่นสอบถามเกี่ยวกับใบอนุญาตทำงานของผู้ใช้แรงงาน ปรีกษาในเรื่องกฎหมายแรงงาน เล่าวิธีการรักษาพยาบาลพื้นบ้านแบบไทใหญ่ หรือบอกเล่าซักถามปัญหาสุขภาพ

ภาพประกอบ : ห้องจัดรายการวิทยุชุมชน FM 99 ช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 เมื่อครั้งที่ยังอยู่กับ “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน”

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2551 เมื่อมูลนิธิแม่พระร่วมใจมาดำเนินการต่อจาก “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” ได้มีขยายเวลาออกอากาศเป็นทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00 น. จนถึง 18.00 น. โดยในช่วง

หัวค่ำเวลา 20.00-21.00 เป็นการถ่ายทอดรายการจาก Voice of America ภาคภาษาพม่า คิดเป็นจำนวนชั่วโมงที่ออกอากาศประมาณ 79 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีรายการที่ออกอากาศจำนวน 30 รายการ ใน 4 ภาษาคือ ภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า ภาษาคำเมือง และภาษาไทย เนื้อหารายการแบ่งเป็นรายการหลากหลายประเภทโดยเน้นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานอพยพ โดยแบ่งเป็นหัวข้อที่ครอบคลุมได้ดังนี้

ด้านสุขภาพ ความรู้เรื่องสุขภาพและการป้องกันตัวเองจากโรคภัยไข้เจ็บทั่วไป การป้องกันโรคระบาด เช่นโรคไข้เลือดออก การดูแลผู้ติดเชื้อ HIV

ด้านแรงงาน นโยบายต่างๆเกี่ยวกับการจดทะเบียนแรงงาน ความปลอดภัยในที่ทำงาน

ด้านกฎหมาย สิทธิและกฎหมายแรงงาน สิทธิสตรี สิทธิเด็กและเยาวชน สิทธิผู้ทำงานแม่บ้าน

ชีวิตประจำวัน การติดต่อสถานที่ราชการ การเปิดบัญชีธนาคาร งานบุญประเพณีของชาวไทยใหญ่

สำหรับ พื้นที่ที่ได้รับการตอบรับจากผู้ฟังครอบคลุมบริเวณซึ่งเป็นพื้นที่ในตัวอำเภอเมือง และ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ในรัศมีประมาณ 20 กิโลเมตรจากตัวเมืองเชียงใหม่

ความแตกต่างของรายการวิทยุของรัฐและวิทยุชุมชน

เนื่องจากรายการวิทยุทั้งสองรายการมีความสำคัญต่อชุมชนชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่อย่างสูง ดังนั้นในส่วนนี้จะเป็นการเปรียบเทียบจุดอ่อนจุดแข็งของทั้งสองสถานีว่าความเป็นสถานีของภาครัฐและเอกชนจะส่งผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของการเป็นพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพอย่างไร

ความสามารถในการเข้าถึงผู้ฟัง

ข้อได้เปรียบที่สำคัญอย่างมากของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย คลื่น AM 1476 คือความสามารถในการส่งกระจายเสียงไปได้ไกล ทำให้เข้าถึงผู้ฟังจำนวนมาก ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ากำลังส่งของสถานีวิทยุ สวท. นั้นมีกำลังส่งถึง 100 วัตต์ ทำให้รับคลื่นสัญญาณได้ครอบคลุมทั่วประเทศ และในต่างประเทศครอบคลุมถึงในรัฐฉานประเทศพม่า บางส่วนของประเทศลาวและจีน ความสามารถในการเข้าถึงผู้ฟังนี้ทำให้ภาครัฐสามารถส่งข่าวสารไปถึงผู้ฟังได้

อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีนโยบายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับแรงงานอพยพ เช่น การเปิดให้จดทะเบียนแรงงานประจำปี การเปิดให้ทำพาสปอร์ตเพื่อเข้าสู่สถานภาพของ แรงงานที่ถูกกฎหมาย และรวมถึงการป้องกันโรคระบาด เช่น เมื่อครั้งใช้หวัด H1N1 ระบาด หรือ ช่วงใช้เลือดออกกระบาด ภาครัฐก็จะใช้ช่องทางนี้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งข่าวไปถึงแรงงานได้ อย่างรวดเร็ว

ข้อได้เปรียบนี้ยังส่งผลให้วิทยุของสวท. คลื่น AM 1476 เสียงภาษาไทยใหญ่ กลายเป็น รายการวิทยุที่สามารถส่งสัญญาณข้ามพรมแดนไปถึงผู้ฟังที่มีเป็นจำนวนมากในรัฐฉาน ประเทศ พม่า ความสามารถในการข้ามพรมแดนนี้ทำให้หลายครั้งเมื่อผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ในรัฐฉาน ประเทศพม่า มักจะมีคนฝากจดหมายเพื่อส่งต่อให้รายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ของ สวท. เนื้อหาของข่าวสารที่ผู้ส่งข่าวต้องการส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งข่าวเพื่อขอให้ญาติพี่น้องที่ขาด การติดต่อไปช่วยส่งข่าวกลับมาทางบ้านด้วย

ในส่วนของผู้ฟังที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานชาวไทยใหญ่ในประเทศไทย ในแทบทุกวันจะมีผู้ฟัง โทรศัพท์เข้ามาในรายการเพื่อที่จะได้ส่งเสียงออกอากาศ แม้ผู้ที่โทรเข้ามาแต่ละรายจะได้รับ ช่วงเวลาสั้นๆที่ทำได้เพียงแค่ได้ออกชื่อตนเอง และชื่อของพ่อแม่พี่น้องในประเทศพม่าที่ต้องการ ฝากข่าวๆไปถึง แต่การฝากข่าวประเภทนี้ในช่วงหนึ่งก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ทุกวันจะมี ผู้ฟังโทรศัพท์มาเข้าร่วมเป็นจำนวนถึง 20-30 ราย ส่วนใหญ่ทุกคนก็จะพูดเหมือนกันว่า “ชื่อ..... เป็นคนไทใหญ่จากเมือง...ขอฝากข่าวถึงพ่อแม่หรือพี่น้องที่ชื่อ.....ฝากข่าวว่าตนเองสบายดี ขอให้ พ่อแม่อยู่ดีกินหวาน”

เมื่อลองสอบถามผู้ฟังรายการว่าชอบฟังรายการช่วงที่มีคนโทรศัพท์เข้ามาในรายการ หรือไม่ ผู้ฟังส่วนใหญ่จะตอบว่าชอบฟัง แม้จะไม่เกี่ยวกับตนเอง หรือแม้แต่เนื้อหาจะซ้ำๆไม่มีอะไร ใหม่ แต่ก็ชอบที่ได้ยินเสียงคนไทใหญ่จากที่ต่างๆโทรศัพท์เข้ามา ได้รับรู้ว่าคนไทใหญ่ที่ทำงานอยู่ ในเมืองไทยมาจากเมืองไหนในรัฐฉานบ้าง และยิ่งรู้สึกดีใจเมื่อได้ยินเสียงคนที่มาจากบ้านเดียวกัน หรือเมืองเดียวกับกับตน

ในส่วนของแรงงานที่โทรศัพท์เข้ามายังรายการ เมื่อถามว่าเหตุใดจึงเลือกใช้วิธีโทรศัพท์ เพื่อส่งข่าวถึงพ่อแม่พี่น้องไปยังรายการวิทยุ เหตุใดจึงไม่ใช่โทรศัพท์ในการติดต่อหากัน แรงงานไท ใหญ่ที่ผู้วิจัยพูดคุยด้วยกล่าวว่า ชอบที่ได้ออกรายการวิทยุ และรู้ว่าพ่อแม่ของตนในรัฐฉานฟังอยู่

จึงทำให้แน่ใจได้ว่าข่าวสารไปถึงแน่นอน นอกจากนี้การใช้โทรศัพท์โทรไปประเทศพม่าก็ยังเป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะในประเทศพม่า การสื่อสารทางโทรศัพท์ยังเป็นเรื่องไม่สะดวกสบายเหมือนในเมืองไทย หมู่บ้านในรัฐฉานปกติแล้วทั้งหมู่บ้านอาจมีโทรศัพท์เพียงเครื่องเดียว หรือบางหมู่บ้านไม่มีเลย ต้องนั่งรถที่ใช้เวลาเป็นวันๆกว่าจะเดินทางมาถึงจุดที่รับโทรศัพท์ได้ ดังนั้นแม้ในเมืองไทยแรงงานจะสามารถมีโทรศัพท์มือถือใช้ได้ทุกคน แต่การจะโทรกลับบ้านก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะทางฝั่งพม่ายังไม่มีระบบสาธารณูปโภคตรงนี้เกิดขึ้นเลย แรงงานจึงเลือกใช้วิธีโทรศัพท์เข้ามายังรายการวิทยุ

จะเห็นได้ว่าความสามารถในการข้ามพรมแดนของรายการวิทยุของสวท. นั้นส่งผลที่สำคัญประการหนึ่งคือ เชื่อมจินตนาการของสองสังคมของชาวไทยใหญ่ที่มีพรมแดนรัฐชาติขวางกั้นอยู่เข้าด้วยกัน การได้รับฟังรายการวิทยุภาษาไทใหญ่ที่ออกอากาศจากในประเทศไทยทุกวัน ได้ยินเสียงพี่น้องไทใหญ่จากทุกที่ทุกเมืองของเมืองไตที่เดินทางเข้ามาขายแรงงานในเมืองไทยโทรศัพท์เข้ามายังรายการ แม้กระทั่งงานบุญงานเทศกาลที่จัดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ที่แรงงานไทใหญ่ได้เข้าร่วมก็มีการถ่ายทอดสดมายังรัฐฉาน สิ่งต่างๆเหล่านี้มีส่วนทำให้ “ชุมชนในจินตนาการ” ของชาวไทยใหญ่ในรัฐฉานนั้น หมายรวมถึงญาติพี่น้องของพวกเขาที่อพยพมาหางานทำในเมืองไทย รวมอยู่ด้วย สังคมสองสังคมที่ห่างไกลกันด้วยระยะทาง ส่วนหนึ่งมีกลไกของรายการวิทยุรายการนี้ที่ทำให้สังคม “ที่โน่น” กับ “ที่นี่” ดูเหมือนจะไม่ห่างกันทั้งในระยะทางและในจินตนาการ ดังที่อัปภา คูราย (1996) กล่าวถึงจินตนาการใหม่ที่ตัดข้ามพรมแดนรัฐชาติ เชื่อมท้องถนนไกลเข้าไว้ด้วยกัน ได้ด้วยการอพยพโยกย้ายของแรงงานข้ามชาติและการเลือนไหลของสื่อข้ามพรมแดน

สำหรับรายการวิทยุชุมชนของแมพ เวดิโอนั้น สัญญาณเครือข่ายที่ครอบคลุมได้เพียง 20 กิโลเมตรโดยรอบสถานีเป็นข้อเสียเปรียบของรายการ อย่างไรก็ตามด้วยจุดเน้นของสถานีที่เป็นรายการวิทยุของชุมชน ทำให้เนื้อหาของรายการมุ่งเน้นที่การตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยมีการลงพื้นที่สำรวจว่ากลุ่มผู้ฟังของรายการเป็นใครทำงานอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้ปรับปรุงเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ฟังอย่างแท้จริง

สำหรับกลุ่มผู้ฟังของแมพ เวดิโอนั้น นายแสงเมือง มังกร เลขานุการมูลนิธิแมพ และเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุแมพ เวดิโอกล่าวว่ามีหลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มแรงงานก่อสร้าง แรงงานในโรงงาน แต่กลุ่มที่เป็นกลุ่มใหญ่จะมีอยู่สองกลุ่มคือ กลุ่มแรกคือ กลุ่มแรงงานก่อสร้าง ซึ่งแมพก็

จะเน้นการให้ข่าวสารข้อมูลเรื่องของการความปลอดภัยในการทำงานในไซส์ก่อสร้าง หรือการทำงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับสารเคมี เนื่องจากเห็นว่าแรงงานไม่รู้ภาษาไทย ฉลากสารเคมีก็ไม่มีภาษาไทยประกอบไว้ บางครั้งนายจ้างก็ไม่ได้อธิบาย การให้ความรู้ก็จะเน้นวิธีง่ายๆที่แรงงานสามารถดูแลความปลอดภัยให้ตัวเองได้ เช่นการสังเกตจากฉลาก สังเกตรูปภาพหรือเครื่องหมายของฉลาก กลุ่มที่สองคือ กลุ่มแม่บ้านทำงานรับใช้ตามบ้าน เนื่องจากลักษณะของงานทำให้ต้องอยู่แต่ในบริเวณบ้าน ไม่มีโอกาสได้ออกไปไหนมากนัก แม่พจึงบรรยายรายการที่เน้นการให้ข่าวสารสาระความรู้แก่กลุ่มแรงงานแม่บ้านเป็นสำคัญด้วย

นอกจากนี้กลุ่มผู้ฟังอีกกลุ่มที่เป็นแฟนรายการอย่างเหนียวแน่นของแม่พ เรวดีไธตั้งแต่เมื่อครั้งที่จัดรายการภายใต้สถานี “เสียงเสริมสร้างพลังชุมชน” ก็คือผู้ต้องขังในเรือนจำกลางของจังหวัดเชียงใหม่ ในเรื่องนี้ อัมพร จิรัฏฐิติกร (Amporn Jirattikorn 2006) ได้รายงานไว้ว่า เนื่องจากเรือนจำกลางของจังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับศาลากลางจังหวัด อยู่ในรัศมีที่ทำให้รับสัญญาณวิทยุชุมชนคลื่น FM 99 MHz ได้ ทำให้ผู้ต้องขังชายชาวไทยใหญ่ในเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่ที่มีกว่า 200 คน ครอบฟังรายการนี้อย่างใจจดใจจ่อ นอกจากจะได้ฟังเสียงพูดภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของตนเองแล้ว ยังทำให้รู้ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยใหญ่ข้างนอกคุกจากผู้ที่โทรศัพท์เข้ามาแจ้งรายการด้วย ความจริงแล้วผู้ต้องขังในเรือนจำนั้นไม่สามารถรับฟังสื่อจากภายนอกได้อย่างอิสระ แต่พวกเขาสามารถที่จะมีวิทยุแบบพกพา ที่เสียบหูฟังสำหรับฟังส่วนตัวได้ อัมพรรายงานไว้ว่าเนื่องจากผู้ต้องขังชาวไทยใหญ่ที่ต้องโทษในเรือนจำกลางเชียงใหม่ไม่ได้มีวิทยุแบบพกพาทุกคน แต่ด้วยความที่พวกเขาโหยหาที่จะรับฟังข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับคนไทยใหญ่ในประเทศไทย ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่รายการนี้ออกอากาศ ผู้ต้องขังชาวไทยใหญ่ที่เรือนจำก็จะมารวมตัวกันเพื่อแบ่งหูฟังให้เพื่อนที่ไม่มีวิทยุฟังคนละข้าง ผลัดกันฟังด้วยความอิมเมทที่ได้รับรู้ข่าวสารจากภายนอก อัมพรยังรายงานอีกว่า พบว่าผู้ต้องขังชาวไทยใหญ่จำนวนหนึ่งเขียนจดหมายมาถึงผู้จัดรายการอย่างสม่ำเสมอเพื่อแสดงความชื่นชมกับรายการ หรือเพื่อขอเพลงภาษาไทยที่ไม่ได้ยินมานาน บางครั้งก็เขียนกลอนมอบให้ผู้ฟังที่อยู่นอกคุกที่ผู้ต้องขังไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้าค่าตา เพียงแต่ได้ยินเสียงในฐานะแฟนรายการ จึงนับได้ว่าวิทยุชุมชนได้กลายเป็นเครื่องมือที่นอกจากจะคลายเหงาให้กับผู้ต้องขังแล้ว ยังช่วยเชื่อมโยงโลกของคนคุกที่ถูกตัดขาดจากภายนอกให้รับรู้ความเคลื่อนไหวของชุมชนไทยใหญ่นอกคุกอีกด้วย

นอกจากนี้การที่ผู้จัดรายการนำจดหมายที่ผู้ต้องขังชาวไทยใหญ่เขียนมาถึงรายการมา ออกอากาศก็ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าโลกภายนอกยังไม่ได้หลงลืมพวกเขา ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้ต้องขังชาวไทยใหญ่ในเรือนจำกลางเชียงใหม่ราว 10 คน ซึ่งล้วนแต่กล่าวตรงกันว่าพวกเขา มาต้องโทษคดีใช้ความผิดในคุกต่างบ้านต่างเมืองเป็นเวลานาน (ส่วนใหญ่แล้วโทษอยู่ระหว่าง 10-25 ปี) การได้ยินเสียงเพลงจากบ้านเกิด การที่ดีเจอ่านจดหมายของพวกเขาออกอากาศทุกครั้ง ก็ทำให้พวกเขารู้สึกว่ายังมีตัวตนอยู่ในโลก รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การได้รับฟังข่าวสารเรื่องราวจากภายนอกในภาษาไทยใหญ่ที่พวกเขาคุ้นเคยก็ทำให้พวกเขารู้สึกเชื่อมต่อกับโลกภายนอก

ดังนั้นแม้ว่ารายการวิทยุชุมชนของแมพ เรดิโอจะเข้าถึงผู้ฟังในรัศมีเครือข่ายเพียงแค่ 20 กิโลเมตรรอบตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ทำหน้าที่ให้บริการข่าวสารแก่ชุมชนได้อย่างกว้างขวาง โดยเน้นการให้ข่าวสารข้อมูลเชิงลึก และเน้นกลุ่มอาชีพที่อาศัยอยู่ในเมืองเช่นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแรงงานก่อสร้าง กลุ่มแรงงานรับจ้างทั่วไป

อาจกล่าวได้ว่าสำหรับรายการวิทยุของสวท. นั้นเนื่องจากความสามารถในการกระจายเสียงได้ไกล และความสามารถในการข้ามพรมแดนทำให้ออกจากรายการวิทยุรายการนี้จะทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารไปถึงคนไทยใหญ่ได้ทั่วประเทศแล้ว ยังช่วยทำหน้าที่อย่างไม่ตั้งใจในการเชื่อมต่อสองสังคมไทใหญ่ที่เมืองไทยกับที่ประเทศพม่าเข้าไว้ด้วยกัน “ชุมชนในจินตนาการ” ที่รายการวิทยุสวท. สร้างขึ้นกว้างใหญ่ข้ามพรมแดน และเชื่อมโยงสองสังคมที่ห่างกันด้วยระยะทางเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่ “ชุมชน” ของรายการวิทยุของแมพนั้นเป็นชุมชนเฉพาะหน้าในรัศมี 20 กิโลเมตรของสัญญาณวิทยุจะไปถึง

ความเป็นวิทยุชุมชนกับวิทยุของรัฐ

รายการวิทยุภาษาไทยใหญ่ทั้งสองรายการนับว่ามีส่วนอย่างสำคัญในการสร้าง “พื้นที่สาธารณะ” ให้กับแรงงานอพยพ การเปรียบเทียบความเป็นเจ้าของของรายการวิทยุทั้งสองรายการ อาจทำให้เราเข้าใจว่าความเป็นเจ้าของรายการวิทยุที่แตกต่างกันจะส่งผลให้สร้างพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพที่แตกต่างกันหรือไม่

สำหรับรายการวิทยุของสวท. นั้น มีความชัดเจนอยู่แล้วว่าเป็นหน่วยงานของรัฐ เจ้าของรายการคือรัฐ ซึ่งต้องการใช้สื่อตัวนี้ในการส่งข่าวสารถึงแรงงานต่างด้าวที่แม้ไม่ใช่พลเมืองของรัฐไทย แต่รัฐไทยก็มีความจำเป็นที่ต้องประชาสัมพันธ์และสื่อสารในเรื่องนโยบายต่างๆ การที่รัฐเป็น

เจ้าของรายการนั้นสะท้อนให้เห็นจาก การที่เนื้อหารายการ จะต้องมีส่วนข่าวจากภาครัฐบาลไทย
กินเวลา 10-15 นาทีทุกวัน

สุภาวีย์ ศรีสัตย์ใจ ผู้จัดรายการภาคภาษาไทยใหญ่ของสถานีวิทยุของสวท. ให้ข้อมูลถึง
นโยบายในเรื่องนี้ว่า “เนื่องจากสวท. เชียงใหม่เป็นหน่วยงานของรัฐ ข่าวสารที่ดีจะหยิบมาพูดใน
รายการจึงต้องมาจากองค์กรของภาครัฐเป็นหลัก ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มักจะใช้ข่าวจากเว็บไซต์ของ
สำนักงานประชาสัมพันธ์เขตสาม จังหวัดเชียงใหม่ มี“ข่าวรอบเมืองเหนือ” ก็จะเลือกข่าวจากเว็บ
ไซต์นี้มาอ่านในรายการ ข่าวจากข้างนอกก็นำมาพูดในรายการได้อยู่ แต่ก็ต้องคิดไตร่ตรองว่ามัน
จะมีประโยชน์อะไรกับพี่น้องแรงงานไทยใหญ่บ้าง ต้องไตร่ตรองให้ดี” (สัมภาษณ์สุภาวีย์ ศรีสัตย์
ใจ, ธันวาคม 2555)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเงื่อนไขว่าข่าวสารที่จะนำมาพูดในรายการจะต้องมาจากหน่วยงาน
ของรัฐ ถ้าเป็นเรื่องการจดทะเบียนแรงงาน แหล่งที่มาของข่าวสารก็ต้องมาจากกระทรวง
แรงงาน หากเป็นเรื่องสุขภาพก็ต้องมาจากหน่วยงานสาธารณสุข กองควบคุมโรคติดต่อ และ
หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ แต่ในเรื่องของสาระนั้นเกี่ยวข้องกับสุขภาพ ผู้จัดรายการก็สามารถที่จะหา
ความรู้จากที่ต่างๆ เพื่อนำมาพูดคุยในรายการได้ เช่นการป้องกันการติดเชื้อจาก โรคเอดส์ ไข้หวัด
นก มาลาเรีย วัณโรค หรือไข้เลือดออกเป็นต้น

นอกจากข่าวสารที่นำมาพูดในรายการจะต้องเป็นข่าวที่มีแหล่งที่มาจากหน่วยงานของรัฐ
แล้ว ในแง่ของผู้จัดรายการ เนื่องจากสถานีวิทยุ AM1476 เป็นหน่วยงานราชการ ผู้จัดรายการจึง
ต้องเป็นคนไทยหรือมีบัตรประชาชนไทย ซึ่งที่ผ่านมามีปัญหาที่เกิดจากกฎระเบียบข้อนี้อยู่บ้าง
เนื่องจากคนไทใหญ่ที่เกิดในเมืองไทยแม้จะพูดภาษาไทยใหญ่ได้ ก็มักจะอ่านภาษาไทยใหญ่ไม่ได้
อย่างเช่นนางชูศรี เซาว์วาทีน ผู้จัดรายการคนแรกซึ่งเป็นชาวไทใหญ่จากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่ง
อ่านภาษาไทยใหญ่ไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถอ่านจดหมายที่ผู้ฟังเขียนมาถึงรายการได้ หรืออ่านชื่อ
เพลงบนปกเทปที่เขียนเป็นภาษาไทยใหญ่ไม่ได้ ภายหลังเมื่อนางชูศรีเสียชีวิตลง ทางสถานีฯ ต้องใช้
เวลานับปีที่หาผู้จัดรายการที่เป็นคนไทใหญ่ แต่มีบัตรประชาชนไทย พูดภาษาไทยใหญ่ได้ใน
ระดับอ่านออกเขียนได้ ข้อจำกัดนี้จะต่างกับสถานีวิทยุของแมพ เรดิโอที่เน้นให้แรงงานไทใหญ่ ที่
เป็นแรงงานต่างด้าว มาเป็นผู้จัดรายการวิทยุได้

นอกจากนี้รายการวิทยุของสวท. นี้ก็ยังต้องมีการเฝ้าฟังเนื้อหาของรายการเพื่อระวังมิให้มีเนื้อหาที่จะอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศได้ ซึ่งเงื่อนไขของเนื้อหาที่ต้องฟังระวังนี้ ส่งผลให้ท้ายที่สุดรายการต้องยกเลิกการเปิดสายให้ผู้ฟังโทรมาฝากข่าวออกอากาศไป เปลี่ยนมาเป็น การรับสายหลังไมค์ แล้วให้ผู้จัดรายการประกาศแทน เนื่องจากหวั่นเกรงว่าผู้ฟังอาจจะพูด ออกอากาศเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมได้ การยกเลิกธรรมเนียมเปิดสายให้ผู้ฟังโทรมาออกอากาศได้นั้น เท่ากับเป็นการปิดฉากการสื่อสารสองทางที่รายการของรัฐรายการนี้เคยมีมาตลอดช่วงสิบปีที่ผ่าน มาให้กลายเป็นการสื่อสารทางเดียวไปในท้ายที่สุด

ในส่วนของแมพ เรดิโอนั้น กำเนิดขึ้นมาได้ด้วยกฎหมายของวิทยุชุมชน จากกรณีที่ รัฐธรรมนูญมาตรา 40 เปิดโอกาสแก่สื่อภาคประชาชนที่ต้องการจัดตั้งวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนอง ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้แมพพยายามรักษาความเป็นชุมชนของรายการเอาไว้ คำว่า “ชุมชน” นั้น แมพให้ความหมายว่าเป็น “migrant community” หรือสถานีวิทยุของแรงงาน ต่างต่าง

“ในตอนแรกที่รับโอนรายการมาจากทันตแพทย์อุทัยวรรณ แมพก็มีความพยายามที่จะทำ สถานีวิทยุเพื่อให้เป็นวิทยุของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีการบรรจุรายการภาษาชาติพันธุ์เช่นภาษา กะเหรี่ยง ภาษาพม่า แล้วพอเรามีการสำรวจซึ่งทุกเดือนเราก็จะมีการทำสภาผู้ฟัง โดยการเชิญ ผู้ฟังมาให้ความเห็นกับรายการ เราก็เห็นว่าเวลาทุกนาทีมีค่า เราก็ไม่อยากใช้ให้มันสิ้นเปลืองไป กับรายการที่มีผู้ฟังน้อย ก็เลยเน้นหนักไปเรื่องภาษาไทยใหญ่ เนื่องจากเราก็ชัดเจนว่าเราเป็น migrant community radio ก็เลยเน้นหนักไปที่ภาษาไทยใหญ่ 90%” (สัมภาษณ์แสงเมือง มังกร, สิงหาคม 2555)

แสงเมือง มังกร อธิบายต่อถึงปรัชญาของความเป็นชุมชนของแมพว่า

“คำว่า “ท้องถิ่น” หรือ “ชุมชน” ของวิทยุชุมชนนั้น อาจหมายถึงความใกล้เคียงกันของ พื้นที่อยู่อาศัย วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ วัย ความสำคัญของวิทยุชุมชนแมพ เรดิโอก็คือเป็น วิทยุชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ออกอากาศในเสียงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นรายแรก และเป็น รายเดียวที่มุ่งเน้นการเข้าถึงชุมชนแรงงานข้ามชาติ” (สัมภาษณ์แสงเมือง มังกร, สิงหาคม 2555)

ความจริงแล้ว คำว่า “ชุมชน” ของสถานีวิทยุแมพ เรดิโอนั้นกินความหมายมากกว่าการ ผลิตรายการวิทยุเพื่อตอบสนองชุมชนที่เป็นแรงงานข้ามชาติแต่เพียงแค่นั้น แต่ปรัชญาของความ

เป็นวิทยุชุมชนคือการเน้นให้แรงงานเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตสื่อเพื่อเป็นประโยชน์ต่อพวกเขาเอง เพื่อเสนอข้อมูลข่าวสารสู่ชุมชนไทใหญ่เอง

ด้วยตระหนักในการเป็นวิทยุชุมชน ซึ่งต้อง “เพื่อ” ชุมชน และ “โดย” ชุมชน ทำให้สถานีวิทยุของแมฟ เรดิโอมีการจัดทำสภาผู้ฟัง หรือที่เรียกว่า listener panel เพื่อรับฟังเสียงของแรงงานว่าต้องการรายการประเภทไหน หรือปรับปรุงเรื่องเวลาของการออกอากาศให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแรงงาน ซึ่ง listener panel นี้เป็นการตอบใจหย้ที่ว่า “เพื่อชุมชน” ในขณะที่ใจหย้ที่ว่า “โดยชุมชน” แมฟ เรดิโอก็มีการวางนโยบายให้แรงงานสามารถเข้ามามีส่วนเป็นผู้จัดรายการได้ ในเรื่องนี้ จุฑามณี อาริยะ ผู้จัดการฝ่ายวิทยุชุมชน แมฟ เรดิโอ ได้กล่าวถึงแนวทางการเป็นวิทยุ “โดยชุมชน” ของแมฟไว้ว่า

“ข้อดีของการทำ listener panel ซึ่งหลายๆ สถานีวิทยุไม่มีการทำ แต่เราเห็นว่ามันสำคัญก็คือมันทำให้เราได้รู้ว่าคนฟังต้องการอะไร เช่นคนไทใหญ่ชอบฟังธรรมะ เราก็จัดรายการธรรมะช่วงเช้า คนไทใหญ่ที่จากบ้านของตัวเองมาต้องการรับฟังข่าวสารข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้นในบ้านเขาบ้าง เราก็เปิดโอกาสให้ดีเจอาสาสมัครที่เป็นแรงงาน ที่สนใจเรื่องข่าวมาอ่านข่าวเป็นภาษาไทยใหญ่ช่วงเย็น เวลา 19.00-20.00 น. ก็เอาข่าวมาจากสำนักข่าวอิรวดีบ้าง สำนักข่าวชาน (Shan Harald Agency for News) มาแปลให้เป็นข่าวก่อนเดียว เนื้อหาภายในหนึ่งชั่วโมง เนื้อหาเป็นเรื่องข่าวสารเกี่ยวกับประเทศพม่า เกี่ยวกับพี่น้องไทใหญ่” (สัมภาษณ์ จุฑามณี อาริยะ, ธันวาคม 2555)

ในแง่ของประโยชน์ที่ได้จากการทำสภาผู้ฟังนั้น จุฑามณี กล่าวว่า มีประโยชน์อย่างมากในแง่ทางจิตใจ

“การที่เราฟังเสียงแรงงาน การให้ดีเจอาสาสมัครมาจัดรายการ มีข้อดีก็คือทำให้เขารู้สึกถึงความเป็นเจ้าของรายการ แมฟไม่ได้เป็นเจ้าของของสถานีวิทยุ ดีเจไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่แรงงานรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของได้ ให้ความคิดเห็นได้ เพราะเราใกล้ชิดกับคนฟัง เสาร์อาทิตย์ก็ลงพื้นที่ เขาเข้าถึงเราได้ง่ายๆ สำนักงานของสถานีวิทยุแมฟก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่แรงงานสามารถมาได้ มาอ่านหนังสือได้ มาหาดีเจได้ มาเที่ยวได้ใครจะเข้ามา ก็เข้ามาได้ เพราะเราเปิดทุกวันเจ็ดวัน”

“อันนี้ก็เป็นข้อดีเหมือนกันว่า ถ้าเราเป็นหนึ่งเดียวกับคนฟัง เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน เราก็จะเห็นภาพการทำงานของเราเองชัดเจนขึ้น เราก็จะรู้ว่าเราควรจะทำอะไรให้เหมาะกับคนที่เชื้อ

ของของเรา เราสามารถที่จะหาข้อมูลได้ว่าเขาชอบอะไร เขาไม่ชอบอะไร ทุกเดือนเวลาเราทำ listener panel เราก็ใช้วิธีสุ่มจากคนเก่าบ้างคนใหม่บ้าง คนเก่าเอาไว้เปรียบเทียบกับคราวที่แล้ว คนใหม่ก็จะได้เห็นมุมมองใหม่ๆ ใช้เวลาวันเสาร์ครึ่งวัน ชวนผู้ฟังมานั่งคุยกัน อย่างแรกที่สำคัญมากก็คือต้องให้ผู้ฟังเข้าใจก่อนว่ามาเพื่ออะไร คุณสำคัญอย่างไร ทำไมต้องมีการทำ listener panel ก็คือถ้าคุณ (ผู้ฟัง) รู้สึกว่าคุณเป็นเจ้าของสถานีนี้ คุณเหมือนเจ้าบ้านคุณก็ต้องดูแลคนในบ้าน ถ้าใครพูดผิดคุณก็ต้องบอก เพื่อเราจะได้แก้ไข” (สัมภาษณ์ จุฑามณี อารียะ, ธันวาคม 2555)

สำหรับการฝึกอบรมนักจัดรายการวิทยุที่เป็นแรงงานไทใหญ่ที่นั่น แสงเมือง มังกร ผู้อำนวยการสถานีวิทยุชุมชนแมพ เติบโตกล่าวว่าที่ผ่านมาได้มีการอบรมไปแล้ว 8 รุ่น การอบรมนั้นเป็นลักษณะที่เรียกว่า training on the job คือให้แรงงานที่สนใจอยากเป็นนักจัดรายการวิทยุเข้ามาจัดรายการ โดยมีการอบรมเชิงปฏิบัติการอาทิตย์ละ 1 วัน แรงงานส่วนใหญ่ที่มาเข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นแรงงานชาย ที่ทำงานก่อสร้างหรือรับจ้างทั่วไป การจัดรายการของแรงงานก็จะเน้นเรื่องข่าวสารที่มาจากชุมชนแรงงานว่าช่วงนี้มีอะไรเกิดขึ้น เป็นเรื่องวิถีชีวิตวัฒนธรรม ในขณะที่แรงงานผู้หญิงส่วนใหญ่ทำงานแม่บ้าน อาศัยในบ้านของนายจ้าง ซึ่งมักจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกบ้านหลังเลิกงาน ทำให้ที่ผ่านมายังไม่มีแรงงานผู้หญิงมาร่วมอบรมนักจัดรายการด้วย

ภาพประกอบ : ดีเจของวิทยุชุมชนแมพ เติบโต ที่เน้นการเปิดโอกาสให้แรงงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการ

สำหรับแรงงานที่มารับการฝึกอบรมการจัดรายการวิทยุที่นั่น แสงเมืองกล่าวว่า ส่วนใหญ่แล้วแรงงานก่อสร้างจะไม่ค่อยอยู่กับที่ ย้ายสถานที่ตามงานก่อสร้างที่มี ดังนั้นหากแรงงานมี

ความรู้ความสนใจในการจัดรายการวิทยุ ก็จะมีความรู้ที่ติดตัวที่สามารถไปจัดรายการวิทยุชุมชนที่อื่นได้ด้วย การดำเนินงานของสถานีวิทยุแมพนั้นสอดคล้องกับแนวคิดด้านการสื่อสารภายในชุมชน ที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ของบุคคล การสื่อสารเพื่อชุมชนจะทำหน้าที่เป็นเพียงเวทีแห่งการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลเกิดการพัฒนา (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ 2555: 32)

สถานีวิทยุกับพื้นที่สาธารณะอื่นๆ

รายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ทั้งของรัฐและวิทยุชุมชนแมพ เรดิโอ ต่างก็ได้มีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้แก่แรงงานอพยพในจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นแรงงานที่อาศัยต่างบ้านต่างเมือง แต่ข้อได้เปรียบของความเป็นสื่อที่นั่นทำให้รายการวิทยุทั้งสองรายการสามารถสร้างพื้นที่สาธารณะที่นอกเหนือไปจากพื้นที่ทางอากาศของรายการวิทยุ อย่างเช่น การจัดคอนเสิร์ตที่มีแรงงานไทยใหญ่มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก เพื่อนำเงินที่ได้จากการขายบัตรไปบริจาคในยามที่ประเทศไทยต้องเผชิญภัยพิบัติ คำถามที่น่าสนใจก็คือ การที่สถานีวิทยุมีส่วนในการสร้างพื้นที่สาธารณะที่นอกเหนือไปจากพื้นที่ทางอากาศของตนเองนั้นมีความสำคัญอย่างไรและส่งผลอย่างไรต่อทั้งแรงงานและรัฐไทย

ในส่วนของสถานีวิทยุของสวท. นั้น พื้นที่สาธารณะที่สวท. สร้างให้เกิดขึ้นเป็นพื้นที่ของการจัดงานต่างๆ โดยมีจุดหมายเพื่อดึงแรงงานให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย เช่น เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์สึนามิพัดถล่มภาคใต้ของประเทศไทย สถานีวิทยุของสวท. ได้จัดงานคอนเสิร์ตช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือเมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา สวท. ได้มีการจัดคอนเสิร์ตไทยใหญ่ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในกรุงเทพมหานคร โดยมีแรงงานไทยใหญ่มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก แน่่อนการจัดงานเหล่านี้นอกจากจะเปิดโอกาสให้แรงงานได้มีโอกาสทำบุญ ได้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามกำลังศรัทธาที่มี ผลพลอยได้อีกอย่างก็คือการดึงแรงงาน “ต่างด้าว” ให้รู้สึกและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ดึงความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นแม้ว่าพวกเขาจะเป็นคน “ต่างด้าว”

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2550 ช่วงที่ผู้จัดรายการวิทยุของสวท. ชูศรี เซาว์วาทิน ยังทำหน้าที่อยู่ ด้วยความที่นางชูศรีเป็นผู้จัดรายการภาคภาษาไทยใหญ่ของสวท.มาตั้งแต่ต้น จัดรายการมานานหลายปี ทำให้สิ่งสมประสงค์และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ช่วงนั้นนางชูศรีได้มีส่วนร่วมในการเป็นผู้จัดการคอนเสิร์ตไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่หลายต่อหลายครั้ง ช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2549 ได้มีโอกาสเข้าร่วมงานที่นางชูศรีเป็นผู้จัดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง อย่างเช่น 1) ปอยออกหว่า หรือเทศกาลออกพรรษา 2) งานเฉลิมฉลองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ครองราชย์ครบ 60 ปี ในปีพ.ศ. 2549 และ 3) งานคอนเสิร์ตไทใหญ่ที่สวนสัตว์ เชียงใหม่

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการที่สถานีวิจัยเข้ามามีบทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะอื่นๆที่นอกเหนือไปจากพื้นที่ของการออกอากาศก็คือความสามารถในการข้ามพรมแดนของรายการวิทยุของสวท. นั้นได้มีส่วนร่วมในการทำให้พื้นที่สาธารณะนั้นเป็นพื้นที่สาธารณะข้ามพรมแดนไปด้วย ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างจากงานประเพณีเทศกาลออกพรรษาของชาวไทใหญ่ที่นางชูศรี ได้มีบทบาทเป็นผู้จัดการงานปอย ได้จัดให้มีขึ้นที่วัดกู่เต้า ในช่วงเดือนตุลาคม ปีพ.ศ. 2549 เพื่อชี้ให้เห็นถึงบทบาทของรายการวิทยุในการทำให้พื้นที่สาธารณะกลายเป็นพื้นที่ข้ามพรมแดน

ปกติแล้วชาวไทใหญ่เฉลิมฉลองเทศกาลออกพรรษาอย่างใหญ่โต ไม่เหมือนกับคนไทยที่เทศกาลออกพรรษาทุกวันนี้ไม่มีความหมายอะไรมากไปกว่าวันทางศาสนาวันหนึ่ง ชาวไทใหญ่เรียกเทศกาลออกพรรษาว่า “ออกหว่า” ในช่วงที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในปี พ.ศ. 2549 มีการเฉลิมฉลองเทศกาลออกพรรษาของชาวไทใหญ่ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ที่วัดสองแห่งคือ วัดกู่เต้าและวัดป่าเป้า สำหรับที่วัดกู่เต้านั้นเนื่องจากผู้จัดงานคือนางชูศรี ผู้จัดรายการวิทยุไทใหญ่ของสวท. ทำให้จัดงานได้ใหญ่โต มีการจัดคอนเสิร์ตโดยเชิญนักร้องไทใหญ่ชื่อดังจากประเทศพม่ามาร้องเพลง ในขณะที่ปอยออกหว่าที่วัดป่าเป้านั้นจัดแบบเล็กๆ โดยมีเพียงแค่ชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ไปทำบุญในตอนเช้าของวันออกพรรษาเท่านั้น โดยไม่มีงานในตอนกลางคืน

สำหรับปอยออกหว่าที่วัดกู่เต้านั้น ความน่าสนใจอยู่ที่การแสดงบนเวทีนั้นนอกจากจะมีการร้องเพลงตามแบบคอนเสิร์ตปกติแล้ว ยังมีการประกวด “นางสาวไทใหญ่” บนเวทีด้วย นางชูศรีในฐานะผู้จัดรายการวิทยุและในฐานะผู้จัดงานคอนเสิร์ตครั้งนี้ได้ออกประกาศเชิญชวนทางรายการวิทยุสวท. ให้สาวงามชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่สมัครมาประกวด “นางสาวไทใหญ่”

ล่วงหน้าก่อนวันงานประมาณ 2 อาทิตย์ ซึ่งในครั้งนี้มีผู้มาเข้าร่วมประกวดประมาณ 20 คน เนื่องจากการจัดงานวันออกพรรษาในครั้งนี้มีการจัดขึ้นถึง 3 วัน วันแรกจึงเป็นการให้สาวงามเหล่านี้ออกมาเดินโชว์ตัวบนเวทีในชุดไทใหญ่ และชุดเผ่าไทแบบต่างๆ เพื่อเก็บคะแนนสะสม (ซึ่งวัดจากจำนวนลูกโป่งและพวงมาลัยที่ผู้เข้าประกวดได้รับจากผู้ชม) พอวันที่สองในช่วงประมาณใกล้เวลา 22.00 น. นางชูศรีผู้ทำหน้าที่โฆษกบนเวทีได้ออกมาประกาศว่าจะทำการถ่ายทอดสดการแสดงบนเวทีในค่ำคืนนี้ทางรายการวิทยุ AM 1476 ซึ่งปกติแล้วรายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ช่วงเข้าเท้านั้นที่เป็นรายการสด แต่ช่วง 22.00 น.จะเป็นการนำเทปที่ออกอากาศตอนเช้ามาออกซ้ำ แต่เนื่องจากคืนนี้เป็นคืนพิเศษ นางชูศรีได้ประกาศบนเวทีว่า

“ใหม่สูงพี่น้องไตทั้งที่นี่และที่ประเทศพม่า ที่พูดอยู่ก็คือนางชูศรี เขาเข้าได้ยินว่ารายการวิทยุเสียงไตนี้ได้รับฟังกันในประเทศพม่าด้วย วันนี้พวกเราอยู่ที่เชียงใหม่กำลังเฉลิมฉลองเทศกาลออกพรรษา เขาเข้ากำลังจัดรายการสดอยู่บนเวทีวันนี้ก็เพื่อที่ว่าพี่น้องไตที่อยู่ในประเทศพม่าจะได้ยินได้รู้ว่าลูกหลานที่จากบ้านมาไกลได้มีโอกาสจัดงานปอยออกหวาที่ในเมืองไทยด้วยเช่นกัน พวกเราอยากส่งข่าวไปถึงพ่อแม่ที่อยู่เมืองไต จะได้ว่าลูกอยู่ที่เมืองไทยสุขสบายดี”

จากนั้นนางชูศรีก็เริ่มต้นทำการสัมภาษณ์นางสาวไทใหญ่บนเวที โดยเปิดโอกาสให้แต่ละคนเดินรอบๆเวทีอีกครั้งแล้วมาหยุดทำการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้เข้าประกวดแต่ละคนแนะนำตัว ชื่ออะไร มาจากเมืองอะไรในรัฐฉาน ทำงานอะไรอยู่ที่เชียงใหม่ จากนั้นนางชูศรีก็ถามผู้เข้าประกวดว่าอยากจะทำอะไรถึงพ่อแม่ที่อยู่ในพม่าหรือเปล่า ผู้เข้าประกวดทุกคนดูเหมือนจะพูดเหมือนกันหมด โดยเริ่มจากการกล่าวชื่อ “นาง...มาจากเมือง...เป็นลูกของ....ตอนนี้ก็อยู่ที่กินหวานอยู่ ขอส่งคำอวยพรให้พ่อแม่อยู่ที่กินหวานด้วยเช่นกัน” น่าสังเกตว่าหลังจากที่ผู้เข้าประกวดแต่ละคนพูดถึงชื่อเมืองที่ตนมาจากมา ผู้ชมที่อยู่ข้างล่างเวทีที่มาจากเมืองเดียวกันก็ส่งเสียงกรี๊ดและปรบมือดังสนั่นด้วยความชอบใจ

หลังงานคอนเสิร์ตจบลง นางชูศรีก็กล่าวกับผู้วิจัยว่าแต่ละวันขายบัตรได้เป็นเงินทั้งสิ้น 300,000 บาท นั้นหมายความว่าจากราคาบัตร 50 บาทนั้นแต่ละคืนมีชาวไทใหญ่มาร่วมงานถึง 6,000 คน นางชูศรีประมาณว่าจากการจัดงานทั้งสามวันนั้นคาดว่าจะมีผู้มาร่วมงานทั้งสิ้นถึง 10,000 เมื่อถามว่าอะไรเป็นแรงบันดาลใจให้จัดงานในลักษณะของการถ่ายทอดสดเพื่อให้ได้ยินไปถึงรัฐฉาน ประเทศพม่า นางชูศรีกล่าวว่า

“เป็นความตั้งใจที่อยากให้คนที่พม่าได้รู้ว่าลูกหลานของตัวเองที่มาทำงานในเมืองไทยก็ยังสามารถมีโอกาสจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองในเมืองไทย พี่เองอยากจัดงานไทใหญ่ให้เหมือนกับที่คนไทยทำ ถึงได้พยายามจัดให้มีการถ่ายทอดสด หรืออย่างเรื่องการประกวด พี่ก็อยากจะมีโชว์เครื่องแต่งกายของไทใหญ่ อยากให้คนได้รู้ว่าผู้หญิงไทใหญ่ก็สวย อยากให้ไทใหญ่ทันสมัย อยากจัดกิจกรรมให้ไทใหญ่ให้เหมือนคนอื่นเขา”

สิ่งที่นางชูศรีกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นสิ่งสำคัญสามประการคือ หนึ่ง นางชูศรีกำลังทำหน้าที่เป็น “cultural broker” เป็นตัวกลางทางวัฒนธรรมในการนำเสนอ (representing) ความเป็นไต้หวันผ่านพื้นที่สาธารณะของเวทีประกวด และของเวทีคอนเสิร์ต สอง นอกจากมีบทบาทในการ “นำเสนอ” ความเป็นไต้หวันผ่านพื้นที่สาธารณะเพื่อให้นักท่องเที่ยว (คนไทย) และคนไทย ซึ่งก็คือชุมชนไทใหญ่เองแล้ว นางชูศรียังมีบทบาทในการสร้างนิยามความหมาย (defining) ของ “ความเป็นไต้หวัน” ให้กับแรงงานเองและให้กับคนไทยในสังคมไทย ทั้งนี้ความเป็นไต้หวันในนิยามความหมายที่นางชูศรีได้สร้างขึ้นนั้นเรียกว่าเป็น “ไต้หวันทันสมัย” ดังจะเห็นได้จากคำพูดของนางชูศรีที่ว่า “พี่อยากจัดงานให้เหมือนคนไทย ถึงได้จัดให้มีการถ่ายทอดสด” และ “อยากจัดกิจกรรมให้ไทใหญ่ให้เหมือนคนอื่นเขา” รวมทั้งการจัดประกวดนางสาวไทใหญ่ในรูปแบบเดียวกับ “สาวงาม” หรือแบบเดียวกับที่คนไทยทำกันมา กล่าวคือมีการเดินออกมาโชว์ตัวบนเวที กล่าวคำแนะนำตัวเอง ตอบคำถามจากการสัมภาษณ์ หรือการเก็บคะแนนจาก “ป๊อปปูล่าร์โหวต” ด้วยการตั้งโต๊ะขายลูกโป่งและพวงมาลัย เพื่อให้แรงงานนำไปซื้อและมอบให้นางสาวไทใหญ่ผู้เข้าร่วมประกวด

ประการที่สาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือการที่สื่อวิทยุรายการนี้สามารถส่งสัญญาณข้ามพรมแดนไปได้ สิ่งที่นางชูศรีมีบทบาทในการนำเสนอและนิยามความหมายของ “ความเป็นไต้หวัน” ที่ทันสมัย จึงเท่ากับเป็นการส่งสารข้ามพรมแดนไปด้วยเช่นกัน กล่าวคือไต้หวันสมัยนี้นั้นมีใช่เพียงเพื่อให้คนไทยและชุมชนแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ได้บริโภคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพ่อแม่พี่น้องของแรงงานที่อยู่ในรัฐฉาน ประเทศพม่าที่ได้รับฟังผ่านการถ่ายทอดสดครั้งนี้ด้วย

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของนางชูศรีในฐานะ “โบรกเกอร์ทางวัฒนธรรม” (cultural broker) ที่มีส่วนในการเชื่อมโยงแรงงานไทใหญ่กับความทันสมัย “แบบไทย” แต่ก็ยังมีงานประเพณีอย่างอื่นที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของนางชูศรีในฐานะโบรกเกอร์เช่นกัน แต่เป็นโบรกเกอร์ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐไทยกับแรงงานอพยพ ก็คืองานเฉลิมฉลองพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงราชย์ครบ 60 ปี ในปีพ.ศ. 2549 รูปแบบของการจัดงานก็คล้ายคลึงกับการจัดงานออกพรรษา กล่าวคือในตอนเช้าเป็นการชุมนุมของแรงงานไทใหญ่เพื่อถวายความจงรักภักดีที่ศาลากลาง จังหวัดเชียงใหม่ และในตอนกลางคืนมีการจัดคอนเสิร์ตเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึง 3 วัน ที่วัดป่าเป้า

ในส่วนการแสดงคอนเสิร์ตนั้น ในวันแรกของการจัดงาน จะมีการเชิญนายกเทศมนตรีและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่มาเปิดงาน หลังเปิดงานนายตำรวจคนดังกล่าวได้กล่าวให้โอวาทกับแรงงานว่า “พวกเรารวมตัวกันที่นี่ก็เพื่อถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงอนุญาตให้พวกเราอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร อยู่ในแผ่นดินที่ไม่ใช่ของเรา ผมอยากให้พี่น้องไทใหญ่เข้าใจว่าเราจะอยู่ได้บนแผ่นดินนี้ได้อย่างสงบสุขหากเราไม่ทำผิดกฎหมาย ไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด”

ในวันที่สองของการแสดงคอนเสิร์ตก็มีการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุ AM 1476 อีกเช่นเคย โดยนางชุกรีผู้ทำหน้าที่โฆษกได้ประกาศว่า

“เรารวมกันที่นี่ก็เพื่อถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะพระกรุณาของพระองค์ท่าน พวกเราถึงได้สามารถเข้ามาอาศัยอยู่บนแผ่นดินนี้ได้ ข้าเฮานางชุกรีทำการถ่ายทอดสดรายการวิทยุในวันนี้ก็เพื่อที่พี่น้องไตในประเทศพม่าจะได้รู้ว่าลูกหลานของพวกเขาท่านกำลังอยู่ที่นี่เพื่อถวายความจงรักภักดีให้กับในหลวงของเรา”

สิ่งที่นางชุกรีและนายกเทศมนตรีเมืองเชียงใหม่กล่าวบนเวทีต่อแรงงานไทใหญ่ที่มาชุมนุมกันสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะแห่งนี้กำลังทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงรัฐไทยกับแรงงานอพยพ เป็นพื้นที่ที่รัฐไทยเข้ามาใช้เพื่อส่งผ่านความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยไปสู่แรงงานอพยพ ในขณะที่เดียวกันสำหรับแรงงานที่มาเข้าร่วมแล้ว พื้นที่สาธารณะแห่งนี้เปิดโอกาสให้พวกเขาสร้างนิยามความหมายของตัวเองขึ้นมาใหม่ ความหมายนั้นอาจเป็นความหมายของแรงงานที่ทันสมัย มีงานประเพณีเหมือนชาวไทยเจ้าของบ้าน หรืออาจเป็นนิยามความหมายที่พวกเขาสามารถจินตนาการตนเองให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยก็เป็นได้ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วสถานะของพวกเขาก็คือ “ต่างดาว” พื้นที่สาธารณะนี้จึงเป็นพื้นที่ที่รัฐไทยและแรงงานอพยพใช้ในการเจรจาต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตน บางครั้งเป็นพื้นที่ที่รัฐไทยใช้เพื่อกำกับ ควบคุม หรือ

สร้างความภาคภูมิใจขึ้นในกลุ่มแรงงาน แต่บางครั้งแรงงานก็ช่วงชิง ต่อรอง หรือสร้างนิยามใหม่ของตัวเองให้กับพื้นที่สาธารณะเหล่านี้

ในส่วนของสถานีวิทยุชุมชนแมพ เรดิโอนั้น การที่สถานีวิทยุทำงานร่วมกับมูลนิธิแมพ (มูลนิธิเพื่อสุขภาพของแรงงาน) ที่มีการลงพื้นที่และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของแรงงาน อพยพอยู่บ่อยครั้ง ก็ทำให้สถานีวิทยุชุมชนของแมพขยายฐานของความเป็นพื้นที่สื่อสาธารณะไปสู่พื้นที่อื่นๆ ได้ง่ายขึ้น สิ่งที่สถานีวิทยุแมพ เรดิโอพยายามสร้างขึ้นนอกเหนือไปจากพื้นที่ของความเป็นสื่อก็คือการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงแรงงานไทใหญ่เข้ากับสังคมไทย เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของแรงงานที่ดีในสายตาของคนไทย ในเรื่องนี้จุฑามณี อารียะ ผู้จัดการสถานีวิทยุชุมชนของแมพได้กล่าวว่

“การเปลี่ยนทัศนคติของคนไทยกับแรงงาน ที่ผ่านมาก็ประเมินว่ามันพัฒนาขึ้นเยอะจริงๆ ความสัมพันธ์ของแรงงานกับคนไทยก็เริ่มแทรกซึม เพราะว่าทุกบ้านทุกร้านค้า แรงงานไทใหญ่กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขาไปแล้ว เขาก็ต้องยอมรับว่างานที่มันเสี่ยง มันสกปรกคนไทยทำไม่ได้ เขาก็ต้องเลือกที่จะใช้แรงงานไทใหญ่ ในส่วนของแมพเองเราก็ทำประชาสัมพันธ์ไปด้วย เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อแรงงาน ว่าแรงงานก็คือมนุษย์คนหนึ่ง คนดีกับคนไม่ดีทุกสังคมก็มีเหมือนกัน อย่างคนไทยไปชมขึ้นผู้หญิงสามวันคนก็ลืมหืมแล้ว แต่ถ้าเป็นแรงงานเป็นปีเป็นเดือนกว่าจะลืมหืม มันติดอยู่ในสมอง เราก็ไม่ได้ว่าอะไร เราแค่พยายามปรับเปลี่ยนทัศนคติ พยายามสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแรงงาน วันแม่ก็พาแรงงานไปปลูกป่า วันสำคัญเราก็พาแรงงานไปบริจาค เลือด บริจาคของ”

“ที่ผ่านมาก็อยากจะมีส่วนร่วม เขาก็อยากเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย บางครั้งเขาได้ยินจากรายการวิทยุของแมพว่าโรงพยาบาลสวนดอกต้องการเลือดกรุ๊ปโอด่วน แรงงานก็ไป แต่พยาบาลก็ไม่รับเพราะว่าเป็นแรงงานต่างด้าว อันนี้ก็ทำให้คนตั้งใจทำความดีก็ไม่มีกำลังใจ เพียงเพราะเราเป็นแรงงานข้ามชาติเหรอก ก็เลยเป็นที่มาว่าเวลามีงานสำคัญๆ เราก็พยายามจะพาแรงงานไป พาแรงงานไปบริจาค ไปช่วยปลูกป่า ช่วยน้ำท่วม เพื่อลดอคติ”
(สัมภาษณ์ จุฑามณี อารียะ, ธันวาคม 2555)

การทำงานของวิทยุชุมชนแมพเรดิโอ อาจถือได้ว่าพื้นที่สื่อสาธารณะของชุมชนคลื่นนี้ได้เปิดพื้นที่ให้แรงงานได้มีโอกาสแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ทั้งทางด้านภาษา

วัฒนธรรม การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อีกทั้งยังได้มีส่วนร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะอื่นๆ ที่ช่วยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อความเข้าใจและลดอคติทางสังคมที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติได้อีกด้วย

ปัญหาท้าทายของรายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่

สำหรับสถานีวิทยุแมพ เเรดิโอแล้ว อุปสรรคที่สำคัญคือการส่งสัญญาณที่ยังไปไม่ไกล เสาไม่สูง ทั้งนี้ก็เป็นด้วยข้อติดขัดของกฎหมายที่พระราชบัญญัติประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 ไม่อนุญาตให้วิทยุชุมชนติดตั้งเสาส่งสัญญาณที่สูงเกินกว่า 30 เมตร

นอกจากนี้แสงเมือง มังกร รองประธานสถานีวิทยุแมพ เเรดิโอ ยังเห็นว่าปัญหาอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของรายการวิทยุชุมชนของแมพ ที่ต้องการสื่อสารเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนก็คือ เนื้อหาของสารที่จะสื่อกับชุมชนนั้นบ่อยครั้งเป็นเรื่องของนโยบายของราชการที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพ ซึ่งมีการใช้ศัพท์แสงภาษาราชการ ซึ่งที่ผ่านมามพบว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้ไม่สามารถสื่อสารให้แรงงานเข้าใจได้ง่ายๆ

สำหรับรายการวิทยุของสวท. ปัญหาที่สุภาวัลย์ ผู้จัดการรายการภาคภาษาไทยใหญ่มองเห็นในปัจจุบันคือการปรับตัวให้ทันยุคทันสมัย คือการถ่ายทอดสัญญาณผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ที่ยังทำไม่ได้ ด้วยปัญหาติดขัดของความเป็นราชการ นอกจากนี้ความเป็นวิทยุของรัฐก็ทำให้ต้องระมัดระวังเรื่องความมั่นคงของชาติเป็นพิเศษ ความอ่อนไหวในเรื่องนี้อย่างมากของรัฐ ทำให้สุภาวัลย์มองว่าเป็นข้อจำกัดที่จะสร้างสรรค์รายการให้มีความแปลกใหม่ ตอบสนองผู้ชมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยเรื่อง การเมืองเรื่องพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นโครงการวิจัยที่ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี (กรกฎาคม 2554 - มิถุนายน 2556) โครงการเน้นการศึกษาพื้นที่สาธารณะในรูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้นจากการที่มีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ จากประเทศพม่าเข้ามาทำงานพำนักอาศัยในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมากในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ การออกสำรวจสภาพการทำงานและความเป็นอยู่ของแรงงานไทใหญ่ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นงานทางศาสนาและประเพณี และพื้นที่สื่อสาธารณะของรายการวิทยุภาคภาษาไทยใหญ่ทั้งสองรายการงานวิจัยชิ้นนี้มีข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของโครงการดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่จากรัฐฉานในประเทศพม่า ทำให้จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นเมืองที่มีสัดส่วนของประชากรที่เป็นแรงงานอพยพสูงมากเป็นอันดับต้นๆของประเทศ การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนประชากรที่มีแรงงานอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนจากการเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ” (transnational public space) หลายหลายรูปแบบในเมืองเชียงใหม่

พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพที่ปรากฏขึ้นในเมืองเชียงใหม่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี สอง พื้นที่สื่อสาธารณะ และ สาม พื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวัน

พื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีนั้นเป็นพื้นที่สำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เพื่อแสดงออกถึงตัวตนของตน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี การเกิดขึ้นของงานประเพณีทางศาสนาของชาวไทใหญ่ที่จัดขึ้นนับสิบครั้งต่อปีในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ที่วัดสองแห่งในตัวเมืองเชียงใหม่คือวัดป่าเป้า และวัดกู่เต้า ได้ทำให้วัดทั้งสองแห่งได้กลายเป็นศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ที่ข้ามพรมแดนมาเป็นแรงงานอพยพในประเทศไทย ในช่วงสองปีที่ผ่านมางานวิจัยชิ้นนี้ได้เก็บข้อมูลอยู่ วัดทั้งสองแห่งได้จัดงานเทศกาลประเพณีของชาวไทใหญ่ขึ้นหลายครั้ง มีตั้งแต่ปอยสังลอง เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานปีใหม่ของชาวไทใหญ่ และปีใหม่สากล การจัดงาน

นั้นเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งจากการที่ทางวัดให้การสนับสนุนเพื่อเปิดพื้นที่ให้
แรงงานอพยพสามารถจัดงานเฉลิมฉลองตามประเพณีวัฒนธรรมของตน และจากสมาคมภาษา
และวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ และจากความร่วมมือของแรงงานอพยพด้วยกันเอง ที่เข้า
มาร่วมใช้พื้นที่ภายในวัดปฏิบัติตามธรรมเนียมศาสนาและวัฒนธรรมของตน

ภายใต้แนวคิดของความเป็นพื้นที่สาธารณะ พื้นที่นั้นควรมีองค์ประกอบคือ 1) ต้องเปิด
โอกาสให้ทุกคนเข้าถึงและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น (accessibility) 2) พื้นที่สาธารณะ
จะต้องกระตุ้นชีวิตสาธารณะ (public life) และเป็นพื้นที่ของการพบปะสังสรรค์ (Blauw 1993:
239) วัดทั้งสองแห่งจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญที่กระตุ้นชีวิตสาธารณะของแรงงานอพยพ
เป็นพื้นที่เพื่อการพบปะสังสรรค์ในยามที่ต้องจากบ้านเกิดมาขายแรงงานต่างถิ่น ซึ่งพื้นที่
สาธารณะเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ แม้ว่าพวกเขาจะเป็นแรงงาน
ต่างด้าวหรือแรงงานอพยพก็ตาม

พื้นที่สาธารณะอีกชนิดหนึ่ง คือพื้นที่สื่อสาธารณะ ที่ผ่านมามีเพียงรายการวิทยุเสียง
ภาษาไทยเท่านั้นที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่สื่อสาธารณะของแรงงานอพยพ เนื่องจากสื่อ
อื่นๆ อย่างเช่น รายการโทรทัศน์ ยังไม่มีการผลิตขึ้น ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์ก็มีข้อจำกัดในแง่ของการ
เผยแพร่ ปัจจุบันในเขตพื้นที่เมืองเชียงใหม่ มีรายการวิทยุเสียงภาษาไทยที่มีบทบาทเป็นสื่อ
สาธารณะ 2 รายการ คือวิทยุชุมชนเสียงภาษาไทย ออกอากาศในคลื่น FM 99 MHZ และวิทยุ
ของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกอากาศเป็นภาษาไทยทางคลื่น AM 1476 สื่อสาธารณะทั้งสอง
ชนิดนี้นับเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญเพราะกลุ่มคนต่างๆ ต่างก็เข้ามาหยิบฉวยใช้สื่อตัวนี้ในฐานะ
เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งสารไปถึงแรงงานอพยพชาวไทใหญ่ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ชาวไท
ใหญ่ซึ่งเป็นผู้ฟังใช้ติดต่อกับแรงงานด้วยกัน รวมถึงส่งข่าวกลับไปถึงบ้านเกิดในรัฐฐาน ประเทศ
พม่าได้อีกด้วย

2) การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่สาธารณะ

- ประเพณีดั้งเดิมได้รับการรื้อฟื้น

จากกรณีศึกษาพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณี ของชาวไทใหญ่ผ่านงานปอยส่าง
ลอง และงานปีใหม่ไทใหญ่ จะเห็นได้ว่าการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานเป็นจำนวนมากของ
ชาวไทใหญ่จากรัฐฐานในประเทศพม่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้งานปอยส่างลองและ

งานปีใหม่ไทใหญ่ ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง มีกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบ
ทอดประเพณีของชาวไทใหญ่

สำหรับงานประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งถือเป็นงานบุญที่สำคัญที่สุดในสังคมของชาวไทใหญ่
เป็นงานบุญที่พ่อแม่ชาวไทใหญ่ทุกคนปรารถนาที่จะจัดให้ลูกชายสักครั้งในชีวิต ในรัฐฉาน
ประเทศพม่า นั้นงานปอยส่างลองเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเสียจนพ่อแม่ต้องลำบากอดออมอยู่หลายปีเพื่อ
จัดงานบวชให้ลูกชายสักครั้งในชีวิต ดังนั้นแม่เมื่อต้องจากบ้านมาเป็นแรงงานอพยพในต่างแดน
พ่อแม่ชาวไทใหญ่จำนวนมากที่มีลูกชายอายุถึงวัยบวชเรียนได้ ก็ยอมปรารถนาที่จะให้ลูกชายได้
บวช ดังนั้นสิ่งที่พวกเขาต้องกระทำสองประการคือ หนึ่งมองหาที่คือวัดที่พร้อมจะรับ “ลูกแรงงาน
ต่างด้าว” เข้าบวชเป็นสามเณร และสอง เก็บหอมรอมริบ เพื่อนำเงินเก็บที่ได้มาบวชลูกชาย ที่ผ่าน
มาหลังจากมีแรงงานอพยพชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น สามารถสร้าง
เครือข่ายที่กว้างขวางจนทำให้ชาวไทใหญ่ไม่ว่าจะมาจากที่ใด ก็ล้วนแต่มีพี่น้องคนรู้จักที่พร้อมจะ
ให้ความช่วยเหลือในยามที่พวกเขาปรารถนาที่จะบวชลูกชายให้เป็นส่างลอง นอกจากนี้วัดใน
จังหวัดเชียงใหม่ หลายต่อหลายวัดก็พร้อมที่จะเปิดพื้นที่เพื่อให้แรงงานได้นำลูกชายมาบวชเรียน
จึงทำให้ประเพณีปอยส่างลองของชาวไทใหญ่ได้รับการรื้อฟื้นและสืบทอดต่อมาในกลุ่มแรงงาน
ข้ามชาติ

สำหรับงานประเพณีปีใหม่ไทใหญ่ก็ได้มีการริเริ่มจัดขึ้นเนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามา
ขายแรงงานเป็นจำนวนมากของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เช่นกัน โดยจัดขึ้นครั้งแรกราวปี
พ.ศ. 2543 โดยสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผ่านมางานปีใหม่ไทใหญ่
กลายเป็นงานที่มีชาวไทใหญ่ที่อาศัยในเมืองเชียงใหม่มารวมตัวกันมากที่สุด มีการแสดงออกซึ่งอัต
ลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในหลากหลายแง่มุมมากที่สุดเช่นกัน

- พื้นที่กับการสร้างสำนึก “ความเป็นไทใหญ่”

พื้นที่สาธารณะของงานประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่นั้น ได้มีส่วน
ในการปลูกฝังสร้างสำนึกความเป็นไทใหญ่ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในกลุ่มแรงงานอพยพ กลุ่มคน
ต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีของชาวไทใหญ่ ได้มีการใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้
ด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป อุดมการณ์ที่ทับซ้อนกับอยู่บนพื้นที่เหล่านี้มีทั้งอุดมการณ์
การปลูกสำนึกของความเป็นไทในดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิด ผ่านนิทรรศการ ผ่านภาษาพูด

บนเวที การแสดงการฟ้อนรำ ดนตรี หรือการแต่งกาย ทับซ้อนกันอยู่กับอุดมการณ์ความทันสมัยที่ชาวไทยใหญ่ในฐานะแรงงานอพยพทุกคนอยากมีประสบการณ์ร่วม และแม้กระทั่งอุดมการณ์การค้าที่หลายฝ่ายเข้ามาเปลี่ยน “ความเป็นไต” ให้เป็นสิ่งที่ซื้อขายได้ บริโภคได้ เช่น การบริโภคเข็มกลัดธงชาติไต เสื้อยืดรูปบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่ หรือเทปเพลงที่ช่วยผ่อนคลายความคิดถึงบ้าน จากเสียงร้องของนักร้องชาวไทยใหญ่

สำหรับผู้จัดงาน ซึ่งก็คือสมาคมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่เกือบทุกครั้ง จุดมุ่งหมายของพวกเขาในการจัดงานก็อาจจะเป็นการเชื่อมต่อกับรัฐไทยในอันที่จะแสดงอัตลักษณ์ของคนไทใหญ่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่นอกเหนือไปจากภาพของคนขายแรงงานชั้นต่ำ ที่รัฐไทยมองพวกเขาอยู่เพียงมุมเดียว ทั้งเป็นการประกาศความจงรักภักดีที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้มีสถานะเป็น “พลเมืองไทย” พร้อมๆกันไปกับความพยายามที่จะเปิดพื้นที่สาธารณะให้แรงงานไทใหญ่ได้เข้ามาสนุกสนานรื่นเริงหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากงานหนักมาตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะส่งผ่านความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ไปให้กับแรงงานไทใหญ่และลูกหลาน ที่สถานะของการเป็น “คนพลัดถิ่น” อาจทำให้ความหมายของ “ความเป็นไต” พร่าเลือนลงไป

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะทางศาสนาและประเพณีได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามาร่วมใช้ ทำให้เกิด ความสัมพันธ์ทางสังคม หลากหลายชุดความสัมพันธ์ มีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับคนไทใหญ่ ระหว่างผู้จัดงานกับแรงงานอพยพ ระหว่างคนค้าขายกับแรงงาน

- พื้นที่สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล

รายการวิทยุภาคภาษาไทใหญ่ทั้งสองรายการ คือ วิทยุชุมชนเสียงภาษาไทใหญ่ ออกอากาศในคลื่น FM 99 MHZ และวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกอากาศเป็นภาษาไทใหญ่ ทางคลื่น AM 1476 ต่างก็ได้มีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้แก่แรงงานอพยพในจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นแรงงานที่อาศัยต่างบ้านต่างเมือง เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับรัฐบาล ซึ่งจำเป็นที่จะใช้สื่อตัวนี้ในการส่ง

ข่าวสารถึงแรงงานต่างด้าวที่แม่ไม่ใช้พลเมืองของรัฐไทย แต่รัฐก็มีความจำเป็นที่ต้อง
ประชาสัมพันธ์และสื่อสารในเรื่องนโยบายต่างๆ

ในส่วนของวิทยุชุมชนภาคภาษาไทยใหญ่นั้น การทำงานของวิทยุชุมชนแมพเรดิโอ ถือได้ว่า
พื้นที่สื่อสารสาธารณะของชุมชนคลื่นนี้ได้เปิดพื้นที่ให้แรงงานได้มีโอกาสแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของ
ชาวไทยใหญ่ ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เป็นพื้นที่ของ
ชุมชนอย่างแท้จริงที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาสะท้อนปัญหา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
รายการ อีกทั้งยังได้มีส่วนสร้างพื้นที่สาธารณะอื่นๆ ที่ช่วยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อความเข้าใจ
และลดอคติทางสังคมที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติได้อีกด้วย

3) บทบาทและทัศนคติของรัฐไทยต่อพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพ

จากการศึกษา พบว่าพื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพนี้เป็นพื้นที่ที่รัฐไทยอนุญาตให้
เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเข้ามาช่วงชิงเพื่อใช้พื้นที่นี้ในการส่งผ่านข่าวสาร ควบคุม
แรงงาน รวมทั้งส่งผ่านความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยไปสู่แรงงานอพยพ ในกรณีของงาน
ประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรม หน่วยงานของรัฐอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้
เข้ามาให้การสนับสนุน เพราะถือเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ใน
ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็สามารถใช้โอกาสของการที่แรงงานอพยพมารวมตัวกันเป็นจำนวน
มากส่งข่าวสารของรัฐให้ไปถึงหูแรงงาน หรือใช้พื้นที่นี้สร้างความรู้สึกจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทย
ให้เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานอีกด้วย

สำหรับพื้นที่สื่อสารสาธารณะ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่รัฐไทยได้ประโยชน์โดยตรงในการใช้พื้นที่
สาธารณะที่เผยแพร่ไปถึงแรงงานได้อย่างกว้างไกลนี้ในการส่งข่าวสารไปถึงหูแรงงานด้วยภาษา
ของพวกเขาเอง ที่ผ่านมารายการวิทยุทั้งสองรายการได้มีบทบาทอย่างมากต่อการส่งผ่านข่าวสาร
ให้แรงงานเข้าใจในเรื่องนโยบายของรัฐ ในประเด็นเกี่ยวกับระบบการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว
ในประเทศไทย ซึ่งในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย มีการให้ความรู้
ความเข้าใจในประเด็นเรื่องสิทธิและสวัสดิการของแรงงาน การป้องกันตนเองจากโรคติดต่อหรือ
โรคระบาด หรือประเด็นการป้องกันภัยจากยาเสพติด

ข้อเสนอแนะ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะข้ามชาตินั้นเป็นแนวคิดใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ใหม่ เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบพรมแดนของรัฐ-ชาติ แต่ขณะเดียวกันผู้ใช้พื้นที่เหล่านี้กลับไม่ใช่คนท้องถิ่นที่เป็นประชากรของประเทศนั้นๆ ดังนั้นในหลายๆครั้งพื้นที่เหล่านี้จึงถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ทำลายหรือต่อต้านอำนาจรัฐ เป็นพื้นที่ที่ควรจะได้รับ การควบคุม ที่ผ่านมาสวณราชการของบางจังหวัดได้มีคำสั่งห้ามมิให้แรงงานอพยพจ้างงานที่ต้องใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อเฉลิมฉลองตามประเพณีของตน หากแต่ข้อสรุปจากงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่สาธารณะมีประโยชน์ทั้งต่อแรงงาน และต่อรัฐไทยเองด้วย ดังนั้นการเปิดโอกาสให้พื้นที่สาธารณะของแรงงานอพยพได้รับการยอมรับให้ดำรงอยู่ควบคู่ไปกับพื้นที่อื่นๆของชาวเชียงใหม่ จึงน่าจะเป็นสื่อกลางที่ดีที่เปิดโอกาสให้แรงงานได้ธำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตน เปิดโอกาสให้รัฐไทยใช้เพื่อเชื่อมโยงส่งผ่านนโยบายต่างๆที่จำเป็น ท้ายที่สุดยังสามารถเป็นสะพานเชื่อมต่อความเข้าใจและลดอคติทางสังคมที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล. 2548. "การจัดการแรงงานต่างชาติดจากประเทศเพื่อนบ้านในช่วง พ.ศ. 2539-2548" ใน กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล (บก.) *ประชากรและสังคม 2548*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. 2551. รายงานการวิจัย "การจ้างแรงงานข้ามชาติ ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 กับการจัดทำบัญชีรายชื่ออาชีพสำหรับคนต่างชาติ". นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. 2549. การศึกษาและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษากลุ่มแรงงานไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
- ชยันต์ วรรณะภุติ. 2549. "คนเมือง: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง" ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บก.) *อยู่ชายขอบมองลวดความถี่*. กรุงเทพฯ: มติชน
- ปานแพรว เชาว์ประยูร. 2550. บทบาทของพุทธศาสนาต่อกระบวนการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปราณี ศิริธร. 2538. *เพชรล้านนา*. เชียงใหม่ : ผู้จัดการภาคเหนือ.
- ยศ สันตสมบัติ. 2551. *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- วาสนา ละอองปลิว. 2548. *เสียงแคน การค้า การท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- วันดี สันติวุฒิมณี. 2545. *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ. 2551. *1 ทศวรรษ วิทยุชุมชนไทย*. กรุงเทพฯ : สวชช.
- โสภิตา วีรกุลเทวีญ. 2548. *เสียงของ ชาติพันธุ์และการค้าชายแดน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. 2548. *สรุปผลการประชุมคณะรัฐมนตรีเรื่อง การจัดระบบการจ้างแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ปี 2548*.

<http://www.immigration.go.th/forum/index.php?topic=140.0:wap2> (access วันที่ 15 มีนาคม 2556)

- อรัญญา ศิริผล. 2548. "คนพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า": ประสบการณ์ชีวิตของชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติทางสังคมวัฒนธรรมบริเวณชายแดนไทย-พม่า. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- Amporn Jirattikorn. 2006. "Reaching out over the airwaves," *Bangkok Post*, February 9.
- Amporn Jirattikorn. 2008. *Migration, Media Flows and the Nation of Shan in Thailand*. Ph.D. Dissertation. University of Texas at Austin.
- Amporn Jirattikorn. 2012. "Brokers of Nostalgia: Shan Migrant Public Spheres in Chiang Mai, Thailand" in Caroline Pluss and Kwon-bun Chan (eds.) *Living Intersection: Transnational Migrants Identification in Asia*. Heidelberg, London and New York: Springer, pp. 213-234.
- Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London and New York: Verso.
- Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
- Basch, Linda, Nina Glick Schiller and Cristina Szanton-Blanc. 1994. *Nation Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. New York: Gordon and Breach.
- Blauw, Wim. 1993. "The Meaning and Use of Public Space", in Ernesto G. Arias (ed.) *The Meaning and Use of Housing*. Aldershot: Ashgate.
- Glick Schiller, Nina, Linda Basch and Cristina Szanton-Blanc. 1995. "From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration" *Anthropology Quarterly* 68: 48-63.
- Gupta, Akhil and James Ferguson. 1992. "Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference" *Cultural Anthropology* 7(1): 6-23.
- Habermas, Jurgen. 1989. *The Structural transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Massachusetts: MIT Press.
- Hall, Stuart. 1990. "Cultural Identity and Diaspora," in Jonathan Rutherford (ed.) *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, pp. 222-237.
- Hall, Stuart. 1996. "Introduction: Who Needs 'Identity'?", in Stuart Hall and Paul du Gay (eds.) *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publication, pp. 1-17.
- Jakkrit Sangkamanee. 2008. "From Wat Luang in Chiang Khong to Night Smuggling in

- Luang Prabang: Negotiation of Transborder Trade in the Changing Mekong Border Riverscape,” in Suchada Thaweessit et al (eds.) *Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-region*. MSSRC.
- Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Donald Nicholson-Smith (trans.) Oxford: Basil Blackwell.
- Malkki, Liisa. 1992. “National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugees” *Cultural Anthropology* 7(1): 24-44.
- Ong, Aihwa. 1999. *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*. Durham: Duke University Press.
- Portes, Alejandro, Luis E. Guarnizo and Patricia Landolt. 1999. “The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field” *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 217-237.
- Smith, Michael and Luis Eduardo Guarnizo. 1998. *Transnationalism from Below*. New Brunswick: Transaction Publisher.
- Tannenbaum, Nicola. 2009. “The Changing Nature of Shan Political Ritual and Identity in Maehongson, Northwestern Thailand” *Contemporary Buddhism* 10 (1):171-184.
- Willis, Katie and Brenda S.A. Yeoh and S.M. Abdul Khader Fakhri. 2004. “Introduction: Transnationalism as a Challenge to the Nation” in Brenda S.A. Yeoh and Katie Willis (eds.) *State/Nation/Transnationalism: Perspectives on Transnationalism in the Asia-Pacific*. London: Routledge

ข้อมูลจากเว็บไซต์

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่

(<http://chiangmai.prdnorth.in.th/am1476.php>)

“ภาคประชาชนออกจมน้ำ ค้าน คำสั่งผู้ว่าสมุทรสาคร ห้ามแพร่วัฒนธรรมต่างดาว”

<http://www.prachatai.com/journal/2007/11/14770>

Shan Migrant Public Spheres in the City of Chiang Mai, Thailand¹

Amporn Jirattikorn

The influx of Shan ethnic nationals from Burma into Chiang Mai, Thailand which began in the 1990s, and increased from 2000 onward, provided the conditions for what I will call Shan “migrant public sphere” to emerge. In *Modernity at Large*, Appadurai (1996) discusses about mass media and migration as two central characteristics of global and modern life. The conjunction of media and migration means that what is imagined is no longer the “imagined community” of the nation-state, but numerous “migrant public spheres” constituted by mass media and migration, and in which mass media increasingly link producers and audiences across national boundaries. Borrowed from Appadurai, I use the term “migrant public sphere” to mean migrant social domains which are manifested to the eyes of both migrant and the host communities. Particularly, I examine the two domains of public spheres that Shan migrants create and participate in the city of Chiang Mai: radio airwaves and festivities. Although they seem to be different forms of public space, they are linked together with the power of mass media and local agents situated in these domains in the mobilization of collective activities.

Scholars working on transnationalism tend to depict migrant public spheres as conscious and successful efforts by ordinary people to escape control and domination from above by the state (Basch *et al.* 1994, Appadurai 1996, Yang 2002), such a celebratory perspective fails to recognize the continued importance of “the national” as a space that has to be *negotiated*. While these transnational or migrant public spheres by nature involve the crossing of boundaries, and thus never “respect” national boundaries, they are also shaped by

¹ The author would like to acknowledge the Thailand Research Fund: MRG5480292 for providing financial support for this project.

the politics and institutional practices of a nation-state. As Smith has argued, transnational processes insist on the continuing significance of borders, state policies, and national identities even as these forces are often transgressed by transnational communication circuits and social practices (Smith 2003: 17-18).

This paper discusses Shan migrant public spheres in Chiang Mai in three important aspects. First, I examine the specific ideologies which are reinforced in the migrant public spheres, showing how the Thai state attempts to control its migrant population through public spheres. Writing about the construction of Thainess in mass mediated forms, Hamilton (2002) explores the ways in which the Thai nation has portrayed itself to the population it attempts to enfold. Here I extend such lines of analysis by looking at how the Thai state uses mass media and public spheres to enfold its “alien” population. Second, I introduce another group of Shans in Chiang Mai – the longterm resident Shans whose cultural capital enables them to become cultural “brokers” mediating the interest of Shan migrants with the Thai state. Third, while the Thai state and Shan ethnic brokers may turn Shan public spheres into a form of technologies of control, I explore how Shan migrants participate in these public spheres and how the joint work of media and migration allows different interpretations of what it means to be Shan living in Thailand.

Shan Migrants in Chiang Mai, Thailand

The Shan is the largest of the seven main ethnic minority groups in Burma. Shan State is located in east central Burma and shares borders with China to the north and Thailand in the east and south. The Shan people are ethnically related to the Thai with whom they share a similar language, the Shan language being a member of the Tai family of languages. Here I use the term “Shan” – an English word borrowed from Burmese – to refer to this group of people. Their self-designation is, however, “Tai” while the Thai call them “Thai Yai” (Greater Thai) and the Burmans call them “Shan.” The Shan territory makes up

approximately one-fourth of the total of Burma and the Shan comprise ten percent of the country's population, or about 4-5 million.

The Shan migrant community in Chiang Mai provides an interesting case in which to examine the many ways ethnic and national identity can be imagined. After 1996, when the Burmese government introduced a forced relocation policy in many areas of Shan State in order to break up any alleged links or support for armed opposition groups, northern Thailand began to experience massive migratory flows of Shan ethnic nationals from Burma. These new migrants did not come in one day, but within the past two decades they have come to make up one-sixth of the total Chiang Mai population, or around 200,000 in this city with a population of about 1.2 million.

Not only does the recent influx of Shan migrant workers into the city create an interesting relationship between the recent migrants and the Chiang Mai inhabitants who employ migrant workers as their cheap labor, it also brings the new arrivals into close contact with an existing group of Shan in the city. There is a preexisting Shan community in Chiang Mai whose members had settled there before the recent wave of Shan ethnic nationals from Burma. Due to geographical proximity between Shan State and northern Thailand, Shans have long traded and migrated for work in this region. For many decades, migrants drifted across the border easily both as individuals attracted by the possibility of employment for wages, and as families moving for trade. They formed a group of Shan living in Chiang Mai whom I call an "ethnic community". Prior to the 1990s, Shan migrants came in small numbers; they could find work and assimilate into an existing ethnic Shan community easily. However, as a result of the forced relocation policy and the deterioration of the Burmese economy, the 1990s saw a major shift in the pattern of Shan migration. The new arrivals came in much larger numbers. They work for low-paying jobs which involve everything from construction work, agricultural farms, serving as housemaids, to food vendors and selling

various goods in the markets. The new arrivals form a group of Shan migrants who differ from the long-term residents. I will refer to these new arrivals as the “migrant community”.

In a broader context, as Thailand shares a 2,401-kilometer stretch of border with Burma, Shan migration is in fact part and parcel of a large-scale migration of a wide range of ethnic groups from Burma into Thailand over the past decade (Huguet and Punpuing 2005). This in turn has created migrant towns in several provinces of Thailand which border Burma, in places such as Ranong and Tak provinces. While such provinces host migrants and refugees mostly from Mon, Karen or Burman ethnic groups, Chiang Mai has become home to a large population of Shan migrants in particular due to three main reasons: its provincial border with Shan State in Burma, the language similarity between the northern Thai dialect and Shan language, and Chiang Mai’s status as a metropolitan center in the North where there is a great deal of demand for cheap labor.

The city of Chiang Mai itself provides an interesting setting for the Shan migration. Migration to Thailand is not always a one-step movement as some move first to the border towns in Chiang Mai, Chiang Rai or Mae Hong Son provinces, they then migrate to the city of Chiang Mai where there are more jobs available. The moment migrants enter the city of Chiang Mai, they enter a liminal space that is both foreign and familiar. Once in Chiang Mai, Shan migrants encounter friends, relatives, and a prevalence of the Shan language while at the same time facing an urban environment which creates all kinds of low-paying jobs in which migrants are treated as “alien” and exploited only for their cheap labor.

The aspect of familiar and foreign may also be applied to the relationship between migrants and the host community. Due to some claims of kin relationship between the Shan and the Thai dating from the distant past, and the linguistic similarity between the Shan and the Thai, the Shan tend to think of the Thais as their ethnic kin or cousins. More particularly, the perceived closeness between the Shan and northern Thais in terms of dialect, skin color,

physical features as well as geographical similarities between the Shan State and northern Thailand can lead Shan migrants to associate Chiang Mai as proximate in many ways (cf. Beyrer 2001). However, the situation is more complex than simply that of an “ethnic kin” migrating to the land of “brotherhood”. Anxious and fearful of the perceived threat of an influx of Shan migrants into the city, northern Thais can never think of this new source of cheap labor as their “brothers and sisters”. These contexts provide an interesting setting in which to examine the experience of transnational lives that figure into the process of identity construction.

Shan Migrant Public Spheres in Chiang Mai

Habermas (1989) offers ways to look at the public sphere as a site where social actors constitute collective sentiment and define common interest. For Habermas, “the public” defines not only by the common social-structural position of its members, but by the identification of their “groupness” and their common interest in the public sphere. In Habermas’ view, the public sphere arises not primarily through pre-established commonalities, but via debate and discussion between citizens in public forums that are independent of state power. However, Habermas has been criticized for being inattentive to agency and the conditions of power that grant particular actors the right to speak in the public (Calhoun 1992).

As stated, my usage of the term “public spheres” is borrowed from Appadurai (1996) who discusses about the effect of globalization when mass media and migration have begun to deterritorialize, which has led to the emergence of “diasporic public sphere.” Appadurai further argues that what mass media can make possible is what he calls “community of sentiment”, a group that begins to imagine and feel things together. However, while Appadurai celebrates on the joint work of mass media and migration which come to co-constitute “migrant public sphere” as free-floating, escaping control and domination by the

state, I argue for the need to pay attention to ways in which nation-state still plays a crucial role in processes of controlling its “alien” population. Moreover, the state plays an important role in the ways by which its participants are made and remade.

Over the past two decades, since Chiang Mai experienced a massive flow of the Shan ethnic minority coming from Burma to perform migrant labor, Shan migrant public spheres have begun to emerge and become visible in the city. Several karaoke pubs offering collections of Shan songs have sprung up in the city and have become places which Thai men go at night to consume Shan ethnic women and Thai police also frequent at night to arrest undocumented Shans. Religious festivals are held almost every month. Though they are founded on principles similar to northern Thai beliefs, these ceremonies are held in two specific Shan temples I discuss below. Normally, with the compartmentalization of urban life, Chiang Mai people hardly realize that Shan migrants constitute a large portion of the total population of the city. They are, however, occasionally reminded when faced with traffic jams during the time of Shan festivals.

Shan migrant public spheres in the city of Chiang Mai can be categorized into three types. First, there are a variety of fairs and festivals normally held at two Shan temples in the city. This cultural public sphere is exposed to the public gaze of both northern Thais and Shan migrants. The festivals are organized for Shan people to come together, thus, showing the public a culturally distinctive sense of Shan ethnicity. Second, there are the local migrant public domains, not entirely hidden from the gaze of outsiders. This includes a cluster of Shan karaoke pubs in several sectors of the town as well as a Shan quarter behind Wat Papao, a Shan temple located in the middle of the city. In this quarter, one can find Shan food stalls, dried foods and other products imported from Burma. In addition, there is a morning market held every Friday behind Charoenprathet Road, in one of the busiest sectors in the city. This

market, used to be called Talad Jin Haw ² or “Yunnanese market,” has now been taken over by the Shan community. Today it is better known as the “Shan Friday market.” Generally, this second space involves a wide range of everyday activities that blend economic activities and modern forms of leisure such as karaoke and nightclub together.

The third form of public sphere involves mass communication, i.e. radio programs broadcast in the Shan language. Recently, there have been two Shan language radio programs. One is a community radio broadcast on the FM frequency which reaches only 20km around the city. The other, which will be the focus of this paper, is a state-run radio program, broadcast on the AM frequency. The latter broadcast is able to reach far beyond national boundaries. In this paper, I look at two types of public spheres. One is clearly public space in Habermas’s notion which is a radio broadcast in Shan language. The other is public sphere manifested in a form of festivities that Shan migrants create and participate in in the city of Chiang Mai.

Radio Thailand: Mobile Machine

A Shan language radio program broadcast on the AM frequency is a state-run radio program, operated by Chiang Mai Radio Thailand under the Public Relations Department. It should be noted that although Thai media enjoys relative freedom of expression compared with other countries in Southeast Asia, the television and radio broadcasting sector in Thailand falls under the control of three major government bodies, the Mass Communications Organization of Thailand (MCOT), the Public Relations Department of Thailand (PRD), and the Royal Thai Army Radio and Television (RTA). These three agencies own more than two-

2 The Yunnanese are sometimes treated by the Thai state as another northern “hill tribe,” a contemporary redefining of the term by which the Yunnanese have long been known in Thailand, *haw*. See Hill, Ann Maxwell (1998: 9).

thirds of the airwaves nationwide (www.buyusa.gov). As for radio broadcasting, the PRD is the biggest operator with 147 radio stations.

In 1964, during the Cold War period, Chiang Mai Radio Thailand established its special sector called “Hilltribe Language Radio” as an anti-communist propaganda tool. During the Cold War in the mid 1960s, highland peoples were perceived as a threat to Thai national security for many reasons. Their shifting cultivation was seen as threatening the territorial integrity of the nation. Shelters they provided to members of the Communist Party of Thailand during the 1960s to the 1980s were defined as a threat to the nation. The Thai state has made attempts on several levels to assimilate highland peoples into Thai society since the 1960s. They have set up Thai schools, introduced various development projects, and encouraged new cash crops to replace poppy growing in highland settlements (see Hanks and Hanks 2001, Jonsson 2003, Tapp 1989). The “hilltribe radio program” was part of the Thai state strategies to fight communism. Stimulated by a fear of the spread of communism in this region, the American government provided technology and equipment for operating the program on AM radio channels (Nusara and Anucha 1997).

“Hilltribe Language Radio,” broadcast in six different hilltribe languages including Akha, Hmong, Karen, Lahu, Lisu and Mien (or Yao). As for the Shan, although they sometimes live alongside the hill people, they have never been perceived as “hilltribe” in the Thai national imagination. The reasons perhaps are that most of them live in lowland valleys, they practice wet rice cultivation, and like the Thai, they are Theravada Buddhists (Durrenberger and Tannenbaum 1990, Eberhardt 2006). Thus, even though there has been a Shan community settled in northern Thailand for a century, the Thai state never felt the need to include Shan as part of its hilltribe language radio programs. It was just recently that a Shan language program was added due to a large number of Shan migrants living in the north.

In the 1960s and 1970s, the hilltribe language program was focused on political propaganda. It later shifted its agenda to promoting economic development, as this was the new strategy against communism. While the program aimed to educate the highland population, conveying development discourse to the highland communities, the highland audience learned how to make use of its far-reaching ability by turning the program into their own form of public service. Nusara and Anucha (1997) note that in the 1970s, the highlanders would travel from their villages to Chiang Mai, a trip that sometimes took several days, to place an announcement on the radio program. Their announcements included deaths, births, weddings, and social or cultural events in their villages. Later they sent letters or phoned the program. For three decades, the program has constantly been shaped, and has reshaped itself, in relation to changing conditions in Thai society. In 1996, a Shan language program was added in response to popular demand by the growing Shan community in Chiang Mai. As the policy was to have ethnic minority DJs under the supervision of a Thai team, Nang Lao, a Thai-born Shan, then working as a clerk and the only Shan working in the organization, was asked to take part as a broadcaster for the Shan program.

The Shan language radio program is broadcast twice daily on AM 1476: a live program at 10 a.m. and a rerun of the morning show at 10 p.m. The one-hour program includes local news and talks on development, environmental issues, labor registration policy, public health and education as well as a collection of Shan pop music. Religious content is added on the weekend program.

With a capacity of 50 kilowatts on the AM frequency, the station has a wide reach. It has been heard in Burma as well as Southwest China. In Burma, radio remains the cheapest way to reach remote villages where there is no electricity and the people are illiterate. Nang Lao, the DJ told me that even though she has never been to Burma, she heard from Shan migrants in Chiang Mai that her program was very popular in Shan State in Burma. Around

2001, the program started to allocate time for “personal call messages”. It was an opportunity for Shan migrants to use the program’s ability to reach across the border, to send greetings to their families back home. Initially, it took off with “letters to the DJ” but later developed into the format of call messages. Nang Lao recalled that in the early years, each week she would receive hundreds of letters from fans of the program. The letters included requests for Shan songs, those giving opinions about the program, informing Nang Lao about the program’s reception, as well as sending greetings to family back home. The senders hoped that their letters would be chosen to read on air so that their families in Burma could hear about their well-being in Thailand. As the letters took time to read and there was increasing demand, Nang Lao started to allocate 10 minutes per program for phone-ins. Since then, the program has been flooded with calls from Shan migrants who want to send messages back home, telling families in Shan State how they are doing.

Although nowadays Shan migrants living in Thailand can call home easier than in the past ten years because of the development of telephone access in Burma, in the remote areas of Shan State, it is still difficult to find any household which has a telephone. In addition, even if they can call home easily, many recent Shan migrants still feel it is more intimate to call the program to send greetings back home. While the callers consist largely of members of the growing Shan migrant community in Thailand, the listeners also include Shan people living in Burma whose lives depend so much on remittances from their sons and daughters who now live in Thailand. The Shan migrants do not call to tell stories about the difficulties and horrific conditions of work abroad. Perhaps due to the limited time given, the messages are usually greetings, telling family that they are doing well and hoping that their parents or relatives are also well.

For Shan listeners who reside in Burma, hearing the voices of their offspring over the airwaves indicates that their son or daughter is really there. The program seems to ease

personal and familial losses, on which this remittance economy depends. Sometimes the messages include notices about missing Shan migrants whom parents have not heard from for a long time. Because the program was so popular and listened to by Shan migrants all over Thailand, the parents, who lost contact with their son or daughter, hoped that Shan migrants who knew about such persons would listen to the program and could then report back. With the personal message format that allows people to call in free of charge coupled with the popularity of the program, it has become the last hope for many Shan parents to find daughters or sons whom they thought they had lost forever.

The ability to cross the border to facilitate the needs of Shan people in a context of limited access to their own form of communication makes the program the most frequently listened-to broadcast program among a Shan audience, both within and outside the country. In this respect, the telephone coupled with radio technology has enabled individuals to communicate both with one another and their home regions. Shan migrants have, in effect, turned the state-run radio program into their own form of communication. As for Shan listeners in general, although they do not directly participate in calling the program, they love listening to the messages because through them they know what is going on with their peers. They come to share grief as well as greetings and well-wishes with their fellow Shans. For these Shan people dispersed across the borders, the radio program messages are central in creating a Shan migrant public sphere as well as maintaining extensive transnational networks that exist in a highly mobile society where families and friends are separated across national boundaries and where telephones are scarce and expensive.

Writing about the role of media in the lives of exiled Iranians, Hamid Nacify (1993) notes that the marriage of two technologies, radio and telephone, has turned radio call-in programs into a potent medium for expressing exile tensions as well as strategies of bargaining and resistance to assimilation in their host countries. In the case of my research,

however, I would argue that the ability of border-crossing and the voicing of the telephone calls function in a different way; it has made Shan migrants in Thailand more “present” in Burma (Kunreuther 2006). The sounds of Shan migrant voices through the radio phone calls allow them to remain as ghostly presences within their home of Shan State, Burma. These messages have thus been integral in the creation of a “transnational imagined community” of Shan people, by locating and linking people and places in a very concrete and particular fashion.

In saying that Shan migrant public spheres help create “transnational imagine community”, I am not, however, suggesting that this group is striving for the ideas of nationhood associated with particular localities and territories. Rather, I am referring to “imagined ethnic communities” in a transnational space, where modern communication technologies come to facilitate their ethnic identity and help maintain connection with their home. Further, in celebrating the way in which Shan migrant workers have turned radio broadcasts into their “transnational space,” I am also not suggesting that the Thai state is in retreat and giving way to transnational processes. We should also not forget that this border-crossing activity is made possible by agents of the state like Nang Lao, a radio broadcaster who mediates her position between both societies.

On one level, Nang Lao allows some room for Shan migrants to communicate across the border. On the other, she also sends out messages across the border telling those who were thinking of migrating to this country to stop coming. A temporary autonomous transnational space is permitted for five or ten minutes, while, for the rest of the time, the audience is presented with Thai state policy on migration. The program is purposely broadcast in vernacular language, so that the state can disseminate policy to the migrant populations. The role of radio in this process is to attract a public that is large and illiterate (in the Thai language), and to create a bridge between the two languages. In effect, the state can

now extend its reach to these alien migrants. Every time a new policy comes out, i.e. a new registration policy, health concerns, or environmental crises, the Shan radio broadcaster is in charge of translating these issues and making sure they reach the ears of Shan migrants. By listening to the program, Shan migrants simultaneously subject themselves to state policy and national pedagogy.

How is it then that Nang Lao sees in her role as a radio broadcaster who mediates between her co-ethnic community and the Thai state? When asked what she considered to be her success, Nang Lao replied;

“When people in Thailand were affected by disasters such as the Tsunami or a big flood, I organized Shan concerts and activities to allow Shan migrants to participate to help Thai people. Drawing them to be part of this society is what I consider my success. I always tell them in my program that the King and the Queen allow them to stay in a land in which they otherwise do not belong. The King and the Queen kindly accept any people to live in this land wholeheartedly even though they are not Thai. We should then return good to the King and the country. We should help take care of the environment, help save energy, be good to Thailand and the Thai people. My Shan fans often tell me they appreciate that I say all of these things” (interview with Nang Lao, May 2006).

It seems that the construction of Thai nationhood and the notion of good citizenship, i.e., respecting the Thai king, being a good Buddhist and not breaking laws, is deeply ingrained in Nang Lao’s psyche. Identifying with the Thai state, Nang Lao passes on the codes of “good citizenship” to her co-ethnic, yet non-citizen migrant audience. By telling Shan migrants that now that they are in Thailand, they should be gracious to the Thai people, show respect to the Thai king, and demonstrate gratitude to this country that allows them to stay, Shan migrants are, in effect, drawn to be subjects of the Thai state. In fostering national loyalty, even to non-citizen subjects, Nang Lao exemplifies how effective governmentality exercises its force through a number of different agencies rather than via its territorial nation-state administration.

After ten years of working as a sole Shan radio broadcaster amid the growing Shan community in Chiang Mai, Nang Lao suddenly passed away in 2008. Chiang Mai Radio Thailand has now acquired a new radio broadcaster. As a new Shan broadcaster, Nang Moon is different from Nang Lao in many respects. Unlike Nang Lao who is a Thai-born Shan, Nang Moon was born in a Shan militant family living along Thailand-Burma border. Her father was a Shan soldier who joined one of the Shan insurgency groups which was active during the 1980s - 1990s. Spending time along the borders, she acquired Thai education and Thai citizenship in her later years. Although she is a Thai civil servant, she sees her role as providing services to Shan migrant community in Thailand whom she shares her life experience and struggle with. When asked what she sees as challenges in working as a state radio broadcaster, Nang Moon responded;

“I do not think of myself as superior to my audience. My role is to provide services to the Shan migrant community as much as I can. There are many things I want to do but as part of a state agency, there are also limits of what I can do. For example, my idea is to turn a one-hour program into a magazine format with a variety of news and entertainment. But as a state-run radio program, we have to broadcast news from the government for 15 minutes every day. The DJ has to be careful in choosing the news to disseminate. Those news have to come from the government channels. As I don't want to take risk, I only choose the news from the Chiang Mai Public Relation Department website" (Interview with Nang Moon, November 2012).

Nang Moon also states that the program has been monitored by The National Security Council as well as Border Patrol Police. Chiang Mai Radio Thailand also hired an individual agent to monitor the program. As a result of security concern, the phone-in format in which the listeners could call in to send greeting messages to their family back in Burma was terminated around 2008. The reason for termination was that since the radio program is broadcast live and the phone calls come from listeners whom the program cannot control, the content might be at risk to national security.

The two individuals like Nang Lao and Nang Moon may be different in their actual performance and attachment with Shan migrant community. Nonetheless, they also have

several things in common. They exemplify the type of long-term resident who are different from recent arrivals of Shan ethnic nationals from Burma, for they were educated under the Thai school system and have obtained Thai citizenship. They are members of the longtime resident Shan community in Thailand whose members may negotiate their relations with Shan State or Burma on an individual basis and whose life trajectory is toward assimilation rather than dwelling on “the myth of return” like those of recent migrants. For them, Thailand has already become “home” nation and whose commitment to maintaining connections with Shan State or Burma is absent or weak. In many ways, they are no different from their fellow members of the old ethnic Shan community, the reason I have focused on the role of radio broadcasters is to demonstrate my point that state agencies can turn “cultural broker” and by doing so play an important role in mediating the interest of Shan migrants with the Thai state. Nonetheless, not everyone can turn “broker” but one who has acquired cultural capital (Bourdieu 1984, Ong 1999) such as knowledge, language and skills, as well as citizenship. We also need to take into account the specific conditions of increasingly transnational movements, and the far-reaching ability of the AM radio frequency that allow these brokers to brokering and facilitating across ethnic and national boundaries.

In the end, we may assume that most radio and television around the world has been state-controlled or in the hands of cultural industry professionals who, as Stuart Hall (1980) has argued, tend to share the dominant codes of the nation-state. However, what we have in this case is not simply an agent of state-controlled media doing the bidding of the regime. While the DJs have to practice self-censorship, fostering Thai national loyalty among their migrant Shan audience, teaching morality, exhorting Shan migrants to be good alien laborers, there is always a good deal of room for slippage for the agents as well as for the audience. Nang Moon stated that she has duties to fulfill as a representative of the state, while at the same time she can also use the same channel for the benefit of the Shan migrant community

with whom she shares her life experience having been born in an ex-militant family, struggling to acquire Thai education as well as Thai citizenship.

On one level, we see the state exercising its control beyond its borders and over its non-citizen subjects, hence the loyalty to a nation (to which these migrants do not belong) is interpellated and constructed through the means of radio address. On another level, this same technology allows these migrants to enter into the public space that generates a “temporality of the simultaneous”, as well as affective connections through which urban Shan migrants and the Shan in Burma become interconnected. Thereby, turning this public sphere into “transnational imagined community.” In short, mass media offer both a technology of control as well as parallel spaces for alternative transnational practice.

Fun, Fairs and Festivals

In this section, I move to another type of Shan public sphere manifested in the form of Shan festivals. In recent years, Chiang Mai residents started to recognize the existence of Shan festivals, as warnings are broadcast on Chiang Mai traffic radio stations telling people to avoid routes near which the Shan are having their celebrations. Shan fairs and festivals have become the best-known expressions of Shan culture in Chiang Mai.

Shan festivals are generally organized according to tradition and religious belief. Nevertheless, one also always finds new, invented traditions. They can be grouped into three categories; 1) religious festivals such as the celebration of the end of Buddhist Lent, and *Poi Sang Long* (a Buddhist novice ordination ceremony), 2) cultural ceremonies such as the celebration of Shan New Year, and *Khao Son Nam* (the Thai equivalence is *Song Kran* or the Water Festival), and 3) Shans’ participation in Thai special occasions such as the 60th anniversary of the Thai King’s ascension to the throne, or the King’s Birthday which is held on December 5th every year. Most of the activities are held at two temples in the city, Wat Papao and Wat Kutao.

While traditions and religious beliefs such as Buddhist Lent and *Poi Sang Long* are not distinctively Shan in the larger perspective, as northern Thais also celebrate such events, what makes them “Shan” in this case lies in the fact that they are celebrated by Shan migrant workers whom recently have become a visible group in this city and they are celebrated at two temples which recently have come to be seen as “Shan” temples. Wat Papao has been known as a Shan temple for many decades, and thus has always been a place which the Shan community in Chiang Mai uses for religious and social gatherings. It was only recently that Wat Kutao began to take part in organizing many annual Shan festivals as well. In addition to these two temples, Chiang Mai Zoo has also started to hold activities for Shan migrants since 2006. As the director of Chiang Mai Zoo stated, “we want to offer alternative space for Shan migrant workers to come, relax and have a good time.”

Shan festivals in the city of Chiang Mai involve modern concerts and fairs. Fairs come as a supplementary part of the festivals which normally include food stalls, bootleg vendors selling Shan cassettes and VCDs, novels and books imported from Burma. Most Shan migrants tend to buy Shan cassettes and VCDs of their favorite singers from the festival bootleg sellers. At the fairs, the bootleggers play Shan VCD karaoke on a TV set with speakers all day long. For Shan migrants, festivals provide opportunities for them to meet friends and relatives as well as to buy Shan commodities such as food and Shan music cassettes or VCDs. Apart from the fair, one of the most important aspects of Shan festivals is the modern concert. There are two types of concerts; one that sells tickets and free events. For the concerts that sell tickets, entrance fees normally run around 50 baht (US\$1.50). For some celebrations such as *Poi Sang Long* where relatives of the novices stay overnight at the temples and people come and go all day and night to visit the novices and the families, the temples cannot close the gate to sell concert tickets. The organizers of such festivals therefore never organize concerts which sell tickets.

To understand how the festivals serve as a contested space where the Thai state and the ethnic “brokers” may turn Shan public spheres into forms of both technologies of control, and “transnational” imagined community, and where Shan migrants fashion the space into their own migrant public space, I present a close reading of Shan New Year Festival.

Shan New Year Festival is celebrated on the first day of the waxing moon of the first lunar month of the Shan calendar, which normally falls around the end of November or the beginning of December. In Burma, Shan New Year celebration has been revived only around four decades ago as part of Shan cultural revival.³ In Chiang Mai, as the number of Shan migrants had increased every year, Shan Literature and Cultural Committee started to organize Shan New Year celebration for the first time in 2000. Only in the first year that it was held at Chiang Mai City’s Sport Field, since 2001 Shan New Year celebrations have been organized at Wat Kutao.

The Shan New Year celebration involves a fair and modern concert. It has become tradition that Shan festivals in Chiang Mai associated with modern concerts are held for three days. This perhaps is due in part to the cost and time of organizing and also in order to offer alternative festival days for Shan migrants who usually have only one day off per week. Stage performances normally start around 8 p.m. The earlier time slot is allocated to amateur singers. Late night is reserved for famous singers, who normally have to be imported from Burma, to entertain the audience with their famous songs. However, from my observation, stage performances for the Shan New Year celebrations in Chiang Mai are different from those of other Shan festivals held in the city of Chiang Mai in many respects.

3 In Shan State, Burma a series of movements to preserve and revitalize Shan cultural heritage such as Shan literary traditions and cultural performances, emerged in response to the country’s Burmanization beginning around the 1960s. The revival of the Shan New Year celebration according to the Shan calendar, which dates back 2100 years, can be seen as part of these cultural movements.

First, unlike other Shan festivals that earlier time slot is for amateur singers who themselves are migrants and love to sing even if they are not paid. Early stage shows for the Shan New Year are allocated to a series of traditional dances and performances. There are performances such as the peacock dance (*ka nok kinnari*), dance with a Shan flag,⁴ the mountain-goat dance (*ka toe*), and sword performances, most of which are not usually performed in other Shan festivals in Chiang Mai. The second difference lies in the role of the MCs on the stage. Typically there are male and female MCs paired on the stage, and their job is purely to entertain the audience. In the Shan New Year festival, however, the MCs tend to emphasize aspects of Shan culture, commenting on stage performances in such a way as to call for Shan migrants to help preserve these aspects of Shan culture. On stage, they occasionally call for Shan migrants to speak Shan language, wear Shan costumes, and above all, not forget that they are Shan. In other words, the notions of “who the Shan are” and “how the Shan living outside their homeland should be” have been emphasized and represented on the stage of Shan New Year celebration in Chiang Mai.

Lastly, because Shan New Year celebration is an important cultural event for the Shan community in Chiang Mai, the Shan Literature and Cultural Committee, the organizer of the event, is obliged to invite the head of the city district and a high-ranking police officer to open the ceremony. After the opening, the head of the city instructs the Shan migrants:

“Today, we are in Chiang Mai living far away from home but we can still celebrate our tradition. I want our Shan brothers and sisters to understand that the King allows us to live under his grace. We should be grateful to the King and remember that we can live peacefully in this land only if we don’t break the law.”

The speech typically begins by emphasizing that Shan and Thai are brothers and sisters, followed with the instruction that Shan migrants need to follow the laws and

4 Dance with a Shan flag typically composes by several boys and girls holding red, green and yellow sashes dancing to the rhythm of a Shan drum and eventually shaping the sashes into a Shan national flag.

regulations so long as they want to live in Thailand. This kind of rhetoric, I would argue, has drawn Shan migrants to be subject of the Thai state.

Another important factor that makes the Shan New Year celebration unique is the photo exhibition about Shan history and culture. Wat Kutao allocates a large temple hall to display the exhibition during the three-day celebration. The photo exhibition has actually been added as part of the New Year celebration only since 2009. Just like an exhibition in any national museum, the exhibition features almost every aspect of Shan culture, from history to food, to architecture to Shan costume and Shan musical instruments. Nonetheless, as the photo exhibition heavily features aspects of Shan history--history that has been excluded from Burmese text books and has never been allowed to be taught in schools in Burma--the organizers state that this moving exhibition would certainly be banned in Burma because of its political nature.

As one walks into the exhibition hall, the first impression would be a series of pictures of *Khu Maw Tai* or Shan great men-of-letters from the past whose prominent work includes Buddhist manuscripts, medical text, literature and poems in Shan language. Next to the portraits of Shan great men-of-letters is a portrait of the Thai King, followed by a portrait of Sao Sua Khan Fa, a historic hero who is believed to have united all Shan during the 19th century and thus is respected as the founder of the Shan kingdom. There is also a large picture of Keng Tung Palace, once home to the royal household of the same name. The palace was demolished in 1991 by Burma's military rulers, who were uninterested in preserving Shan cultural history. Also included in the show are rarely seen pictures of Burma's first president Sao Shwe Thaik, the last Saopha of Yawnghwe. Following Ne Win's military coup in 1962, his home in Rangoon was raided by soldiers looking to arrest him. While he was being detained, soldiers shot and killed his young son. Sao Shwe Thaik later died in military custody, in what many believe was an unnatural death.

Khaming, one of the organizers, told me that “the aim of the photo exhibition is to raise awareness of the Shan tradition and its history for Shan migrant workers in Chiang Mai and also for foreigners interested in learning about the Shan.” Whereas Suriya, a former Shan teacher who volunteers to serve as an exhibition guide, states the significance of this exhibition is: “to educate Shan migrants as well as young Shan born in Thailand to be aware of their ancestors and to be grateful that because of them, Shan race remains today”

As of 2012, I observed that the audience who come to this exhibition can be divided into two groups. The first group consists of adult Shan who come with family and/or with children. The members of this group may have come to the celebration every year and stop by the exhibition hall to pay respect to the great men-of-letters, the Shan king as well as the Thai king. Otherwise, they may have come for the first or second time and stop at the exhibition hall to teach their children about aspects of Shan history and culture. The second group consists of Shan youngsters who come to the New Year celebration in groups of 4-5 members or more. They stop by the exhibition to see what it is going on and to take photos. They do not talk to the staff who walk around the exhibition hall waiting to transmit knowledge about Shan history to the audience.

Apart from photo exhibition, modern concert is also an interesting element for the Shan New Year celebration. It has become tradition that famous singers from Burma will be invited to perform during the Shan New Year festival in Chiang Mai. They often appear on stage late night. As they appear on stage, Shan audience members are whipped into a frenzy, full of screaming, dancing and clapping. As I was often standing behind the stand that sells flowers and garlands, I noticed that once the famous singer from Shan State, Burma came out, many of the female audience members came to buy roses and ran to the front of the stage to give them to their favorite singer. While the girls expressed appreciation by giving flowers and garlands, Shan boys danced in an unruly fashion in front of the stage. They lifted their

hands and moved their bodies in the same way as rock fans would do in a concert, even though some time the songs being sung were in a soft, easy listening style. Some time, the boys also waved a Shan flag when their favorite singers sing on the stage.

At the end of the celebration, I questioned random migrant informants whom I met at the festival, and learned that some of them came every night the festival was held, even though the tickets cost 50 baht, which is equivalent to a third of their day's wages. They are willing to pay such prices because through this they can turn the space of Chiang Mai into their home, albeit a temporary one. The festivals also provide a special time for them to have fun after many long months of hard work. Shan migrants who participate in these events state that the festivals and concerts allow them to meet other Shan people and re-build their social networks while listening to their favorite Shan songs. Apart from participating in the concert and the fair, the festival also provides a space for Shan living far away from home to "perform themselves" as Shan. It provides a space where Shan can walk around in a T-Shirt bearing the image of a Shan flag, legendary national heroes or a map of Shan State. Shan audiences also decorate themselves with symbols associated with the "imagined Shan nation," such as wearing a hat with the three colors of the Shan flag or sporting a pin with an image of the Shan flag.

Decoding from various representations, two crucial points can be made here. First, Shan ethnicity has been transported into public space, exposed to the gaze of both outsiders and Shan migrants themselves. It is through this public domain that many agents come to represent what it means to be Shan living in Chiang Mai. On one level, the festivals provide an opportunity and apparatus for the Thai state to control its alien subjects. During the festivals, various state agents send out messages drawing Shan migrants to be good "aliens," i.e., to encourage them to show gratitude to the Thai people, and to exhort them not to break laws. On another level, Shan cultural brokers organize Shan festivals for many ends. They

may turn these activities into a space of negotiation with the Thai state by showing that Shan migrants respect the Thai King and Thai authorities in addition to being good Buddhists.

They may use the same space to urge Shan migrants living away from home to help maintain Shan language and culture. They may or may not intend to “resist” the Burmese state, but by presenting different version of Shan history, they have appropriated this public space to make claims about their own history and identity.

As for Shan migrants, festivals provide sites of expression and negotiation of cultural selves and identities. While Shan ethnicity has been transformed into an option for modern leisure, Shan migrants re-appropriate and refashion their ethnic identity through various means provided to them. They may incorporate themselves into the notion of modernity, showing to the Thais that Shan migrants can do things just as the ways Thai people do--organizing a modern concert, buying flowers for singers, taking photos by using their mobile phone, or dancing in an unruly manner. At the same time, they participate in events organized by and for Thai special occasions such as the 60th anniversary of the Thai King’s ascension to the throne, or Shan concerts for flood victims because these events allow them to make claims about their experience as members of the Thai nation-state. And through these events, they construct a Shan sense of self and proclaim and perform that they are Shan.

Second, on a transnational level, As Mino Moallem (2000) has argued, perhaps the construction of symbolic and material relations in the migrant public space is no longer defined by the “myth of return” or by a successful assimilation in the host country, but by the experience of a transnational moment, where being “here” merges with being “there” without any sense of linear motion between the two. Just as Shan migrants enjoy calling the radio program, for they feel here and there are being connected simultaneously, they participate in live performance with a sense that “here and there” are interconnected and can be experienced in the same time.

Conclusion

I have attempted to show how Shan migrant public spheres, on one level, disturb the boundaries of the state. On another level, they offer a technology of state control as well as parallel spaces for alternative transnational practice. Another point I have raised throughout the paper is the importance of taking into account the many ways in which ethnic and national identity can be imagined, and the power structures at play between diverse groups of the migrant community. While the members of the existing ethnic Shan community have sought to make use of radio broadcasts and migrant public spheres to mediate the interests of the newer Shan migrants with those of the Thai state, Shan migrants can interpret and engage in the consumption of this media for their own ends. All of these suggest new resources for alternative, imagined community and transnational identity, as well as agency on the part of those actors involved, including the state. My ethnographic data above illustrates the significance of an intersectionality approach which recognizes the mutually determining influences of the Thai state, the mass media and cultural brokers to discern the multiple meanings of the Shan public spheres.

References

- Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
- Basch Linda, Schiller, Nina Glick and Cristina Szanton-Blanc. 1994. *Nation Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. New York: Gordon and Breach.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. London: Routledge.
- Calhoun, Craig. 1992. *Habermas and the Public Space*. Massachusetts: MIT Press.
- Durrenberger, Paul and Nicola Tannenbaum. 1990. *Analytical Perspectives on Shan Agriculture and Village Economics*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies.
- Eberhardt, Nancy. 2006. *Imaging the Course of Life: Self-Transformation in a Shan Buddhist Community*. Honolulu: University of Hawaii.
- Habermas, Jurgen. 1989. *The Structural transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Massachusetts: MIT Press.
- Hall, Stuart. 1980. "Encoding/Decoding" in Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe, and Paul Willis (eds.) *Culture, Media, Language*. London: Hutchison, pp. 128-138.
- Hamilton, Annette. 2002. "Rumours, Foul Calumnies and the Safety of the States: Mass Media and National Identity in Thailand" in Craig Reynolds (ed.) *National Identity and Its Defenders, Thailand Today*. Chiang Mai: Silkworm, pp. 277-307.
- Hanks, Jane and Lucien M. Hanks. 2001. *Tribes of the North Thailand Frontier*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies.
- Hill, Ann Maxwell. 1998. *Merchants and Migrants: Ethnicity and Trade among Yunnanese Chinese in Southeast Asia*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies
- Huguet, Jerrold and Sureeporn Punpuing. 2005. *International Migration in Thailand*. Bangkok: International Organization for Migration.
http://www.old.iom.int/documents/publication/international_migration_thailand_23_aug_05.pdf
- Jonsson, Hjorleifur. 2003. "Mien through Sports and Culture: Mobilizing Minority Identity in Thailand." *Ethnos* 68, 3: 317-340.
- Kunreuther, Laura. 2006. "Technologies of the Voice: FM radio, Telephone, and the Nepali Diaspora in Kathmandu." *Cultural Anthropology* 21, 3: 323-353.
- Moallem, Mino. 2000. "'Foreignness' and Be/longing: Transnationalism and Immigrant Entrepreneurial Spaces." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 20, 1&2: 200-216
- Naficy, Hamid. 1993. *The Making of Exile Cultures: Iranian Television in Los Angeles*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nusara Thaitawat and Anucha Charoenpo. 1997. "The Return of the Stolen Daughters." *Bangkok Post*, 3 February.
- Ong, Aihwa. 1999. *Flexible Citizenship: the Cultural Logics of Transnationality*. Durham: Duke University Press.
- Smith, Michael. 2003. "Transnationalism and Citizenship," in Brenda S.A. Yoeh, Keren P.Y. Lai, Michael W. Charney and Tong Chee Kiong (eds.) *Approaching Transnationalism: Studies on Transnational Societies, Multicultural Contacts, and Imagining of Home*. Massachusetts: Kluwer Academic, pp. 15-38.
- Tapp, Nicholas. 1989. *Sovereignty and Rebellion: The White Hmong of Northern Thailand*. Singapore, New York: Oxford University Press.